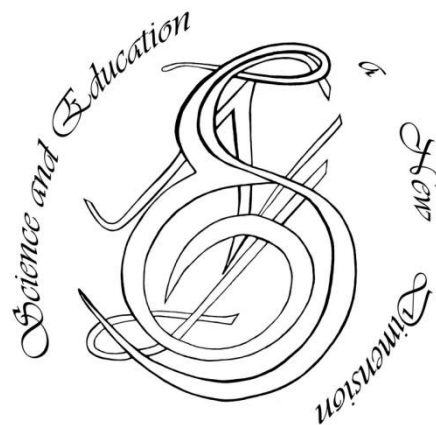

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

PHILOLOGY
ФИЛОЛОГИЯ

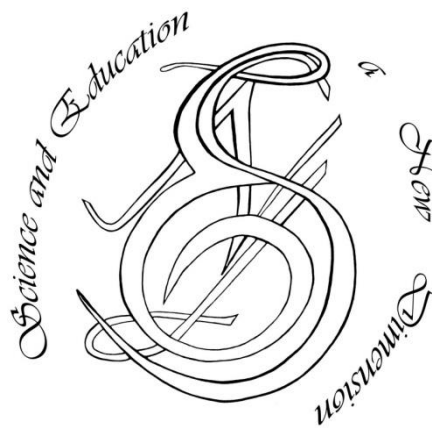
p-ISSN 2308-5258

e-ISSN 2308-1996

IV(25), Issue 105, 2016

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

Philology

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

Honorary Senior Editor:

Jenő Barkáts, Dr. habil. Nina Tarasenkova, Dr. habil.

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Larysa Klymanska, Doctor of Political Sciences, associated professor, Head of the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Liudmyla Sokurianska, Doctor of Science in Sociology, Prof. habil., Head of Department of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University

Marian Wloshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Department of Biology, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmeltsky National University of Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Oleksii Marchenko, Doctor of Science in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmeltsky National University of Cherkasy, Ukraine

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odesa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Perekhrest Alexander, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmeltsky National University in Cherkasy, Ukraine

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Sokuriaynska Liudmyla, Doctor of sociological science. Prof. Head of Department of Sociology. V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmeltsky National University of Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Tetiana Hranchak, Doctor of Science Social Communication, Head of department of political analysis of the Vernadsky National Library of Ukraine

Valentina Orlova, Doctor of Science in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Vasil Milloushev, Doctor of Science in Pedagogy, professor of Department of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Plovdiv, Bulgaria

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmeltsky National University of Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Barkáts N.

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and co-authors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts, each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

THE JOURNAL IS LISTED AND INDEXED IN:

INDEX COPERNICUS: ICV 2014: 70.95; ICV 2015: 80.87

GLOBAL IMPACT FACTOR (GIF): 2013: 0.545; 2014: 0.676; 2015: 0.787

INNO SPACE SCIENTIFIC JOURNAL IMPACT FACTOR: 2013: 2.642; 2014: 4,685;
2015: 5.278; 2016: 6.278

ISI (INTERNATIONAL SCIENTIFIC INDEXING) IMPACT FACTOR: 2013: 0.465; 2014: 1.215

GOOGLE SCHOLAR

DIRECTORY OF RESEARCH JOURNAL INDEXING

ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY

UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK

SCRIBD

ACADEMIA.EDU

CONTENT

Інституційні унісонні діалогові стратегії в дискурсі американського слідства <i>О. В. Феценко</i>	7
Тематические модели делового общения в когнитивно-дискурсивном аспекте <i>И. Е. Фролова, В. И. Юшкевич</i>	11
Виховна система школи як об'єкт проектування <i>М. І. Гагарін</i>	16
Social factor verbalization in the perfume and cosmetic naming <i>Е. А. Galitska</i>	20
Метакомунікація в контексті маніпуляції: передумови <i>Я. В. Гнезділова</i>	24
Клас слів-квантифікаторів англійської мови: діахронічний аспект <i>І. Грачова</i>	28
Емотивна компетенція Г. Гессе як ідіостильова складова й шляхи її відтворення в українських та російських перекладах <i>Є. Хайдер</i>	32
Realization of aesthetic conception in wandering students' Latin poetry through phonic characteristics <i>Ye. V. Hera</i>	37
Комунікативна стратегія презирства (на матеріалі англомовного кінодискурсу) <i>Д. О. Гулієва</i>	41
Символічне поле у романі Перл Бак «Жіночий павільйон» <i>О. Б. Івасюта</i>	46
Лексико-граматичні характеристики висловлень з імпліцитною негативною оцінкою <i>М. О. Камінська</i>	51
Functions of modal verbs on the ground their classifications <i>T. P. Kozłowska</i>	55
Politeness strategies via speech acts and conversational implicatures <i>N. K. Kravchenko, T. A. Pasternak</i>	60
Тактики нейтралізації когнітивного дисонансу в комунікації персонажів сучасних французьких детективних романів <i>О. В. Кравченко</i>	64
Стратегия перлокутивной митигации как способ оптимизации речевого воздействия <i>С. И. Криворучко</i>	68
Специфіка сучасних мас-медіа та іспанські спеціалізовані тревел-журнали <i>Д. П. Кульбіда</i>	73
Фреймова структура концепту “Дія” <i>В. В. Куранда</i>	77

Інституційні унісонні діалогові стратегії в дискурсі американського слідства

О. В. Фещенко

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

Paper received 25.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Анотація. Статтю присвячено мовленнєвим стратегіям, які відповідають меті інституційної діяльності у спілкуванні американських слідчих. Зокрема, увагу зосереджено на дослідженні унісонних діалогових стратегій, котрі маніфестують узгодженість вербальних дій комунікантів. Як свідчать результати дослідження, ці стратегії охоплюють стандартні, репрезентовані актами/ходами, наявними в різних дискурсах, та нестандартні, властиві лише дискурсу американського слідства. Останні включають ланцюжки ходів, продюковані різними комунікатами, які виявляють такі специфічні риси цього дискурсу як комунікація в групі та потреба реалізувати головну інституційну мету розслідування.

Ключові слова: дискурс американського слідства, інституційні мовленнєві стратегії, діалогові унісонні стратегії, стандартні/нестандартні стратегії.

Вступ. У сучасних лінгвістичних студіях термін «стратегія» постає доволі популярним, зокрема, мова, як правило йде про комунікативні, дискурсивні, мовленнєві стратегії. Диференціація цих понять можлива з урахуванням таких їхніх сутнісних характеристик:

- комунікативна стратегія є найширшим за обсягом поняттям: до цих стратегій зараховують універсальні та етнічно-специфічні, загальновоживані та індивідуальні, унісекс та гендерномарковані, вербальні та невербальні та ін. [2, с. 14];

- дискурсивна стратегія – це дискурсовірна сутність, яка об'єктивує певний, базовий для цього дискурсу концепт та формує певний різновид дискурсу [6];

- мовленнєва стратегія – це, згідно одного трактування, «функціональна одиниця послідовності дій, котра сприяє вирішенню локального або глобального завдання» [4, с. 277], тобто складова частина дискурсивної стратегії, а згідно іншого – «негласні правила, котрі вказують нам, <...> як здобувати й передавати знання і, що найважливіше, як розмовляти з іншими» [3, с. 393].

Об'єкт нашого дослідження – дискурс американського слідства (ДАС) є розумово-комунікативним феноменом, що виокремлюється в масиві американських дискурсів за критерієм сфери комунікації, тобто становить тип, а не різновид дискурсу [1], а отже дискурсивна стратегія не є його системотворчим конститuentом. У той самий час, очевидно, що вивчення якогось дискурсу та комунікативної стратегії лежать у різних площинах. Таким чином, доцільним виглядає зосередження уваги на *мовленнєвих стратегіях*.

У фокусі нашого дослідження перебувають інституційні характеристики ДАС, а саме: ті теми й стратегії, які кореспондують із реалізацією загальнодіяльній мети інституту слідства – розкриттям злочину. Піддавши аналізу інституційність тематичного аспекту ДАС [5], подальше завдання вбачаємо в аналізі стратегій цього дискурсу, під якими, відповідно до викладеного, розуміємо мовленнєві стратегії. Ці стратегії розподіляємо на унісонні та контраридиктні, залежно від того, чи є мовленнєві дії учасників узгодженими чи неузгодженими.

Метою цієї статті є аналіз унісонних мовленнєвих стратегій, які є виявом інституційності ДАС.

Матеріали та методи. Матеріалом нашого дослідження виступають скрипти серіалів, де зображено діяльність американських слідчих органів та змодельовано їхній дискурс (детально цей матеріал описано у [5]). Основним методом на цьому етапі дослідження є *конверсаційний аналіз*, тому що вивченню піддані *діалогові стратегії*. Звернення саме до діалогових стратегій обумовлено такими обставинами: (1) під час вивчення мовленнєвих стратегій доцільно розглядати функціональні характеристики мінімальної одиниці мовлення – висловлення; (2) до таких характеристик зараховують структурно-інтеракційні (тобто діалогові), змістові та мовленнєвоактові [6]; (3) змістові характеристики релевантні в аналізі тематичного аспекту дискурсу, у той час як діалогові та мовленнєвоактові можливо розглядати разом, послуговуючись принципом доповнювальності. Із останнього випливає необхідність застосування також методу *мовленнєвоактового та прагмасемантичного аналізу*.

Таким чином, **одиницею** аналізу (як і на попередньому етапі) виступає висловлення, яке маніфестує свій потенціал у плані розвитку діалогу та дефінується дослідниками як *комунікативний* [7] або *дискурсивний* акт – (act) [8, с. 182; 12, с. 10 та ін.]). Акт визначають як мінімальну одиницю комунікативної поведінки, мовленнєву і немовленнєву [7, с. 6]; мінімальну одиницю (мовленнєву або жестико-мімічну), яка в кожному конкретному випадку вживання в розмові має свою специфічну значимість із позиції розвитку мовлення [8, с. 182]. При цьому підкреслюють, що більш важливим у теорії діалогу (тобто конверсаційному аналізу) є те, як акти взаємопов'язані один з одним у дискурсі, ніж те, яку функцію вони виконують самостійно [12, с. 10]. Відповідно розрізняють: головні акти (head-act), що виконують функцію усього ходу (формальним показником останнього виступає зміна комунікативних ролей, передголовні та постголовні акти (pre-head/post-head act), які є допоміжними чи другорядними у функціональному плані; відтак наявність головного акту є обов'язковою, а перед- чи пост головних – факультативною [10, с. 36].

Дослідники також стверджують, що акт або послідовність актів формують *комунікативний / мовленнєвий хід* (move), під яким розуміють вербальну чи

паравербальну репліку одного з учасників спілкування, мінімальну значущу дію, яка сприяє розвитковій комунікативній взаємодії, просуваючи її в напрямку досягнення спільної комунікативної мети [9, с. 31]. Два комунікативні ходи, відповідно, становлять *суміжну пару реплік*, яка охоплює ініціальну репліку (*initiation*) чи репліку-стимул і респонсивну репліку (*response*) чи репліку-реакцію (реакція прийняття / неприйняття або реакція відтермінування чи темпоризації), наприклад: питання – відповідь, прохання – виконання / відмова, звинувачення – його спростування [11, с. 12 та ін.]. Результати досліджень також засвідчують, що у певних контекстах, зокрема контексті шкільного уроку, можлива наявність подальшої репліки – післямови (*follow-up move*), яка являє собою реакцію на попередню репліку й має функцію прийняття будь-якого результату (позитивного чи негативного) [12, с. 12]. Це пояснюється тим, що у деяких випадках реакція на питання потребує подальшої реакції від того, хто запитував, а реакція є знаком з боку того, хто запитує, що його питання отримало відповідь, адекватну чи неадекватну, слухну чи неслухну. Отже, ходи формують дво- або трикроковий мовленнєвий обмін (*exchange*) [10].

Осмилення викладених положень з урахуванням цілей нашого дослідження обумовлює застосування методу конверсаційного аналізу в такий спосіб:

- виявлення висловлення, яке виконує функцію головного в ініціальному ході;
- виявлення висловлення (-ень), що виконує (-ють) функцію головного в послідуєчому ході/послідуєчих ходах;
- встановлення відносин між ними, як таких, що є узгодженими або неузгодженими.

У процесі подальшого аналізу висловлення, що функціонують як головні акти, можливо також розглядати як ілюкутивні/прагматичні типи.

За цими принципами було відібрано фрагменти ДАС, у яких (1) предмет обговорення є інституційна тема; (2) головні акти ходів узгоджені між собою; відповідно ці фрагменти ілюструють реалізацію інституційних унісонних діалогових стратегій.

Результати та їх обговорення. Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що до інституційних унісонних діалогових стратегій ДАС належать *стандартні*, тобто такі, де акти/ходи утворюють сполучення, описані дослідниками й властиві різним іншим дискурсам.

До таких, у першу чергу, належать ходи, що утворюють обмін «*питання-відповідь*», причому відповідь може бути як стверджувальною (приклад 1), так і заперечною (приклад 2):

(1) *Hotch: Anything else in the note?*

Garcia: Yeah. There's a not very artistic drawing of what kind of looks like a.. Robot with an arrow through it. I'm uploading it to you now (Criminal Minds, Empty Planet).

(2) *Ducky: You find a weapon?*

Gibbs: Nope (NCIS, Probie).

Для респонсивного ходу в таких обмінах у ДАС часто характерна інформаційна насиченість, що пов'язане з необхідністю ознайомлення слідчих з усією наявною інформацією по справі, наприклад:

(3) *Benson: What's the story?*

M.E. Warner: Hasn't been dead more than 12 hours. No stab or gunshot wounds. You can see the trauma to the left side of her face and torso. Beat her to death (Law and Order, Loss).

У реалізаціях інституційних унісонних діалогових стратегій у ДАС зареєстровані також більші за обсягом обміни типу «питання-відповідь», де збільшення обсягу пов'язане з відтермінуванням. Приміром у наступному фрагменті таке відтермінування обумовлене проблемами із каналом зв'язку: Кейсі не почула питання й вдається до перепитування, Готч повторює запитання і отримує відповідь:

(4) *Hotch: Did you get their positions?*

Casey: Sorry?

Hotch: Where they were on the bus?

Casey: No (Criminal Minds, Empty Planet).

У іншому випадку реакція відтермінування обумовлена комунікативною невдачею: Рід формулює питання у такий спосіб, що його колега Морган не здатний повною мірою зрозуміти, про що йдеться, тому він вдається до перепитування, Рід пояснює і отримує відповідь:

(5) *Reid: Doesn't the city center bus stop use smart buses?*

Morgan: Smart buses?

Reid: Yeah, hi-tech buses that use time sensors on the buses and the bus stops to give out arrival and departure times.

Atkins: Yeah. Went automated last year (Criminal Minds, Empty Planet).

Проте, реакція відтермінування не завжди приводить до збільшення обсягу обміну типу «питання-відповідь» під час реалізації інституційних унісонних діалогових стратегій у ДАС. У поданому далі фрагменті, наприклад, відтермінування та відповідь розміщуються у межах одного ходу. Райан, зайнятий роботою, не може одразу надати відповідь і просить зачекати хвилинку (відтермінування), потому одразу надає відповідь:

(6) *Castle: How would the killer know who the witnesses were?*

Ryan: Uh...wait a minute. Um. Nigel Malloy had a brother, Leopold. The DA accused him of helping dispose of the bodies. (Castle, Scared to Death)

Ще однією варіацією обміну «питання-відповідь», зареєстрованою в матеріалі нашого дослідження, виявилась згадана дослідниками конфігурація, що включає післямову. Проте, якщо в описаних представниками конверсаційного аналізу прикладах питання та післямова продукуються одним комунікантом (учитель ставить запитання – учень відповідає – учитель коментує), то для ДАС це не є обов'язковою умовою. Оскільки слідчі працюють як команда, у спілкуванні доволі часто беруть участь не двоє, а більше осіб, одна з яких і може продукувати післямову. Приміром у фрагменті (7) Гарсія ставить питання, Готч надає відповідь, Джей-Джей коментує відповідь Готча, тобто продукує післямову:

(7) *Garcia: So, we're going to tell the media to go ahead with the story?*

Hotch: Absolutely not.

J.J.: Threats like this, with an unspecified location will just cause tremendous panic (Criminal Minds, Empty Planet).

Стандартні інституційні унісонні діалогові стратегії у ДАС реалізуються також у ходах, що утворюють обміни типу «твердження – згода/незгода», наприклад:

(8) *Morgan: Can you smell that? Same explosive, just more of it.*

Atkins: Yeah. And same detonation device, too (Criminal Minds, Empty Planet).

(твердження – згода)

(9) *Beckett: But I can assure you it has nothing to do with Nigel Malloy rising from the dead. It's his brother. Leopold Malloy is behind all of this.*

Esposito: Doesn't look like Leopold has anything to do with it. (Castle, Scared to Death)

(твердження – незгода)

Нестандартні інституційні діалогові стратегії у ДАС є такими, що властиві саме спілкуванню слідчих. Вони представлені ланцюжками повідомлень (приклад 10) та ланцюжками тверджень (приклад 11), продукованими різними комунікантами:

(10) *Tony: Of the six hundred and twenty one thousand eight hundred SUVs registered in Virginia, approximately a hundred and twenty seven thousand of them are dark-colored. Vanity plates aside, one in every hundred begins with the numbers eight nine. That's over twelve hundred vehicles.*

Ziva: We're running the registered owners against the names on the list of protesters. It's going to take a while.

Abby: I ran the fingerprint through AFIS. The victim's real name is John Benedict (NCIS, Probie).

(11) *Tony: If Halligan was behind the wheel then he was five or six feet away. I pulled the registration from the Range Rover. It was brought into DMV for an inspection because it was imported from Ireland. Right hand drive. British like Ducky's Morgan. Steering wheel's on the right hand side.*

McGee: The person I saw arguing with Benedict was a passenger.

Gibbs: There was a third man (NCIS, Probie).

Наявність ходів, що втілюють цю стратегію обумовлена, по-перше, вже згаданою обставиною, щодо спілкування у групі, а не в парі, як характерної риси ДАС, по-друге, визначеною інституційною метою потребою накопичити якомога більше інформації про подію злочину та обмінятися думками, які сприяють розкриттю цього злочину.

У кількісному відношенні стандартні стратегії переважають (68,7%), але нестандартні теж мають значну питому вагу, складаючи біля третини (31,3%) від усіх реалізацій інституційних унісонних діалогових стратегій у ДАС.

Висновки. До виявив інституційності ДАС належать його мовленнєві стратегії, зокрема діалогові. Унісонні діалогові стратегії забезпечують узгодженість дій учасників в ДАС, сприяють розвитку їхньої мовленнєвої взаємодії, а отже і виконанню ролей агентів інституту слідства (за умов відповідності тематики спілкування цілям розслідування злочину). Ці стратегії представлені стандартними та нестандартними, специфічними для ДАС. Стандартні унісонні стратегії реалізуються актами/ходами, властивими різними типами розумово-комунікативної взаємодії, за наявності незначних особливостей у ДАС. Нестандартні унісонні стратегії є специфічними для ДАС і реалізуються ланцюжками актів/ходів, продукованими різними учасниками. Їхня наявність обумовлена кількісним складом учасників спілкування та їхньою орієнтацією на оптимізацію своєї інституційної діяльності. Стандартні унісонні стратегії складають трохи більше двох третин, а нестандартні – біля третини від усіх реалізацій інституційних унісонних діалогових стратегій у ДАС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова А. Д. Поняття "стиль", "жанр", "дискурс", "текст" у сучасній лінгвістиці // *Іноземна філологія*. – К.: КНУ імені Т. Шевченка, 2002. – Вип. 32. – С. 11-14.
2. Белова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики // *Мовні і концептуальні картини світу* : зб. наук. пр. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. – С. 11-16.
3. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание ; [пер. с англ. отв. ред. М.А. Кропгауз ; вступ. ст. Е.В. Падучевой]. – М.: Русские словари, 1997. – 412 с.
4. Дейк ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация ; [пер. с англ. ; сост. Петров В.В. ; под ред. Гарасимова]. – М.: Прогресс, 1989. – 310 с.
5. Фещенко О.В. Одиниці аналізу дискурсу американських слідчих // *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. – 2012. – № 1002. – С. 39-43.
6. Фролова І.Є. Регулятивний потенціал стратегії конфронтації в англomовному дискурсі: автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04. – Харків, 2015. – 36 с.
7. Edmondson W. Spoken Discourse: A Model for Analysis. – London : Longman, 1981. – 317 p.
8. Henne H., Rehbock H. Einführung in die Gesprächsanalyse. – [4., durchges. u. bibliogr. Aufl.]. – Berlin, New York: de Gruyter, 2001. – 336 p.
9. Owen M. Apologies and Remedial Interchanges: A Study of Language Use in Social Interaction. – Berlin, New York, Amsterdam: Mouton de Gruyter, 1983. – 192 p.
10. Sinclair J. Towards an analysis of discourse / J. Sinclair, M. Coulthard. – [Coulthard, M. (Ed.) Advances in spoken discourse analysis]. – London: Routledge, 1992. – P. 1-34.
11. Sacks H., Schegloff E., Jefferson G. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation // *Language*. – 1974. – № 50. – P. 696-735.
12. Tsui A. English Conversation. – Oxford: Oxford University Press, 1994. – 298 p.

REFERENCES

1. Byelova, A.D. The terms "style", "genre", "discourse", "text" in modern linguistics // *Inozemna filologiya*. K.: KNU imeni T. Shevchenka Publ. 2002. 32. P. 11-14.
2. Byelova, A.D. Communicative strategies and tactics: systematic problems // *Movni i konceptual'ni karty'ny' svitu* : zb. nauk. pr. K.: KNU imeni Tarasa Shevchenka Publ., 2004. P. 11-16.
3. Vezhby'czkaya, A. Language. Culture. Awareness ; [per. s angl. otv. red. M.A. Kropgauz ; vstup. st. E.V. Paduchevoj]. M. : Russky'e slovary' Publ., 1997. 412 p.
4. Dejk van, T. A. Language. Awareness. Discourse ; [per. s angl. ; cost. Petrov V.V. ; pod red. Garasy'mova]. M.: Progress Publ. 1989. 310 p.

5. Feshhenko, O.V. The analysis of the American investigation discourse // *Visnyk Xarkivs'kogo nacjonal'nogo universy'tetu im. V.N. Karazina*. 2012. # 1002. P. 39–43.
6. Frolova, I.Ye. The regulative potential of the confrontation strategy in English discourse: avtoref. dy's. ... doktora filol. nauk : 10.02.04. – Xarkiv, 2015. – 36 c.

Institutional unison dialogue strategies in American investigation discourse

Feshchenko O. V.

Abstract. The article focuses on the speech strategies which correspond to the institutional activity aim in the communication of American investigators. In particular, the study concentrates on dialogue unison strategies that manifest the accordance of communicants' verbal actions. As the findings show, these strategies include standard, represented by acts/moves proper to a variety of discourses and non-standard, embodied in acts/moves proper to American investigation discourse. The latter embrace chains of moves produced by different communicants, thus revealing such specific features as group communication and the intention to realize the main institutional aim of investigation.

Keywords: *American investigation discourse, institutional speech strategies, dialogue unison strategies, standard/non-standard strategies.*

Институциональные унисонные диалоговые стратегии в дискурсе американского следствия

Е. В. Фешенко

Аннотация. Статья посвящена речевым стратегиям, соответствующим цели институциональной деятельности в общении американских следователей. В частности, внимание сосредоточено на исследовании унисонных диалоговых стратегий, которые манифестируют согласованность вербальных действий коммуникантов. Как свидетельствуют результаты исследования, эти стратегии включают стандартные, представленные актами/ходами, присущими разным дискурсам, и нестандартные, свойственные только дискурсу американского следствия. Последние охватывают цепочки продуцируемых разными коммуникантами ходов, которые выявляют такие специфические черты данного дискурса как коммуникация в группе и потребность реализовать главную институциональную цель расследования.

Ключевые слова: *дискурс американского следствия, институциональные речевые стратегии, диалоговые унисонные стратегии, стандартные/нестандартные стратегии.*

Тематические модели делового общения в когнитивно-дискурсивном аспекте

И. Е. Фролова¹, В. И. Юшкевич²

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, г. Харьков, Украина¹
Национальная академия государственного управления при Президенте Украины, г. Киев, Украина²

Paper received 25.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Аннотация. Статья посвящена исследованию тематических моделей, структурирующих содержание англоязычного делового дискурса. Эти модели включают статические (иерархические, линейно-иерархические) репрезентирующие декларативное знание субъекта дискурса, и динамические (вероятностные), воплощающие его/ее процедуральное знание. Результаты исследования демонстрируют, что иерархические модели охватывают потенциал содержательных элементов; линейно-иерархические модели демонстрируют набор их возможных сочетаний, в то время как вероятностные модели выявляют взаимозависимость между контекстно-ситуативными факторами и реализованными содержательными элементами /их комбинациями.

Ключевые слова: содержание англоязычного делового дискурса, тематические модели, иерархические/линейноиерархические/вероятностные модели, декларативное/процедуральное знание, контекстно-ситуативные факторы.

Введение. Тема речевого общения широко обсуждается исследователями лингвистики текста [5; 9 и др.], вызывает определенный интерес у представителей разговорного анализа [15; 16 и др.], а также освещается в некоторых аспектах в терминах психолингвистики, в когнитивных и дискурсивных исследованиях [1; 2; 11 и др.]. Однако анализ темы в когнитивно-дискурсивном аспекте – «характеризация макроструктур дискурса в терминах тем (themes and topics)» [3, с. 152] – является важной и малоизученной проблемой. В проведенном нами исследовании рассматривается содержательный аспект англоязычного делового дискурса (АДД), который анализируется с опорой на понятие тематических моделей – абстрагированных образцов знания, имеющих у субъекта данного дискурса, и вербальной актуализации данного знания в коммуникативной практике [13].

Целью настоящей статьи является систематизация принципов предлагаемой методики когнитивно-дискурсивного анализа тематических моделей и демонстрация основных результатов применения данной методики к изучению тематики англоязычного делового общения.

Материал и методы. Материал исследования представлен диалогическими фрагментами АДД, смоделированного в произведениях игрового кино.

Отбор фрагментов осуществляется по принципу их отнесенности к деловому общению, проявлением которой является тема, вербально объективированная в высказывании языковыми единицами, преимущественно лексическими (экономические термины, специальная лексика).

Для анализа материала исследования предлагается методика, в основу которой положены следующие принципы:

1) принцип взаимодействия в дискурсе когнитивного, коммуникативно-социального и собственно вербального планов (см., напр., [12, с. 116]).

Данный принцип воплощен в нашем исследовании в следующих положениях:

- тематические модели рассматриваются как структуры знания, лежащие в основе дискурса. Признавая такой структурой некий (базовый для определенного дискурса) концепт, исследователи дока-

зывают, что этот концепт тематизируется в дискурсе [11]. При этом в дискурсе объективируется лишь часть понятийного содержания концепта, которая представляет собой коммуникативно-актуальное знание, т.е. то знание, которое является важным и необходимым для коммуникации в некой (социальной) сфере [10];

- тематические модели являются плюралистическими сущностями, они структурируют содержание дискурсивного взаимодействия в иерархическом и линейно-иерархическом аспектах. Иерархическая тематическая модель представлена макротемой и микротемами [11], при возможном наличии промежуточного звена – подтемы [2] и дальнейшей дифференциацией микротем, с учетом наличия разновидностей соотношенных с ними референтных ситуаций [8] (в результате в высказывании может объективироваться как референтная ситуация в целом, так и ее отдельный аспект). Линейно-иерархическую тематическую модель предлагается понимать как совокупность конфигураций минимальных содержательных элементов – микротем;

- иерархическая и линейно-иерархическая тематическая модели соотносимы со структурами декларативного знания, формирующегося у субъекта в ходе общения в определенной социальной сфере и сберегающегося в его долгосрочной памяти. Эти – статические – модели считаем целесообразным конструировать в виде матрицы и сценарного фрейма соответственно. Построение обеих моделей возможно путем анализа референций высказываний, установления их соотношенности с определенной макротемой (возможно, подтемой) и микротемой, либо же также установления сочетаний микротем, реализованных высказываниями, образующими линейную последовательность;

2) принцип интерактивности межсубъектного взаимодействия в дискурсе [4, с. 21], взаимосвязей коллективного и индивидуального знания [7, с. 85].

Данный принцип позволяет считать тематические модели открытыми сущностями, поскольку каждый индивид может, основываясь на собственном опыте и руководствуясь собственными целями, дополнять их новыми элементами.

Применение данного принципа также предполагает необходимость построения (помимо статичных) динамических тематических моделей, являющихся воплощением процедурального знания. Иными словами, речь идет о применении субъектом имеющегося в его памяти знания в определенных контекстно-ситуативных условиях, т.е. коммуникативных ситуациях. Возможен также анализ использования декларативного знания различными индивидами, однако это более целесообразно при изучении неинституциональных дискурсов, тогда как АДД относится к институциональным, и его субъекты испытывают определенные ограничения, налагаемые ролями АГЕНТОВ. По этой причине, полагаем, что построение динамических тематических моделей можно ограничить разработкой интеракционных фреймов – типичных образцов деятельности индивида в определенных коммуникативных ситуациях [14]. Суть моделирования в этом случае состоит в установлении закономерностей реализации определенных микротем и их конфигураций в коммуникативных ситуациях, структурирующих дискурс. Целью моделирования является выяснение зависимости реализации определенных содержательных элементов в конкретных контекстно-ситуативных условиях, что определяет данные модели как вероятностные.

Результаты и их обсуждение. Результаты применения предлагаемой методики к анализу фрагментов АДД подтверждают данные относительно различного объема понятийной составляющей определенного концепта и соотношенного с ним коммуникативно-актуального знания: концепт BUSINESS охватывает значительное количество понятийной информации [6], в то время как в АДД тематизируются только два ее сегмента, определяющие макротемы данного дискурса – «ФИНАНСЫ» и «ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО». Исследование их иерархической структуры демонстрирует, что обе макротемы имеют трехуровневую организацию: в их пределах выделяются подтемы, которые конкретизируются в микротемах.

Макротема «ФИНАНСЫ» представлена тремя подтемами: «БАНКОВСКИЕ ОПЕРАЦИИ», «ПРИБЫЛЬ И УБЫТКИ», «ДВИЖЕНИЕ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ». Подтема «БАНКОВСКИЕ ОПЕРАЦИИ» охватывает микротемы «перевод средств», «операции со счетами» и «кредитные операции»; подтема «ПРИБЫЛЬ И УБЫТКИ» включает микротемы «доходность», «убыточность», «задолженность» и «проведение санации»; подтема «ДВИЖЕНИЕ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ» представлена микротемами «инвестирование», «кредитование», «страхование», «движение ценных бумаг», «увеличение собственного капитала», «осуществление выплат», «финансирование субъектов хозяйствования», «размещение средств» и «сохранение средств».

Макротема «ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО» представлена семью подтемами: «ПРОИЗВОДСТВО ТОВАРОВ И УСЛУГ», «СБЫТ ТОВАРОВ», «ДЕЛОВОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО», «МАРКЕТИНГ ПРЕДПРИЯТИЯ», «ЦЕЛИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ», «ЭТАПЫ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ», «ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ КОМПАНИИ». В рамках подтемы «ПРОИЗВОДСТВО ТОВАРОВ И УСЛУГ» выявлены микротемы «производство товаров» и «оказание услуг». Подтема «СБЫТ ТОВА-

РОВ» охватывает микротемы «торгово-посреднические операции», «оптимизация торговых операций», «субъекты торговли», «биржевые операции» и «осуществление оплаты». Подтема «ДЕЛОВОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО» включает микротемы «деловые сделки», «деловые предложения», «деловые встречи» и «деловые отношения». Подтема «МАРКЕТИНГ ПРЕДПРИЯТИЯ» представлена микротемами «характеристики рынка», «свойства товара/услуги», «ценообразование», «размещение товара/услуги на рынке», «продвижение товара» и «оптимизация обслуживания клиентов». В рамках подтемы «ЦЕЛИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ» реализованы микротемы «накопление и увеличение материальных ресурсов» и «получение прибыли». Подтема «ЭТАПЫ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ» представлена микротемами «открытие бизнеса» и «ведение бизнеса». Подтема «ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ КОМПАНИИ» охватывает микротемы «кадровая политика», «методы управления персоналом», «методы работы с клиентами», «принципы управления», «обязанности и полномочия персонала», «формирование имиджа компании» и «условия функционирования компании».

Большинство микротем обеих макротем соотносятся с несколькими (от двух до семи) разновидностями референтной ситуации. Например, микротема «открытие бизнеса» может быть представлена референтной ситуацией *открытие собственного дела* и ее разновидностью *получение лицензии*:

(1) – *I started my own business, setting up alarm systems* (Contraband).

(2) *I want to run a square joint. I just want my license* (Casino).

Все множество иерархически упорядоченных смысловых элементов (микротем) формирует матричные модели макротем «ФИНАНСЫ» и «ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО», которые, сохраняясь в памяти субъектов АДД, обеспечивают содержательный потенциал их мыслительно-коммуникативного взаимодействия. При этом макротема «ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО» демонстрирует значительно больший содержательный потенциал.

Изучение линейно-иерархической организации содержательного аспекта дает основания утверждать, что тематические линии в АДД формируются на основе сценарных фреймов двух основных типов:

- **монотематического**, где сочетаются реализации одной микротемы, например, «ФИНАНСЫ» «ДВИЖЕНИЕ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ» «финансирование субъектов хозяйствования» (рис. 1) (пример 3):

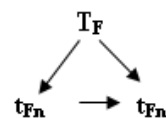

Рис. 1. Монотематический сценарий

(3) – *What's bothering me is where you got all the money to pay SLK in the first place. I mean, it's the equivalent of \$78 million! It doesn't add up, you know.*

– *It's obvious. It's part of the funding we've had from you over the past few weeks. So, the same figure will flow back to you* (Rogue Trader);

- **политематического**, в котором сочетаются реализации разных микротем, подчиненных (1) одной макротеме («ФИНАНСЫ» или «ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО» (рис. 2, 3) (примеры 4, 5)); (2) разным макротемам («ФИНАНСЫ» и «ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО») (рис. 4) (пример 6).

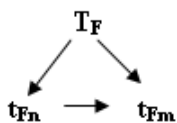

Рис. 2. Политематический сценарий первого типа (макротема «ФИНАНСЫ»)

(4) *John Mack: The fallout from Lehman is killing us. The short-sellers are all over us. We're down 10% already.*

Henry Paulson: How are your earnings? (Too Big to Fail).

(«ФИНАНСЫ» «ПРИБЫЛЬ И УБЫТКИ» «убыточность» → «доходность»)

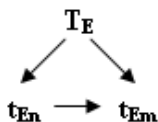

Рис. 3. Политематический сценарий первого типа (макротема «ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО»)

(5) – *It has economy, simplicity, low production cost, potential for mass appeal.*

– *I'll recommend to the board that we proceed immediately and that the dingus be mass-produced with all deliberate speed (The Hudsucker Proxy).*

(«ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО» «МАРКЕТИНГ ПРЕДПРИЯТИЯ» «свойства товара / услуги» → «ПРОИЗВОДСТВО ТОВАРОВ И УСЛУГ» «производство товаров»)

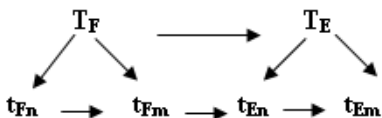

Рис. 4. Политематический сценарий второго типа (макротемы «ФИНАНСЫ» и «ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО»)

(6) – *There is a very real possibility that Lehman goes under.*

– *There is a deal to be made here. I'm gonna make the deal (Too Big to Fail).*

(«ФИНАНСЫ» «ПРИБЫЛЬ И УБЫТКИ» «убыточность» → «ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО» «ДЕЛОВОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО» «деловые сделки»)

По нашим данным, в АДД доминируют реализации монотематической модели – они формируют две трети всех тематических линий; среди реализаций политематической модели большинство формируется на основе первой разновидности сценария, представляя собой сочетание микротем, принадлежащих одной из макротем.

Построение динамических тематических моделей требовало предварительного установления коммуникативных ситуаций (КС), структурирующих АДД. Результаты исследования свидетельствуют о том, что к ним относятся основные, имеющие непосред-

ственное отношение к бизнес-деятельности, – КС **решение производственных вопросов** и КС **встреча бизнес-партнеров**, а также второстепенные, опосредованно связанные с бизнес-деятельностью, – КС **собеседование** и КС **проведение инструктажа**.

Анализ реализации иерархической тематической модели в данных КС демонстрирует, что микротемы макротемы «ФИНАНСЫ» реализуются преимущественно в КС **решение производственных вопросов**. В меньшей степени они реализуются в КС **встреча бизнес-партнеров**, в то время как в ситуациях **собеседование** и **проведение инструктажа** эти микротемы не зафиксированы. Микротемы макротемы «ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО» также преимущественно реализуются в КС **решение производственных вопросов**, однако, эти микротемы актуализируются и во всех других КС АДД. Таким образом, наиболее репрезентативной по количеству реализованных микротем обеих макротем является основная КС (**решение производственных вопросов**), в то время как второстепенные КС имеют ограниченный содержательный потенциал.

Изучение актуализации линейно-иерархических моделей в АДД демонстрирует подобные результаты: реализации монотематической модели присущи всем КС АДД; политематической модели – только основным ситуациям (**решение производственных вопросов, встреча бизнес-партнеров**), что дает основание построения соответствующих интеракционных фреймов.

Выводы. Принципы когнитивно-дискурсивного анализа позволяют разработать методику исследования содержательного аспекта дискурса с опорой на понятие тематических моделей.

Эти модели представляют собой единство знания, мыслительных операций, факторов (социальной) коммуникативной сферы и коммуникативной ситуации, а также их вербального воплощения.

Иерархическая модель темы представляет собой структуру тематизации коммуникативно-актуального знания, являющегося частью концептуализированного знания – понятийной составляющей (базового) концепта. В АДД таким концептом является BUSINESS, коммуникативно-актуальное знание ограничено сегментами ФИНАНСЫ и ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО, определяющими макротемы данного дискурса. Обе макротемы имеют достаточно сложные структуры, их модели – матрицы содержательных элементов – дают представления о статическом декларативном знании субъектов этого дискурса, т.е. о потенциале содержательных элементов их общения.

Линейно-иерархическая тематическая модель соотносима со знанием субъекта относительно возможностей комбинаторики минимальных содержательных элементов определенного дискурса. В АДД эти возможности представлены сочетанием одинаковых/различных содержательных элементов, модели которых представлены в виде монотематического и политематического сценариев (последний включает два подтипа, выделенных на основании принадлежности разных тем одной/обеим макротемам). Данные модели воплощают статическое декларативное знание субъекта АДД о потенциальных возможностях построения тематичес-

ких ліній в общении с другими субъектами.

Перечисленные модели дают представление о коммуникативно-актуальном знании субъектов АДД, необходимом для структурирования его содержания.

Мыслительные операции, производимые субъектом с учетом ситуативного контекста и приводящие в результате к вербальной объективации статического декларативного знания, т.е. к непосредственному структурированию содержания дискурса в иерархическом и линейно-иерархическом аспектах, моделируются в виде интеракционных фреймов. Эти фреймы демонстрируют вероятностные зависимости реализации содержательных элементов/их сочетаний от контекста определенной коммуникативной ситуации, воплощая, таким образом, процедуральное знание. Данные – динамические вероятностные – модели

в АДД демонстрируют приоритет основных коммуникативных ситуаций этого дискурса (**решение производственных вопросов, встреча бизнес-партнеров**): в них реализуются все содержательные элементы и их конфигурации, тогда как во второстепенных ситуациях зафиксирована реализация лишь части этого потенциала.

Исследование речевого общения в когнитивно-дискурсивном аспекте с опорой на понятие тематические модели позволяет объяснить организацию его содержания путем привлечения к анализу когнитивных и коммуникативно-социальных факторов.

Перспективним представляється применение понятия тематические модели и предложенной методики их построения к изучению содержательного аспекта других дискурсов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Залевская А.А. Введение в психолингвистику. – М.: Моск. гос. гуманит. ун-т, 2000. – 384 с.
2. Колейчик О.О. Тематизация як когнітивний механізм // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. ст. – К.: КНАУ, 2001. – Вип. 7. – С. 111–116.
3. Кубрякова Е.С., Цурикова Л.В. Вербальная деятельность СМИ как особый вид дискурсивной деятельности // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. – М.: Моск. ун-т, 2004. – Ч. 2. – С. 126–159.
4. Мартинюк А.П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 196 с.
5. Москальская О.И. Грамматика текста: учеб. пособие. – М.: Высш. шк., 1981. – 183 с.
6. Науменко Л.П. Лінгвоконцептосфера сучасного англомовного бізнес-дискурсу в комунікативно-прагматичному вимірі : монографія. – К.: Логос, 2015. – 498 с.
7. Приходько А.Н. Синтаксис естественного языка в фокусе когнитивно-дискурсивной парадигмы // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2003. – № 609. – С. 84–89.
8. Пшеничных А.М. Реперспективізація предметної ситуації в англомовному діалогічному дискурсі (на матеріалі мультимедійних ігрових кінотворів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. – Харків, 2011. – 327 с.
9. Серажим К.С. Граматико-семантичний аналіз журналістського тексту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1407>.
10. Фролова І.Є. Регулятивний потенціал стратегії конфронтації в англомовному дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». – Харків, 2015. – 36 с.
11. Фролова І.Є., Кудоярова О.В. Тема як дискурсотворчий конституент // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Харків: Константа, 2007. – № 782. – С. 10–15.
12. Шевченко І.С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : [кол. монографія] / [під загальн. ред. І. С. Шевченко]. – Харків: Константа, 2005. – С. 105–117.
13. Юшкевич В.І. Тематичні моделі англомовного ділового дискурсу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». – Харків, 2016. – 20 с.
14. Goffman E. Forms of Talk. – Oxford: Blackwell, 1981. – 335 p.
15. Sacks H., Schegloff E., Jefferson G.A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation // Language. – 1974. – № 50. – P. 696–735.
16. Schegloff E. Sequence Organization in Interaction. – Cambridge: Cambridge University Press, 2007. – 300 p.

REFERENCES

1. Zalevskaia, A.A. Introduction to Psycholinguistics. M. : Mosk. gos. gumanit. un-t Publ., 2000. 384 p.
2. Koleychyk O.O. Thematization as Cognitive Mechanism // Problemy semantyky slova, rechennya ta tekstu: zb. nauk. st. K.: KNAU Publ., 2001. # 7. P. 111–116.
3. Kubryakova, E.S., Curikova, L.V. Mass-media Verbal Activity as a Special Type of Discursive Activity // Jazyk SMI kak ob#ekt mezhdisciplinarnogo issledovanija. M.: Mosk. un-t Publ., 2004. Ch. 2. P. 126–159.
4. Martynyuk, A.P. Cognitive-discursive Linguistics Basic Terms Dictionary. – Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina Publ. 2012. 196 p.
5. Moskal'skaja, O.I. Text Grammar : [teaching guide]. M.: Vyssh. shk. Publ., 1981. 183 p.
6. Naumenko, L.P. The Lingvo-conceptosfera of Modern Business Discourse in English in Communicative-pragmatic Dimension: monograph. K.: Lohos Publ., 2015. 498 p.
7. Prykhod'ko, A.N. Natural Language Syntax in the Focus of Cognitive-discursive Paradigm // Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. 2003. # 609. P. 84–89.
8. Pshenychnykh, A.M. Reperspectivization of the Referent Situation in English Dialogical Discourse (as presented in English multimedia live-action films): dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.04. Kharkiv, 2011. 327 p.
9. Serazhim, K.S. Grammatic-semantic Analysis of Journalistic Text. Available at: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1407>.
10. Frolova, I.Ye. Regulatory Potential of Confrontation Strategy in English-language Discourse: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya doktora filol. nauk: spets. 10.02.04 «Hermans'ki movy». Kharkiv, 2015. 36 p.
11. Frolova, I.Ye., Kudoyarova, O.V. Theme as Discourse-forming Constituent // Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina. Kharkiv: Konstanta, 2007. # 782. P. 10–15.
12. Shevchenko, I.S. Cognitive-Pragmatic Studies of Discourse // Dyskurs yak kohnityvno-komunikatyvnyy fenomen : [kol. monohrafiya] / [pid zahal'n. red. I.S. Shevchenko]. Kharkiv: Konstanta, 2005. – P. 105–117.
13. Yushkevych, V.I. Thematic Models of Business Discourse in English: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk: spets. 10.02.04 «Hermans'ki movy». Kharkiv, 2016. 20 p.

Thematic Models of Business Communication in Cognitive-discursive Aspect

Frolova I., Yushkevych V.

Abstract. The article presents a study of thematic models which structure the content of business discourse in English. These models include the static ones (hierarchical and linear-hierarchical), representing discourse subject declarative knowledge and the dynamic ones (probabilistic), embodying his/her procedural knowledge. As the findings show, hierarchical models comprise the potential of content elements, linear-hierarchical models demonstrate their possible combinations set, while probabilistic models reveal the interdependence between communicative situational factors and content elements/their combinations realizations.

Keywords: *business discourse in English content, thematic models, hierarchical/linear-hierarchical/probabilistic models, declarative/procedural knowledge, communicative situational factors.*

Виховна система школи як об'єкт проектування

М. І. Гагарін

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна
Corresponding author. E-mail: nikua08@rambler.ru

Paper received 26.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Анотація. У статті розкрито значущість і актуальність проектування виховної системи школи; проаналізовано різні погляди науковців, щодо потенціалу і особливостей використання проектування виховної системи школи загалом та на сучасному етапі розвитку освіти. Метою статті є розкриття особливостей створення виховної системи школи як об'єкту проектування. В статті висвітлено сутність поняття «система», «системний підхід», «виховна система», «проектування виховної системи»; виокремлено спільні ознаки виховної системи та інших соціальних систем; охарактеризовано її функції, які забезпечують ефективність виховного впливу та етапи проектування виховної системи навчального закладу.

Ключові слова: система, виховна система школи, проектування виховної системи, особливості виховної системи як об'єкту проектування, етапи проектування виховної системи.

Вступ. Динамічні зміни в освітній сфері, її гуманізація та демократизація зумовлюють посилення уваги до цілісного розвитку та виховання особистості учня упродовж усіх років його навчання в загальноосвітньому навчальному закладі. Однак, процес особистісного становлення індивіда, його фізичний, психічний, соціальний і духовний розвиток здійснюється здебільшого, узагальнено без врахування соціально-політичних, економічних, екологічних та інших чинників. Сучасні педагоги-практики вже не покладаються ... «на «магічний засіб», ... «чарівну паличку», ... «опорні сигнали», «дидактичний театр»...» та ін. [3, с.11].

Ще А. Макаренко стверджував, що жодний засіб не можна вважати гарним чи поганим, якщо він розглядається окремо від інших засобів, комплексу педагогічних впливів, системи – «...не прийом, не метод, не засіб, якими б привабливими вони не видавались, а система є ключовим поняттям у педагогіці майбутнього» [7, с. 375-376.]

Ми поділяємо точку зору Г. Костюка про те, що «виховання за своєю суттю – це керівництво індивідуальним становленням людської особистості»; «виховувати – це проектувати поступове становлення якостей майбутньої особистості і керувати здійсненням накреслених проектів» [5, с. 308]. Це, у свою чергу, актуалізує значення проектування сучасних виховних систем, де визначальним є виховання в широкому розумінні цього слова, бо включає в себе як навчання, так і власне виховання, як інноваційного перетворення в загальноосвітніх навчальних закладах. Безперечно, що виховна система школи як об'єкт проектування потребує дослідницької уваги.

Короткий огляд публікацій з теми. Проблема особистісно орієнтованого виховання знайшла відображення у працях І. Беха, І. Зязюна, О. Киричука, О. Коберника, В. Кременя, Г. Пустовіта, О. Сухомлинської, В. Оржеховської, О. Савченко та ін. [1; 4].

Наукові засади становлення виховних систем обґрунтовано у працях В. Караковського, Л. Новикової, І. Осадчого, Н. Селіванової, Г. Сороки, Є. Степанова, та ін. [3; 9; 10].

У ряді публікацій визначені шляхи і засоби підготовки майбутніх учителів до проектування виховної діяльності в школі (О. Безпалько, О. Дубасенюк, А. Капська, І. Коновальчук, С. Щербак та ін.)

Варто зазначити, що А. Макаренко та В. Сухомлинський наголошували на важливості забезпечення проектування у процесі виховання з метою визначення перспектив розвитку та становлення особистості. На думку А. Макаренка, «добре в людині завжди доводиться проектувати і педагог зобов'язаний це робити» [7, с. 134].

Багатогранну педагогічну спадщину В. Сухомлинського пронизує ідея проектування людини; педагог вказував на те, що «проектування і творення людини, здатної стати активною силою суспільного розвитку і нині, і в майбутньому, – це найважливіше завдання школи і кожного педагога зокрема» [11, с. 208].

Загальні аспекти організації проектної діяльності досліджували П. Балабанов, Е. Григор'єв, О. Коберник, П. Орлов та ін.; вивчення психологічних особливостей проектної діяльності – С. Василейський, В. Моляко; педагогічні засади проектної діяльності – В. Безрукова, В. Гузєєв, Г. Ковальчук, О. Пехота, Є. Полат та ін.; питання змісту, відбору, методики виконання проектів – П. Кручиніна, Н. Матяш, М. Павлова, Н. Семенова, В. Симоненко, В. Титова та ін.; проектування педагогічних систем внутрішньошкільного управління – С. Гільманов, Л. Горбунова, О. Касьянова, О. Лоренсов, О. Моїсеєва. Однак, потребує дослідження проблема творення виховної системи школи як об'єкту проектування.

Мета статті полягає у розкритті особливостей створення виховної системи школи як об'єкту проектування.

Матеріали та методи. Для одержання достовірних результатів ми використовували методи концептуально-порівняльного аналізу філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури щодо визначення суті понять «система», «системний підхід», «виховна система», «функції виховної системи», «проектування виховної системи»; узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду, а також систематизації й аналізу фактів, вихідних даних літературних та Інтернет джерел.

Результати та їх обговорення. Системний підхід (англ. *systems thinking* – системне мислення) визначається в науці як напрям методології досліджень, який полягає у вивченні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як системи.

Системний підхід у педагогіці – це напрям, який

досліджує сутність і закономірності виховання й навчання особистості як єдину систему педагогічного процесу, комплекс взаємозалежних заходів щодо формування її світогляду, системи понять основ наук, системного мислення, спроможності вирішувати поставлені задачі, підвищуючи ефективність свого функціонування [12, с. 71].

Аналізуючи поняття «система», науковці наголошують, що система це певний об'єкт вивчення, якому притаманні цілісність або який розглядається як єдине ціле, поєднання, сукупність якісно визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок, чи взаємодія [8].

Поняття «система» походить від дав.-гр. σῦστημα – «сполучення», «ціле», «з'єднання» і визначається як множина взаємопов'язаних елементів, що взаємодіє з середовищем, як єдине ціле і відокремлена від нього.

В системному аналізі використовують різні визначення поняття «система». Зокрема, за В. Сагатовським, система – це скінченна множина функціональних елементів й відношень між ними, виокремлена з середовища відповідно до певної мети в межах визначеного часового інтервалу [8].

У широкому контексті систему розглядають як: порядок, зумовлений правильним, плановим розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь; обмежену безліч взаємодіючих елементів; гармонійну, нерозривну єдність, яка цілісно взаємодіє з середовищем; форму організації, будову чого-небудь (державних, політичних, господарських одиниць, установ); як єдність, комплекс взаємодіючих компонентів; сукупність будь-яких елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням; сукупність принципів, які є основою певного вчення; будову, структуру, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин.

Виховна система має кілька спільних ознак з іншими соціальними системами. Їй властиві цілеспрямованість, цілісність, структурність, динамізм, взаємодія із середовищем та із системами нижчого і вищого порядку.

Ми визначаємо виховну систему школи як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених основних компонентів (виховна мета, цілі, завдання, суб'єкти, діяльність і спілкування, взаємини, кадровий потенціал, взаємодія, життєвий простір), яка становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості, її життєздійснення у фізичній, психічній, соціальній і духовній сферах.

Г. Сорока наводить таку структуру виховної системи: ціннісно-сміслову ядро (мета, принципи, зміст, методика); просторово-тимчасову структуру (різні форми діяльності з учнями); координаційно-педагогічний компонент (функції, педагогічні технології, керування розвитком системи, система підвищення компетентності педагогів, батьків) [9].

Завдання виховної системи – інтегрувати всі виховні впливи в цілісний педагогічний процес, який забезпечує в конкретних соціально-педагогічних умовах реалізацію цілей і завдань виховання.

Як стверджував П. Блонський, школа – організація

не тільки навчання, а й усього життя дитини. Ми повинні рішуче відкинути прокляте відокремлення школи від життя і повернутись до античного розуміння школи як школи життя, вироблення певної поведінки, певних навичок. У народній школі дитина повинна передусім не навчатись теоретичних знань, а вчитись жити. Отже, школа повинна бути місцем життя дитини, повинна створювати раціональну організацію цього життя [2, с. 3-4].

В зв'язку з цим головними функціями виховної системи є: інтегруюча (забезпечує об'єднання неузгоджених та розрізнених виховних впливів); регулююча (впорядковує виховний процес, управління ним); розвиваюча (забезпечує динаміку виховної системи, яка виражається в оптимізації її функціонування, поступальному розвитку та в удосконаленні); корекційна (проявляється в тому, що школа корегує вплив зовнішнього середовища своїми цінностями, орієнтирами, правилами життя, виробленими в цій системі і добровільно прийнятими всіма членами даної спільноти); функція компенсації (компенсує недостатню повноту емоційного життя, проявляється в створенні атмосфери духовності, якої не вистачає в навколишній дійсності) [9].

Науковці виокремлюють наступні особливості виховної системи як об'єкту проектування: унікальність – будь-яка виховна система не може претендувати на розповсюдження свого досвіду на всю сферу освіти; детермінованість соціокультурним середовищем; залежність напрямів розвитку виховної системи від результатів парадигмального, цивілізаційного та культурного самовизначення; нерозробленість теоретичних та методичних основ проектування виховної системи; складність як об'єкта проектування, обумовлена широким спектром варіантів при визначенні елементів і параметрів виховної системи, які підлягають проектуванню; варіативність шляхів, способів і темпів розвитку виховних систем; колективний характер, котрий вимагає додаткових зусиль для узгодження дій і поглядів учасників даного процесу [3].

До основи проектування виховної системи закладаються результати вивчення: соціального замовлення; особливостей контингенту учнів; системи цінностей навчального закладу; структури закладу, організації його життєдіяльності; соціально-психологічного клімату та організаційної культури закладу; кадрового потенціалу закладу; потреб закладу в ресурсах, забезпечення ресурсами; зовнішнього середовища закладу.

Загалом, педагогічне проектування – феномен, що виник як результат взаємодії новітніх тенденцій у розвитку педагогічної теорії й інноваційної практики. Науковці наголошують, що проектування, як механізм розвитку виховної системи, це внесення суб'єктами проектування якісних змін в компоненти системи на основі їх ціннісно-змістового самовизначення в простора сучасної педагогічної дійсності з метою досягнення оптимальних показників розвитку системи [4].

Проектування виховної системи школи ми розглядаємо як цілеспрямоване визначення насамперед програми життєдіяльності суб'єктів педагогічної взаємодії, всі компоненти якої взаємопов'язані між собою, складають цілісну структуру і забезпечують

досягнення визначених цілей і задач виховання.

У проектуванні виховної системи навчального закладу Є. Степанов виділяє сім етапів.

Перший етап. Підготовка до проектування виховної системи. Завдання. Визначення керівництвом і педагогами необхідності змін у виховному процесі.

Процедури. Осмислення сутності сучасних методологічних підходів і концепцій, інновацій у сфері виховання. Підготовка учасників групи до проектування шляхом проведення семінарів, тренінгів.

Інструментарій. Вивчення та аналіз літератури, дискусія, мозковий штурм, фокус-група, ділова гра, семінар-тренінг.

Другий етап. Передпроектний аналіз. Завдання. Вивчення фактичного стану виховного процесу, його об'єктивна оцінка (проблеми, здобутки).

Процедури. Попередня оцінка проблем виховання, труднощів в організації виховного процесу, аналіз і т. д.

Інструментарій. Аналіз документів, опитування, мозковий штурм, фокус-група, дискусія.

Третій етап. Вироблення проектних рішень. Розроблення проекту та програми його реалізації, визначення шляхів реалізації проекту.

Завдання. Документальне оформлення проекту.

Процедури. Зведення проектних цілей в єдину систему, обґрунтування вибору і т. д.

Інструментарій. Педагогічне проектування, методи «дерево цілей» та «дерево проблем», мозковий штурм.

Четвертий етап. Відпрацювання механізмів реалізації проекту. Завдання. Пілотні дослідження.

Процедури. Конструювання практичних механізмів становлення виховної системи.

Інструментарій. Педагогічне проектування і моделювання, педагогічний експеримент, аналіз документів, спостереження, опитування.

П'ятий етап. Системні зміни виховного процесу, передбачені проектом. Завдання. Реалізація проектних цілей.

Процедури. Моніторинг змін виховного процесу у закладі.

Інструментарій. Організаційно-розпорядчі методи, методи виховання.

Шостий етап. Аналіз результатів проектування. Завдання. Оцінка кількісних показників виховного процесу у закладі.

Процедури. Зовнішня експертиза виховної практики і життєдіяльності в закладі.

Інструментарій. Аналіз документації, спостереження, метод експертних оцінок, методи математичної статистики.

Сьомий етап. Корекція результатів проектування. Завдання. Виправлення недоліків. Оптимізація функціонування виховної системи.

Процедури. Визначення шляхів усунення недоліків, означення перспектив розвитку виховної системи.

Інструментарій. Мозковий штурм, методи експертної оцінки, індивідуальної та групової самооцінки, аналіз та узагальнення досвіду [10].

На наш погляд, ефективне створення виховної системи школи як об'єкту проектування можливе, зокрема, за наступних умов:

– проектування здійснюватиметься на засадах системного підходу, педагогічна система розглядатиметься як сукупність трьох компонентів (розвиток, виховання, навчання), які взаємозв'язані між собою і розкривають наперед послідовність і характер взаємодії педагогів і учнів;

– проектування виховних систем в загальноосвітніх навчальних закладах враховуватиме особливості їх життєдіяльності, природного, предметного та соціокультурного середовища, регіональних, національних, демографічних ознак тощо;

– буде розроблено надійні критерії, показники та рівні моніторингу ефективності виховної системи навчального закладу;

– передбачатимуться умови успішної реалізації технології проектування виховної системи, що ґрунтуються на досвіді та концептуальних підходах проектування виховних систем.

Загалом, проективна, особистісно-орієнтована система виховання спрямована на випереджаюче, фундаментальне розв'язання основних суперечностей, що виникають у становленні школи майбутнього – школи, яка б плекала творчу особистість, забезпечила умови для повноцінного фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дитини, формувала людину, яка здатна будувати демократичну Україну, жити у відкритому суспільстві, реалізувати себе багатовимірно; школи гуманізму, в якій учень, є центром навчально-виховного процесу з його складним світом думок, почуттів, головною цінністю, суб'єктом життя.

Висновки. Отже, проектування виховної системи зводить до мінімуму педагогічні експромти, перетворює процес виховання з мало впорядкованої сукупності виховних заходів, дій педагогів у цілісну спроектовану педагогічну взаємодію, робить його цілеспрямованим і гармонійним; дає можливість забезпечити переведення існуючих систем виховання у якісно новий стан, оптимізувати їх організацію та управління.

Стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. До перспективних напрямів досліджень даної проблематики належить, зокрема, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду, сучасних теоретико-методологічних підходів до проектування виховної системи школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. / І. Бех – К. Либідь, 2003. – 344 с.
2. Блонский П. Задачи и методы новой народной школы. / П. Блонский – М., 1918. – 73 с.
3. Караковский В. Воспитание для всех / В. Караковский. – М.: НИИ школьных технологий, 2008. – 240 с. (Библиотека журнала «Воспитательная работа в школе»).
4. Коберник О. Сутнісна характеристика проектування педагогічного процесу / О. Коберник // Збірник наукових праць УДПУ. – Умань : ПП Жовтий, 2012. – Ч.2. – С. 101-109.
5. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. Костюк. – Київ: Радянська школа, 1989. – 609 с.

6. Кушнір В. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи – Авторефер. докторської дисертації: док. пед. наук: спец. 13.00.04 - Теорія та методика професійної освіти / В. Кушнір. – Харків, 2003. – 45 с.
7. Макаренко А. Методика організації виховного процесу // Твори в 7 т. Т.5. / А. Макаренко. – К.: Рад. школа, 1954. – 382с.
8. Перегудов Ф., Тарасенко Ф. Основы системного анализа: Учеб. 2-е изд., доп. / Ф. Перегудов, Ф. Тарасенко. – Томск: Изд-во НТЛ, 1997. – 396 с.
9. Сорока Г. Сучасні виховні системи та технології: [навч.-метод. посібник для керівників шкіл, учителів, класних керівників, вихователів, слухачів ПО] / Г. Сорока. – Х. : Веста : Вид-во «Ранок», 2002. – 128 с. – (Серія «Управління школою»).
10. Степанов Е. Педагогу о воспитательной системе школы и класса: Учебно-методическое пособие. / Е. Степанов – М.: ТЦ Сфера, 2008. – 224 с.
11. Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.1. – С. 55-208.
12. Трушнікова Т. Системный подход в педагогике как инновационная основа формирования образовательного пространства / Т. Трушнікова // Человек и образование. – 2006. – № 7. – С. 71– 72.

REFERENCES

1. Bech I. Educating the individual: In 2 books. Book. 2. Personality-oriented approach: scientific and practical bases. / I. Bech – Lybid K., 2003. – 344 p.
2. Blonsky P. Objectives and methods of a new elementary school. / P. Blonsky – M., 1918. – 73 p.
3. Karakovsky B. Education for all / V. Karakovsky. – M. : Research Institute school of technology, 2008. – 240 p. (Library of the magazine «Educational Work in Schools»).
4. Kobernik A. The essential characteristic of designing educational process / O. Kobernik // Proceedings of USPU. - Uman: PP Yellow, 2012 - Part 2. - P. 101-109.
5. Kostyuk G. Educational process and mental development of the individual / G. Kostyuk. - Kyiv: Soviet school, 1989. - 609 p.
6. Kushnir V. The Theoretical and methodological basis of the system analysis of educational process of high school - Avtorefer. Doctoral thesis: doc. ped. Sciences specials. 13.00.04 - Theory and Methods of Professional Education / V. Kushnir. - Kharkiv, 2003. - 45 p.
7. Makarenko A. Methods of educational process // Works at 7 t. T.5. / A. Makarenko. - K. : Soviets. School, 1954. – 382 p.
8. Peregoudov F., Tarasenko F. Fundamentals of Systems Analysis: A Handbook. 2 nd ed., Ext. / F. Peregoudov, F. Tarasenko. - Tomsk: Publishing house of the YTL, 1997. - 396 p.
9. G. Soroka Modern educational systems and technologies [navch.- method guide for school leaders, teachers, teacher, teachers, students] / G. Soroka. - X.: Vesta, type-in «Morning», 2002. - 128 p. - (Series «Management School»).
10. Stepanov E. Vospytatelnoy Teacher at school and class system: Training-metodychesкое posobyе. / E. Stepanov - M. : TC field, 2008. - 224 p.
11. Sukhomlinsky V. Problems of education fully developed personality // Select. Works: In 5 t. - K. : Soviets. School, 1976. - Vol.1. - P. 55-208.
12. Trushnikova T. Systematic approach in pedagogy as an innovative basis for the formation of educational space / T. Trushnikova // Man and education. - 2006. - № 7. - P. 71 - 72.

School educational system as the object of designing

Gagarin M.

Abstract. The article revealed the importance and urgency of school educational system designing; the different views of scientists on the potential and features of usage the school educational system designing in general and at the current stage of education development. The aim of the article is to reveal the peculiarities of school educational system creation as an object of design. The essence of such notions as «system», «system approach», «educational system», «educational system designing» have been revealed; the common features of the educational system and other social systems have been distinguished; its functions, which ensure the effectiveness of educational influence and stages of educational system designing have been characterized.

Keywords: *system, school educational system, educational system designing, features of the educational system as the object of designing, stages of the educational system designing.*

Воспитательная система школы как объект проектирования

Н. И. Гагарин

Аннотация. В статье раскрыто значение и актуальность проектирования воспитательной системы школы; проанализировано разные подходы ученых, относительно потенциала и особенностей использования проектирования воспитательной системы школы в целом и на современном этапе развития образования. Целью статьи есть раскрытие особенностей создания воспитательной системы школы как объекта проектирования. В статье определено сущность понятия «система», «системный подход», «воспитательная система», «проектирование воспитательных систем»; выделено общие характеристики воспитательной системы и других социальных систем; охарактеризованно ее функции, которые обеспечивают эффективность воспитательного влияния и этапы проектирования воспитательной системы учебного заведения.

Ключевые слова: *система, воспитательная система школы, проектирование воспитательной системы, особенности воспитательной системы как объекта проектирования, этапы проектирования воспитательной системы.*

Social factor verbalization in the perfume and cosmetic naming

E. A. Galitska

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: Liza-g@ukr.net

Paper received 13.10.16; Accepted for publication 20.10.16.

Abstract. The article deals with the problem of perfume and cosmetic naming in English. Special attention is given to the social factor reflection in the nominative units involving verbalization with the help of semantic indicators functioning as representatives of social stratification. The semantic indicators are grouped around two poles: biosocial and socio-segmentational ones. The first pole is formed with semantic indicators of age and gender segregation. These indicators are closely connected with the biological properties of human society. The second pole is created involving semantic indicators of vocational guidance and social status. These indicators are associated with the social stratification, class distinctions and differentiation. Having formed a bipolar model these semantic indicators create the subsystem of social reflection within the naming structures of perfume and cosmetic goods. Semantic indicators are located in different constituents of naming unit complexes. They form architectonics of social aspect representation involving only linguistic methods.

Keywords: bipolar model, perfume and cosmetic naming, semantic component, semantic indicators, social stratification, symbol.

The idea of the article is the investigation of perfume and cosmetic naming taking into consideration the social factor reflection in the name structures. Perfumes and make-up belong to the specific goods which are consumed individually. They are products of impulsive demand. The main problem of naming these goods is impossibility of expressing the aroma, fragrance in traditional descriptive way. Perfumery and make-up naming is based on the associative images which create potential recipients' positive mood. Perfume and cosmetic naming is called for reflecting olfactory preferences of the probable consumers. In this way the nominator-producer provides the selection of necessary name register components using navigation in the sphere of work stock picking up and forming nominative complex-construction. The main task of this article is the investigation of that vocabulary, involvement of which for forming name complex helps to realize the reflexion of social factor. The topicality lies in the fact that social factor reflection in naming processes is not investigated thoroughly, particularly in the sphere of perfume and cosmetic naming. The object of the investigation is the social factor verbalization in the system of goods names and the ways of social factor reflection in naming construction. The subject of the investigation is nominative units used in the English language for naming perfume and cosmetic goods.

Publication analysis. The attempts of investigation the social factor reflection in the perfume and make-up naming look inconsistent. Present day perfume market is analysed involving the pyramidal structure where the top is formed with the perfume selective cluster, and the foot is created with the goods of global companies (L'Oreal, P&G) having a lot of brands in their portfolio. Social values were transformed under the influence of megabrands and new patterns of beauty [5, p. 899-901]. Perfume consumer goods are characterized with the tendency of strong aroma resemblance which is known as "tyranny of identity" [3, p. 14-16]. Artistic perfumes are connected with the revival of old traditions and recipes. Creation of new and revival of old fragrances are the alternative way of "sad", "plain", "common" smells of consumer goods [9, p. 682-684]. Artistic (selective, premium) perfumes don't have and direct advertisement, and mostly internet is preferable [12, p. 26]. The producer's name usage as a basic identifier has a very old

tradition. It is understood as a personal responsibility for high quality. That tradition may be traced in the oldest perfume companies: Creed (founded in 1760), Houbigant (founded in 1775), Guerlain (founded in 1828). Guerlain started his activity with the production of cosmetics goods and only later created his own perfumery [1, p. 72]. Myth creation may lead to the brand ruin and its transformation into ordinary consumer goods. Between 1968-1978 perfume Chanel №5 was sold everywhere in the USA, even in the drugstores [5, p. 898]. Naming process consists of two stages – naming in proper (creating, forming the name of goods) and juridical support, assistance [7, p. 69-70]. Brand name market functions are very considerable. Belonging to the consumer memory any brand name should be very easy and comfortable for pronunciation, remembering and have sense [10, p. 194]. Having the sense the name of goods helps customers to remember and recognize brand [5, p. 51]. Brand name should be associated with the category of goods; also it should create mental image in the consumer's brain [2, p. 198; 11, p. 61]. Brand name should be functional and have strong positive associations or connotations, stable symbolic sense [11, p. 66]. Brand name characteristics (features) (connected with marketing support of desirable image) should reflect product properties [2, p. 201]. Brand names of different make-up goods were investigated too. In particular, lipstick brand name analysis was provided from the textual point of view. There were singled out 14 classification groups [8, p. 596-597]. That explains the integrated and complex nature of make-up names. Harrison thinks perfume consumers to be abandoned for creating their own image situations, using linguistic associations as sense of direction [4, p. 8]. Uncoordinated, separate investigations in the sphere of perfume and cosmetics naming shows that the social factor has not been reflected in the linguistic studies and needs further and systematical development.

The main information expounding. Perfumery and cosmetics naming space is restricted within the bounds of four constituents which create the integrated nominative complex. There are such constituents as a brand component α (*Paco Rabanne*), a basic name β^1 (*Eau My Gold*), a generic name β^2 (*eau de parfum*), and a functional-descriptive component γ (*Natural Spray 80 ml*). Social aspect of this investigation should involve the analysis of

all four constituents. Semantic filling (core) of these constituents (with the aim of finding social reflection) may be investigated by analysing lexical units which act as functioning social semantic indicators. These indicators are regarded as focal points taking place in the whole nominative complex-construction reception program. Social semantics indicators are identified as discrete nominative-structural components (discrete indicators β^1 (*Gentleman*)) or as the association of components (indicator clusters β^1 (*Bob Man Warrior*)). They all obtain speech realization and arrangement in the naming frame work-construction. At the same times these indicators bear a primary or secondary functional load from the point of creating the naming complexes in their semantic aspect. Semantic indicators point (in the frame of speech aspect of perfume and cosmetic goods names) at the concrete semantic-structural and substantial-narrative manifestation of that naming complex component. Social semantic indicators are localized in different constituents of perfume-cosmetic naming complex ((α) *Esteel professional*; (β^1) *Maestro*). It is a social factor that should be analysed using the semantic indicators of anthropological meaning, in particular, the subgroup of social feature differentiation. Social features are different, such as: sex and gender, nationality ethnos, age, social status, educational and property qualification, property status, profession, occupation. Some of these features (sex, gender, age) are closely related to anatomical parameters; and some (social status, educational and property qualification) are far from the biological background. Such semantic diffusion needs a very careful analysis in the sphere of social features which may be reflected in the perfume and cosmetic names. Penetrating into the semantic space of perfume and cosmetic names gives a possibility of identifying some nominative units showing gender differentiation in β^1 -components (*Femme; Republic of Women; Bulgari Pour Femme; Pour Femme; Dior Homme Intense; Men's Collection Citrus; Evidence Homme Green; Diamonds for men; Rocky Man Silver; Bob Man Silver; Bulgari Man in Black; Dior Homme Parfum*). Lexical units-gender markers (*women, femme, men's, man, homme*) not only represent gender specification (explicitly), but they represent (implicitly) age differentiation. These lexemes are associated with adults but not children and have their semantic antagonists connected in explicit way with younger generations (*Baby Doll, Volume Effect Faux Cils Baby Doll*). Semantic indicators (singled out in the nominative complex component) form a biosocial pole because gender and age naming units have common biological semantic background that is the reason of their grouping within the area of that pole. Social differentiations are divided into gender and age pole subgroups. The biosocial pole has its semantic antagonist which may be qualified as a pole of social stratification. That pole has two groups of semantic indicators. The first one is formed with the lexical units connected with occupation and professional activity (in explicit and implicit ways, (β^1) *Bod Man Warrior, Bob Man Player, Road Runner, On duty women, On duty men sport, On duty men active, Dior Homme Sport*; (β^2) *professional hair color, professional eye smokifier, professional kohl eyeliner*; (β^1) *Maestro, Sport for men, Futurist, Perfectionist, Idealist, Lip maestro,*

Tycoon; (α) *T-LAB professional, Hair-Concept professional HC, (α) label. m professional haircare*). Exploiting lexical units for underlying professional and occupation activity (*professional, maestro, warrior, player, runner, on duty*) of explicit and implicit meaning these indicators forms the area of denotative and conotative (*futurist, perfectionist, idealist*) meaning. Lexical unit *Tycoon* is the intermediate, transitional point between the indicators of professional activity and social stratification. Semantic indicators of social stratification are mostly found in the β^1 -naming components (*Gentleman, Elite Gentleman, Gentleman only intense, Berlin playboy, Disney Princesse, Prince Matchabelli, French White Musk, Lady Million Eau My Gold, L'impiratrice, Emporio Armani, Killer Queen, Royal Aqua, Cuba Royal, Royal Velvet*). Lexical units (*gentleman, lady, prince, princess, queen, l'impiratrice*) act as indicators connected with social stratification, class differentiation. Simultaneously these indicators show the gender difference, but it is the reflection of the secondary semantic component (if we compare with the primary semantic component of lexical units *man, woman*). Social stratification pole (consisting of two indicator groups) is formed involving professional and status lexical units. Semantic indicators forming two different poles are connected within the discrete pole areas. Pole differentiation is based on the semantic opposition. The opposition is a reflection of primary semantic component projection. Being projected horizontally (plan view) semantic indicators demonstrate their primary semantic component, they are recognized as a plan view. In the horizontal projection the semantic opposition of the pole (and their components, in particular) is evident and manifest. The biosocial pole has purely biological, anatomical and physiological background; to counterbalance it the social stratification pole has chiefly foundation of social system structure, class stratification showing upper class individuality. Using the vertical projection (front view) it is possible to notice some hidden semantic relations between the poles. Semantic indicators, of class stratification singled out in naming structures ((β^1) *Elite Gentleman; Gentleman only intense; Lady Million Eau My Gold*) which are represented with lexical units *gentleman, lady, prince, princess* after having been projected on the front view (secondary semantic component) demonstrate the meaning of gender indicators, providing difference between male (*gentleman, prince*) and female (*lady, princesse, l'impiratrice, queen*) persons, but in the primary semantic component these lexical units belong to the social status vocabulary. Lexical units *lady, gentleman* have also a secondary semantic component which may be regarded as age indicators of adults. In the naming groups (β^1) (*Bod Man Warrior; Bob Man Player; On duty women; On duty men active; Dior Homme Sport; Maestro; Road Runner; Futurist; Perfectionist; Idealist; Maestro; Lip Maestro*) their horizontal projection (plan view emphasizes their primary semantic component which is recognized as the indicators of professional activity (*warrior, player, on duty, maestro, runner*)). If these lexical units are investigated in the vertical projections (front view), they show their secondary semantic component which is also connected with the age indication (adults of active professional age). The usage of the combination of vertical, horizontal projection for the

semantic analysis of naming units gives the opportunity of understanding the existence of integrated relation between two poles. Horizontal projection (plan view) shows the semantic difference between poles and their components-constituents underlying and framing semantic significance of primary components of naming constituents and poles where these constituents are located. Vertical projection (front view) helps to see the inner, hidden relations between poles, indicating gender, age semantic specifications which are realized involving secondary semantic components. The involvement of the semantic indicators of biosocial and social stratification poles is the way of explicit verbalisation of social factors in perfume and cosmetic nominative units. Social factors verbalization in the perfume and cosmetic names may be traced out using semantic indicators of social stratification. This way of verbalization is regarded as explicit. Its explicitness goes from the denotative meaning of biosocial and social stratification pole indicators. These indicators (in particular, four of them: gender and age, social status and professional activity) are able to reflect social stratification factors, verbalizing them.

Perfume and cosmetic naming space which is restricted with four constituents-naming components may be analysed using another approach which is based on involving the notion of social symbolism responsible for reflecting the social sphere of the nominative complex. Implicit verbalization of social factors in the nominative complex is based on using the notion of social symbolism which forms a social sphere of nominative complex. Symbolism is regarded as the simplest and most effective way of transmitting any thought without further description. In the case of perfume and cosmetic naming a word-symbol is involved into the usage. Symbolism is recognized as the expression of abstract conception when that conception is substituted by any concrete object. This method is very often in the sphere of firm naming. We understand symbolism as stable, constant associations which have been formed in the society (where perfume and cosmetic recipient-users live). These associations are in the gradual transformation process of connotative relations into denotative ones. Symbols, involved into the formation of nominative complex social sphere, function as evident representative of a certain status. Symbols gain properties of social stratification markers having clear and definite system of correlation with wealth, fortune, success. Symbol may be represented as object, subject, quality, action. In the Perfume and cosmetic names social symbolism is expressed with works denoting luxury (symbolism of unloving beings). There have been singled out names of precious metals ((β^1) *Platinum; Platinum night; Samba Platinum: Platinum egoiste; Giordani gold; Gleaming gold; Giorific Golden Shock; Simply Gold; 24k Simply Gold; 24k Golden Black; Euphoria Gold; Cuba Gold; My Gold; Jivago 24k Gold; Rare Gold; Liquid Gold euphoria men; Euphoria Liquid Gold; Silver; Glitter Mascara Silver*), precious stones ((β^1) *White Diamonds Lustre; White Diamonds; Pure Brilliance; Yellow Diamond; Versace Yellow Diamond; Diamonds for men; Black diamond; Gem; Sparkling Amethyst; Loose Pearls Intense illuminating effect; Pure Color Crystal; Omnia Crystalline; Omnia Amethyste; Bright Crystal Absolute; Rare Pearls; Rare Sapphires*), and

precious materials ((β^1) *Extralasting Ivory; Mattifying Ivory; Sparkling Coral; Omnia Coral; Sensual Amber*). This group is finished with the quantificator of fortune and wealth (*Bod Man Money*). Toponymic symbolism is involved into the social sphere too. Toponymes have definite association with the places of entertainment, hustle-bustle life, places of rest, carelessness (*Very me New York; Cuba Copacabana; Hawaiian Shores; Maiami Party; Paris; Paris Premieres Roses; Parisienne; YSL Paris; Cuba Las Vegas; Cuba Hollywood; Cuba Maiami; Fidji; Jimmy Choo Flash London Club; Roma; London Beat; Tokio Fusion; Acqua Di Parma Rosa Nobile; Parisian Spray; Burberry London; Down Town; California; 5th Avenue*). That group of toponymes is closely connected with the symbols of consumers' society, vanity of vanities, lassiness, idle existence, egocentrism, splendour (*Cuba Carnival; Penthouse Legendary; Penthouse Iconic; Penthouse Prestigious; Dolce Vita; Midnight Romance; Sex in the City Midnight; Flowerparty by Night; Jazz; Vanitas; Weekend; Café Chantant; Passion Dance; Little Black Dress; Love Pulse; Fantasy Midnight*). Person's symbolism is presented with the string of personal names involved into high fashion business, perfume and cosmetic production, jeweller's art. Celebrities' names (sportsmen's, filmstars') are widely used for perfume brand representation and promotion. All those persons are the symbols of fame, success, fortune. They give some additive attraction to the perfume products, guaranty of high quality, perfection, completeness. Persons' symbolism is based on the traditions and company (producer) naming policy. Some of those persons were connected with the world of high fashion initially (*Paco Rabanne; Pierre Cardin; Versace Eros; Versace Man; Burberry; Armani; Jean Paul Gaultier; Dior Homme; Forever and ever Dior; Emporio Armani Diamonds She; Armani Code; Armani Mania for him; Eau de Givenchy; Flower by Kenzo; Karl Lagerfeld; Chanel N°19; N°5 Chanel; Reveal Calvin Klein*), and later they created their own perfumery, using fashion brand as a definite guarantee of new production. Some perfumers were involved into the production of accessories (*Gucci; Gucci Guilty Black; Trussardi Donna*) or jewelry (*Bulgari; eau de Cartier; Paloma Picasso; Boucheron*). Some persons were perfumers from the very beginning of their business (*Yves Rocher; Mary Kay Warm Amber; Estee Lander Pleasurist*). Firm stars are very often representatives of the companies producing perfumes and other goods (*In Bloom by Reese Witherspoom; Laugh Often by Reese Witherspoom*), in the same role sportsmen (*Intimately Backham*) or members of famous families (*Vanderbilt; M De Bourbon; Paris Hilton*) are periodically used. The symbol singled out in the structure of naming units is characterized with the gradation of connotative relation with the social semantics. That gradation is based on the background knowledge of a recipient-consumer of perfume and cosmetic goods. Some recipients may be attracted with the symbolism of precious stones and metals (*24k Simply Gold; Yellow Diamond*), or association with the personal names (*Pierre Cardin; Karl Lagerfeld*) and toponymes (*YSL Paris; Hawaiian Shores*). That gradation is subjective and individual for every consumer and may be chosen among varieties possible association.

Conclusion. Social factor verbalization takes place within the nominative integrated complex accompanying perfume and cosmetic goods. Verbalization is realized in two different ways of meaning: explicit and implicit. This difference is based on the types of functional-semantic units involved into the process of verbalization. Explicit verbalization is realized using semantic indicators of social specification. These indicators help to single out four types of indicators which are grouped around two poles (biosocial and social specification). Being grouped within two poles semantic indicators show the complex

semantic nature which may be revealed using primary and secondary semantic component projections. Those projections demonstrate the very integrated nature of semantic indicators. Implicit verbalization is represented with the symbol-markers. Those markers are divided between two groups (according to object or personal name distinction). Taking into consideration the general sphere of verbalization (see Fig. 1) semantic specification is sure to be the main background for choosing explicit or implicit ways of verbalization in the sphere of perfume and cosmetic naming, in particular its social factor.

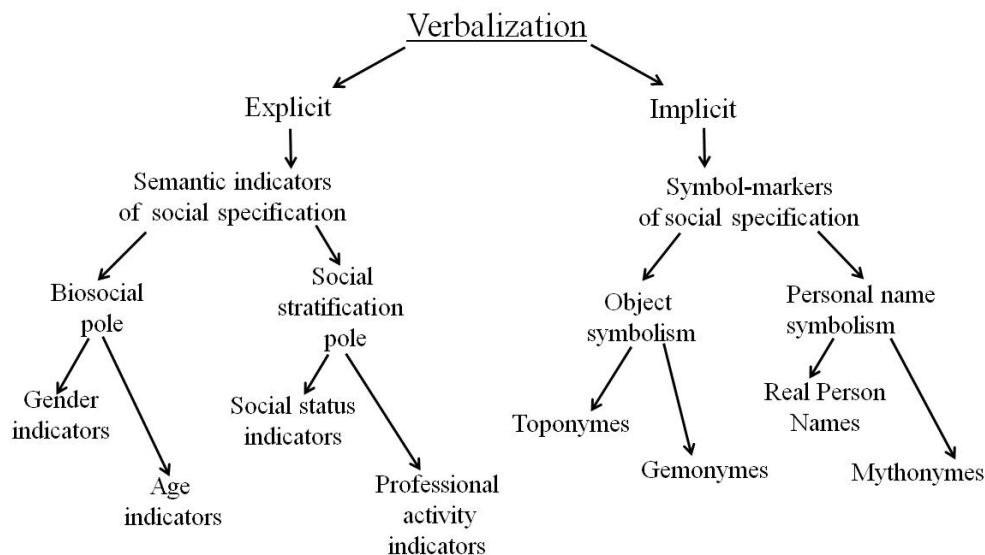

Fig. 1. Ways of social factor verbalization in the perfume and cosmetic naming structures

REFERENCES

1. Briot. E. Fashion Sprayed and Displayed: The Market for: Perfumery in Nineteenth Century Paris / E. Briot // Proceedings of the Economic History Society Annual Conference. – Exeter: Publish. University of Exeter, 2007. – P. 69–72.
2. Chernatony de L. Creating Powerful Brands / L. de Chernatony, M. Mc. Donald, E. Wallace. – L: Ed. “Taylor and Francis”, 2011. – 249 p.
3. Dixit S. Fine Fragrance Business Trends / S. Dixit // Chemical Business. – N.Y., 2009. – №23(6). – P. 11–26.
4. Harrison M. E. The Scent Word: Context, Intrigue, and the Problem of olfactory Literacy / M. E. Harrison // Fragrances-Supplement to Household and Personal Care Today. L., 2010. – №1. – P. 6–10.
5. Jones G. Globalization and Beauty: A Historical and Firm Perspective / G. Jones // EURAMERICA. N.Y., 2011. – №41 (4). – P. 885–916.
6. Keller K. L. The Effects of Brand Name Suggestiveness on Advertising Recall / K. L. Keller, S. E. Heckler, M. J. Houston // Journal of Marketing. N.Y., 1998. – №62 (1). – P. 48–57.
7. Kohli C. Observations: Creating Effective Brand Name: A Study of the Naming Process / C. Kohli, D. W. La Bahn // Journal of Advertising Research. L. N.Y., 1997. – №37 (1). – P. 67–75.
8. Merskin D. Truly Toffee and Raisin Hell: A Textual Analysis of Lipstick Name / D. Merskin // Sex Roles. – N.Y., 2007. – № 56. – P. 591–600.
9. Noppeney C. Consistent, Authentic and Emotional: Design-based innovation in Artistic Perfumery / C. Noppeney, N. Endrissat, R. Lzicar // Leading Innovation through Design. Proceedings of the DMI 2012 International Research Conference. – N.Y., 2012. – P. 681–691.
10. Petty R. D. Naming names: Trademark Strategy and Beyond: Part one – Selecting a Brand Name / R. D. Petty // Journal of Brand Management. – N.Y., 2008. – №15. – P. 190–197.
11. Robertson K. Strategically Desirable Brand Name Characteristics / K. Robertson // Journal of Product and Brand Management. – N.Y., 1992. – №1 (3). – P. 62–72.
12. Walker R. A Challenging Global Climate for Fragrances / R. Walker // Global Cosmetic International. – N.Y., 2012. – November. – P. 26–29.

Вербализация социального фактора в парфюмерно-косметическом нейминге

Е. А. Галицкая

Аннотация. Статья посвящена парфюмерно-косметической номинации в английском языке. Особое внимание уделено отражению социального фактора в номинативных единицах, в которых вербализация социального фактора осуществляется с помощью семантических индикаторов, которые функционируют как представители социальной стратификации. Семантические индикаторы сгруппированы вокруг двух полюсов: биосоциального и социально-стратификационного. Первый сформирован семантическими индикаторами возрастной и гендерной дифференциации. Эти индикаторы тесно связаны с биологическими характеристиками социума. Второй полюс образован путем вовлечения семантических индикаторов профессиональной принадлежности и социального статуса. Эти индикаторы ассоциируются с социальной стратификацией, классовыми различиями.

Ключевые слова: биполярная модель, парфюмерно-косметический нейминг, семантический индикатор, символ, социальная стратификация, семантический компонент.

Метакомунікація в контексті маніпуляції: передумови

Я. В. Гнезділова

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: yaroslava.gn@gmail.com

Paper received 27.10.16; Accepted for publication 10.11.16.

Анотація. У статті розглянуто теоретичні положення щодо витлумачення поняття метакомунікації в контексті метакомунікативної обізнаності комунікантів та векторів метакомунікативного контенту. Звертається особлива увага на передумови маніпулятивного характеру метакомунікації, на основі чого доводиться правомірність твердження про її маніпулятивність. До таких переумов віднесено певну “вроджену” схильність метакомунікації до маніпуляції, існування таких форм ментальної практики, як креативну й терапевтичну метакомунікацію, та досягнення у сфері метатехнологій.

Ключові слова: метакомунікація, вектори метакомунікативного контенту, маніпулятивність, метатехнології.

Вступ. Метакомунікація – це широке поняття, яке вживається для опису всіх факторів, що впливають на те, як сприймається послання, як інтерпретувати те, що відбувається [10, р. 164-165]. Кожен фактор, що впливає на розуміння того, що має на увазі мовець, представлений різними рівнями метакомунікативного знання, разом формуючи метакомунікативну обізнаність комунікантів [12, р. 9,16-18], а саме: значення пози і жестів (дії, що співпадають з мовленням; дії, що передають, що мовець думає / відчуває; дії, які показують положення, інтереси, особистість чи відношення мовця); мотиви і наміри; надання смислу; розрізнення “легко” чи “важко” для розуміння (мовленнєва чіткість чи обізнаність; обізнаність з думками, почуттями чи особистими значеннями мовця; взаємного узгодження мовця-слухача, послідовність чи переконливість мовця); з’ясування того, що мовець думає чи почуває (що говорить мовець; що мовець думає чи почуває; як (не що) мовець думає чи основні характеристики мовця (положення, особистість, орієнтація).

Перераховані фактори представляють один із складових метакомунікативного контенту, який можна описати з позиції трьох векторів, направлених на:

1) розмовний контент (коли мовець пояснює свої наміри поза розмовним контекстом, розкриває свою точку зору чи запитує про думку у співбесідника, веде мову по майбутнє, підсумовує);

2) розмовні відношення (стосується еволюції відношень між мовцями чи підкреслення своєї / чийсь ролі у відношеннях; передбачається, що метакомунікативні висловлення завжди щось розкажуть про те, як люди відносяться один до одного, і реалізується в монологічній і діалогічній метакомунікації);

3) розмовний час (метакомунікативні висловлення завжди будуть відбуватися в певний час, чи то на початку, чи в середині, чи в кінці розмови; чи мова йде про минулі, теперішні чи майбутні події) [8, р. 132-134].

Відповідно, якщо впливати на будь-який із векторів метакомунікативного контенту, на зазначені фактори, на те, як сприймати й інтерпретувати повідомлення, то можна говорити принаймні про елементи маніпуляції. Це, в свою чергу, призводить до перегляду визначення метакомунікації з урахуванням її маніпулятивної природи.

Стислий огляд публікацій за темою. Основоположною в роботі працює вважаємо *Pragmatics of Human Communication: A Study of Interactional Patterns, Pathologies and Paradoxes* Пола Вацлавика,

Джанет Бивин та Дона Джексона [1], яка стала своєрідним поштовхом до вивчення метакомунікативних проблем не лише в зарубіжному та вітчизняному мовознавстві (Г. Г. Почепцов, Т. Д. Чхетіані, О. М. Воробьова, Л. С. Гуревич, Д. Т. Трунов, Е. Б. Шавалиєва, J. Frow, M. Green), а й у психології (В. Т. Basavanthappa, K. U. Boggs, R. Heath) та методиці викладання (R. K. Baltzersen). Цікавими є міждисциплінарні дослідження Клауса Дженсена [7; 14; 15], які проводяться на межі лінгвістики й комунікаційних та інформаційних технологій.

Метою статті є визначити передумови для ствердження, що однією з відмінних/характерних рис метакомунікації сьогодення є її використання як засобу впливу. Уважаємо, що метакомунікація загалом і метакомунікативні повідомлення й засоби зокрема наразі вийшли за рамки простого відображення основних етапів комунікативного акту, а саме: початок комунікації; взяття реплікового ходу; втручання в розмову; регулювання ходу комунікації; відновлення комунікації; підведення підсумків комунікації; завершення комунікації [пор. 2].

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження слугує корпус дискурсів різних жанрів на політичну, судову, рекламну, економічну, медійну та соціально-побутову тематику, що вилучаються зі сценаріїв художніх кінофільмів, Інтернет-форумів, блогів і публічних промов. Для досягнення мети у роботі використовується низка загальнонаукових (індукція, дедукція, аналіз і синтез) і спеціальних методів лінгвістичного аналізу, а саме: прагматичного, дискурсивного та контекстуального аналізу.

Результати та обговорення. На нашу думку, маніпулятивність метакомунікації а) закладена в природі самого явища метакомунікації та б) безпосередньо впливає з отриманих експериментальних даних про “силу” метакомунікації на матеріалі рекламного дискурсу; опосередковано на маніпулятивний характер метакомунікації вказують сучасні дані в) про терапевтичну метакомунікацію та г) про метатехнології. Розглянемо їх детальніше.

“Вроджені” ознаки маніпулятивності метакомунікації. Передумови маніпулятивного характеру метакомунікації впливають із: джерела метакомунікації, метакомунікативної конвенційності, комунікативних ролей адресанта й адресата та функції метакомунікативного висловлення/метаповідомлення. Розглянемо їх детальніше.

По-перше, метакомунікація є здатністю бачити / чути свої дії / слова з боку співрозмовника, сприймати їх так, як можливо він їх сприймає. Іншими словами, метакомунікація (більше, ніж будь-яка інша комунікація) завжди орієнтована на співрозмовника, лише співрозмовник тут скоріше не явний, а уявний, і уявляються тут не так співрозмовник, як його почуття й думки. Тому метакомунікація має глибоку рефлективну й емпатичну основу [4], і саме це проєктно-емпатичне прогнозування може викликати до життя не лише бажання провести успішну комунікацію, а й маніпулювати співрозмовником.

По-друге, метакомунікативна конвенційність вимагає від учасника комунікації нормативної та етикетно прийнятної поведінки, коли комуніканти вимушені грати за соціальними сценаріями [5; 6], тому метакомунікація є наслідком соціальних навичок прогнозування чужої думки і його оцінки, наслідком піклування про збереження свого образу в свідомості співрозмовників, потребою в розумінні ними себе і своєї поведінки [4]. Розуміння соціальних правил і соціальних сценаріїв, які регулюють й регламентують поведінку більшості в тому чи іншому суспільстві, дозволяє передбачити реакцію й подальші дії адресантів, за необхідності планувати їх й маніпулювати ними.

По-третє, у діалектиці пізнання смислу метакомунікації висвітлюється основна її якість – відбиття первинної комунікативної ситуації через призму її сприйняття мовцем [3]. Тому комунікативна роль автора метакомунікативного висловлювання – позиція спостерігача, оскільки він його коментує, попередньо “пропускаючи” його через призму власного сприйняття й осмислення, через свій власний індивідуальний когнітивний простір. Позиція спостерігача визначається вибором а) лексичних засобів для оформлення думки та б) детермінантів когнітивного простору як особливо значимих елементів події, що досить визначено дозволяє інтерпретувати авторську позицію і відношення до того, що відбувається. При цьому, картини подій і висловлювань характеризуються мозаїчністю/фрагментарністю уявлень, оскільки не можливо й не потрібно уявляти ситуацію в деталях. Комунікативні ситуації далеко не так однозначні, як вони уявляються мовцем у метакомунікативному висловлюванні, а акцентовані детермінанти когнітивного простору адресанта дозволяють уявити ситуацію у вигідному для мовця світлі. У той же час адресат може виступати в різних комунікативних ролях (об’єкта, свідка тощо); кожна з ролей накладає свій відбиток і на оцінку діяльності адресата, і на свої власні стратегії й тактики адресанта [3]. Успішна експлікація інтерпретативної діяльності індивіда виступає важливим маніпулятивним інструментом комунікації.

По-четверте, функція метакомунікативного висловлення/метаповідомлення в процесі комунікації полягає в фокусуванні уваги слухача на важливих моментах комунікації, що часто стає переломним у бесіді, порушуючи її хід або направляючи в інше русло [3], й успішно використовується в маніпуляції. Більш того, маніпулятивність метакомунікації базується не лише на функції впливу на індивідуальний когнітивний простір співбесідника (зміна уявлень,

переконань, відношень до когось/чого-небудь за рахунок наявності формулювань, які не співпадають з уявленнями адресата; та слів/висловлювань, які вказують на розбіжності уявлень співрозмовників тощо), а й на функції контролю за ходом бесіди, що передбачає розпитування, переконання тощо [пор. 3].

“Креативна” метакомунікація в рекламі. Найвагомішим доказом на користь існування маніпулятивної функції метакомунікації вважаємо роботу Роберта Хіса “*Seducing the Subconscious*” [13], зокрема її розділ “*The Power of Metacommunication*” [13, р. 149-159]. Автором розглядаються аксіоми комунікації, описані П. Вацлавіком [1 та ін.], в контексті рекламного дискурсу, зокрема: по-перше, ми не можемо не спілкуватися, навіть якщо нічого не говоримо, ми все ж залучені до процесу комунікації через, скажімо, невербальне мовлення. По-друге, кожна комунікація має контент й реляційний (relational) аспект чи метакомунікацію. Комунікація – це те, що говорить, а метакомунікація – це комунікація, обмежена й адаптована тоном мовлення й невербальним мовленням співрозмовника. Реклама не може не містити метакомунікацію, яка, в свою чергу, включає креативність. По-третє, комунікація розглядається як раціональне цифрове повідомлення, а метакомунікація – це аналоговий класифікатор, який дуже емоційний за своєю природою і часто делікатний, замаскований, його важко класифікувати, іноді важко навіть ідентифікувати, і, як зазначалося, він прирівнюється до креативності [13, р. 150-151]. Стверджується, що у рекламі відношення з брендом будуються не через раціональне повідомлення, а через емоційну креативність, яка оточує те повідомлення, а носій повідомлення є впливовішим за саме повідомлення. Таким чином, комунікація блокується силою метакомунікації. Повідомлення помічається і контр-аргументується, але за рахунок цього наша увага відводиться від емоційної метакомунікації, закладеної в креативності. Вона непоміченою потрапляє в наше підсвідоме, і оскільки ми не усвідомлюємо її, ми не можемо її контр-аргументувати, і ми не в змозі пом’якшити її вплив на наше ставлення до того чи іншого торгового бренду [13, р. 152]. Рівень комунікації в рекламі відображає обсяг її раціонального “повідомлення”, а рівень метакомунікації в рекламі прирівнюється до отриманого обсягу її емотивного контенту чи креативності [13, р. 153]. Шляхом тестового експерименту було встановлено, що раціональне повідомлення в рекламі практично не має впливу на ставлення до того чи іншого товарного бренду, як і раціональна комунікація між людьми фактично не впливає на міжособистісні взаємовідношення. І навпаки, виявляється, що емотивна “креативна” метакомунікація в рекламі може побудувати серйозне ставлення до бренду точно так, як емотивна метакомунікація в міжособистісній комунікації буде міцні міжособистісні взаємовідношення [13, р. 156]. Таким чином, метакомунікація в людській комунікації може впливати на наші міжособистісні взаємовідносини [13, р. 153], що безпосередньо вказує на можливість використання метакомунікації як засобу маніпуляції.

Терапевтична метакомунікація в психотерапії. Як відомо, метакомунікація активно досліджується в

психотерапії, особливо у випадках порушення мовлення, невдач встановлення міжособистісного контакту та розвитку нормальних соціальних стосунків [1; 9; 10; 11; 16], порушення у здатності людини інтегрувати й конструктивно утилізувати афективні стани [16], проблем у комунікативній співпраці між психотерапевтом і пацієнтом [16, р. 292], уникнення комунікативних невдач у роботі медперсоналу [9; 10] тощо. Комунікація є основним компонентом передрегістраційних компетенцій, визначених проектом *Quality and Safety Education for Nurses*. Душевнихворі часто неправильно тлумачать реальність, їм бракує навичок міжособистісного спілкування [9, р. 156]. Ефективна комунікація, як показують дослідження, надає кращі результати лікування, викликає більше задоволення клієнтів і підвищення рівня розуміння пацієнтів. У професійних відношеннях *медсестра – пацієнт, медсестра – команда – пацієнт* використовуються терапевтичні комунікативні вміння, що демонструють передачу тепла, надійність і поважливу наполегливість [10, р. 164]. При цьому, при підготовці медпрацівників обов'язково приділяється увага метакомунікації [9, р. 164; 10, р. 164-165] як такому рівню комунікації, що є впливовим у визначенні ефективності взаємовідношень [9, р. 164]. Уміння медперсоналу чи психотерапевтів використовувати метакомунікацію у спілкуванні з пацієнтами, яке може бути досить специфічним, є надзвичайно важливою частиною терапії. Метакомунікація використовується не лише для встановлення контакту, а й для впливу на пацієнта з метою заспокоїти, дійти порозуміння в процесі лікування. Актуальним є питання: як метакомунікативні послання можуть впливати на відповіді клієнтів [10, р. 164]. Терапевтична метакомунікація (*therapeutic metacommunication*) [16, р. 299] є формою діалогічної ментальної практики, залучаючи маркування і роблячи очевидним те, що комунікується імпліцитно. При цьому, метакомунікативна невдача може призвести до ще більших деформацій на рівнях як свідомого, так і несвідомого, фактично погіршивши ситуацію [16, р. 301]. Така метакомунікація є цілеспрямованою [16, р. 302] на вирішення відповідної проблеми.

Метакомунікація в контексті метатехнологій. Під метатехнологіями [7; 14, р.65; 15, р.13] розуміються цифрові технології, що відтворюють і возз'єднують усі попередні способи репрезентації й інтер-

акції на одній матеріальній платформі апаратного й програмного забезпечення. Останні реалізуються в мета-медіі [15, р.8, 13,17], до якої належать, наприклад, персональні комп'ютери, мобільні телефони та інші портативні засоби, що мають доступ до Інтернету. Цифрові інформаційні засоби а) як засоби вираження, поєднують текст, зображення і звук в деяких нових і багатьох старих жанрах, успадкованих як від масової комунікації, так і від міжособистісного спілкування: розповіді, дебати, ігри тощо; б) як моделі інтеракції, поєднують такі форми взаємодії, як: один-на-один, один-багато, багато-багато [15, р.13]. При цьому мета-медіа, яка презентує ситуативну концептуалізацію цифрових інформаційних засобів, досліджується у комплексі з метакомунікацією, яка виконує конститутивну функцію будь-якої комунікативної практики в будь-якому середовищі, чи, іншими словами, комунікація залежить від метакомунікації, оскільки остання слугує для налаштування, формування чи полегшення комунікації [15, р.8, 13, 17]. При цьому, К. Б. Дженсеном зазначається, що метакомунікація, як і інформація, що нею передається, в цифрових інформаційних засобах не втрачається, а навпаки, все багатство даних і метаданих документується. Як наслідок, дані про метакомунікацію громадян, покупців тощо представляють очевидний інтерес для урядових і комерційних діячів, які можуть використовувати її, інформувати про неї та впливати на неї [пор. 7].

Висновки. Метакомунікація сьогодні є новим й ефективним засобом маніпулювання співрозмовника. Передумови для використання метакомунікації як засобу впливу закладені в самій природі явища метакомунікації, що випливають із: джерела метакомунікації, метакомунікативної конвенційності, комунікативних ролей адресанта й адресата та функції метакомунікативного висловлення/метаповідомлення. “Сила” метакомунікації в маніпулятивному контексті використовується (і досліджується) в рекламному дискурсі та в терапевтичних цілях. Перспективними є дослідження метатехнології, у яких опосередковано вказується на можливість використання метакомунікації з метою маніпуляції. Маніпулятивний вплив через метакомунікативні засоби відбувається за рахунок впливу на будь-який із векторів метакомунікативного контенту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вацлавик П., Бивин Дж., Джексон Д. Прагматика человеческих коммуникаций: Изучение паттернов, патологий и парадоксов взаимодействия. – М. : Апрель-Пресс, 2000, 320 с.
2. Воробьева Е.М. Функциональные характеристики метакоммуникативных речевых действий : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 “Теория языка”. – Волгоград, 2006, 204 с.
3. Гуревич Л.С. Коммуникация и метакоммуникация в диалектике познания // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. Лингвистика дискурса, 2009. Is. 2, С. 149-155.
4. Трунов Д.Г. Вербальная и невербальная метакоммуникация // Материалы II Международной конференции “Коммуникация: концептуальные и прикладные аспекты (Коммуникация–2004)”. – Ростов-на-Дону: Изд-во ИУБиП, 2004, С. 80-81.
5. Формановская Н.И. Речевой этикет и культура общения. – М. : Высш. шк., 2000, 159 с.
6. Шавалиева Е.Б. Игра в метакоммуникативном аспекте. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://aspirans.com/igra-v-metakommunikativnom-aspekte>
7. A Handbook of Media and Communication Research : Qualitative and Quantitative Methodologies / ed. K.B. Jensen. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://books.google.com.ua/books?id=Se3FBQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
8. Baltzersen, R.K. The importance of metacommunication in supervision processes in Higher School // International Journal of Higher Education, 2013. Vol. 2 no. 2. P. 128-140.
9. Basavanthappa, B.T. Psychiatric Mental Health Nursing. – New Delhi : Jaypee Btother Medical Publishers (P) Ltd., 2007. 761 p.

10. Boggs, K. U. Chapter 9. Communication styles // Interpersonal Relationships: Professional Communication Skills for Nurses. – St. Louis : Saunders, 2011. P. 163-175.
11. Frow, J. Metaphor and metacommunication in schizophrenic language // Social semiotics, 2001. Vol. 11 (3). P. 275-287.
12. Green, M. Talk and doubletalk: the development of metacommunication knowledge about oral language // Research in the Teaching of English, 1985. Vol. 19. No. 1. P. 9-24.
13. Heath, R. Seducing the subconscious : the psychology of emotional influence in advertising. – Chichester, West Sussex : John Wiley & Sons Ltd, 2012. 239 p.
14. Jensen, K.B. Media Convergences. The Three Degrees of Network, Mass, and Interpersonal communication. – Abington, NY : Routledge, 2010.
15. Jensen, K.B. Meta-media and meta-communication – revising the concept of genre in the digital media environment // MediaKultur : Journal of Media and Communication Research, 2011. Vol. 51. P. 8-21.
16. Safran, J. D., Belotserkovsky, J. N. Affect regulation, metacommunication and mindfulness in action // Hellenic Journal of Psychology, 2009. Vol. 9. P. 292-309.

REFERENCES

1. Watzlawick, P., Beavin, J. and Jackson, D.D. Pragmatics of human communication: a study of interactional patterns, pathologies and paradoxes. - Moscow : Aprel-Press, 2000. 320 p.
2. Vorobeva, E.M. Functional characteristics of metacommunicative speech actions. Cand. philol. sci. diss. – Volgograd, 2006. 204 p.
3. Gurevich, L.S. Communication and metacommunication in the dialectic of cognition // Messenger of Irkutsk State Linguistic University: Discourse Linguistics, 2009. Is. 2. P. 149-155
4. Trunov, D.G. Verbal and non-verbal metacommunication // Abstracts of the 2nd international conference “Communication: conceptual and applied aspects (Communication–2004)”. – Rostov-na-Donu: Izd-vo IUBiP Publ., 2004. P. 80-81.
5. Formanovskaya, N.I. Speech etiquette and the culture of communication. – Moscow : Vyssh. shk. Publ., 2000. 159 p.
6. Shavaliyeva, E.B. Play in metacommunicative aspect. Available at: <http://aspirans.com/igra-v-metakommunikativnom-aspekte>

Metacommunication in manipulative aspect: background

Gnezdilova Ya.V.

Abstract. The article deals with theoretical statements compiling as to the interpretations of the notion of metacommunication in the context of speakers' metacommunicative awareness and vectors of metacommunicative content. Special attention is paid at the prerequisites of manipulative nature of metacommunication, on the bases of which the relevancy of distinguishing the manipulative metacommunication is proved. The “innate” predisposition of metacommunication to manipulation, the existence of such forms of mental practice as creative and therapeutic metacommunication and the achievements in the sphere of metatechnologies are referred to above-mentioned prerequisites.

Keywords: metacommunication, vectors of metacommunicative content, manipulation, metatechnologies.

Метакоммуникация в контексте манипуляции: предпосылки

Я. В. Гнездилова

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические положения, что касаются истолкования понятия метакоммуникации в контексте метакоммуникативной осведомленности коммуникантов и векторов метакоммуникативного контента. Обращается особое внимание на предпосылки манипулятивного характера метакоммуникации, на основании чего доказывается правомерность утверждения о ее манипулятивности. К таким предпосылкам отнесено некоторую “врожденную” склонность метакоммуникации к манипуляции, существование таких форм ментальной практики, как креативная и терапевтическая метакоммуникация и достижения в сфере метатехнологий.

Ключевые слова: метакоммуникация, векторы метакоммуникативного контента, манипулятивность, метатехнологии.

Клас слів-квантифікаторів англійської мови: діахронічний аспект

І. Грачова

Вінницький державний педагогічний університет імені М.Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
Corresponding author. E-mail: gie1977@mail.ru

Paper received 16.10.16; Accepted for publication 20.10.16.

Анотація. У статті розглянута категорія кількості, її походження та розвиток, квантифікаційна лексика. Особлива увага приділяється морфолого-синтаксичній характеристиці слів-квантифікаторів *half, both, none, either* у давньоанглійській мові та зазначаються їх основні дистрибутивні ознаки.

Ключеві слова: квантифікатори, квантитативи, протоквантифікатори, реінтерпретація

Останні десятиліття ХХ-ХХІ ст. позначені певними зрушеннями у розбудові діахронних студій. І категорія кількості неодноразово слугувала об'єктом дослідження у мовознавчих студіях різних часів.

Мовна об'єктивація повсякденного досвіду дозволяє простежити генезу становлення категорії кількості як категорії абстрактного, узагальненого мислення, що означало величезний прогрес у розвитку людського мислення, яке пройшло довгий шлях, перш ніж побачило в табуні коней, у сузір'ї чи в групі людей одну й ту саму кількість. Це означало, що людське мислення еволюціонувало, процес осмислення світу спрощувався, універсалізувався [5, с. 36].

Кількість – це об'єктивна визначеність якісно-однорідних явищ, або якість в її просторово-часовому аспекті зі сторони її буття в просторі та часі [10, с. 552].

Отже, мовознавство має у своєму доробку чимало праць з дослідження категорії кількості виконаних на різних теоретичних засадах. До них насамперед належать роботи С. А. Жаботинської, С. О. Швачко, В.Г. Адмоні, В. З. Панфілова, К. Г. Городенської, Л. Д. Чеснокової, А. А. Холодович, З. Я. Турасової, Я. Г. Біренбаума, С. В. Щebetенко та ін.

Квантифікаційна лексика може позначати кількість різними способами, найчастіше вона має вигляд семантичного протиставлення велика/ мала/ приблизна кількість. У мовному полі кількості існують багато інших одиниць, що виражають кількість, а периферію безпосереднє утворює лексика з неточним її позначенням. Отже, у лінгвістичній літературі досліджувані слова прийнято називати: *квантитативами, нумеративами, квантифікаторами*. Квантитативи – це мовні засоби, які дають кількісну характеристику окремих предметів, окремих множин предметів або окремих дій [6, с. 107], нумеративи слугують для позначення натуральних чисел [2, с. 8], а квантифікатори, або кванторні слова – уточнюють кількісну характеристику об'єктів і дій та відіграють важливу роль у процесі актуалізації – перетворення віртуальних понять в елементи конкретних речень [4, с. 701-702]. Слова-квантифікатори визначають як єдину уніфіковану систему, яка виступає в мові одним із спеціалізованих засобів вираження кількісних відношень [9, с. 16].

Квантифікатори розпадаються на дві взаємно виключні групи: мінімальної та максимальної кількості (*little – much*) і одну середню (*some*). Жодна група не володіє чітко позначеною нижньою межею. Проте квантифікатор *all* має верхню межу.

Метою даної статті є аналіз розвитку квантифіка-

торів, які є формоутворюючими конститuentами мовного поля кількості. **Предметом дослідження** є особливості дистрибуції не частотних слів-квантифікаторів у період із VII по XI ст. з погляду взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників мовного розвитку. **Об'єктом** розгляду є невизначена кількість, яка виражається засобами квантифікаторів; оскільки це питання є недосить розкритим у літературі, статус цих слів і досить дискутується. **Завданням статті** є установити основні моделі синтаксичної дистрибуції не частотних слів-квантифікаторів в англійській мові VII-XI ст., оскільки вони є майже недослідженими.

Глибинний системний стан мови епохи розкривається, коли ми зіставляємо його зі станом наступних епох і лише звернення вчених до історії, до витоків може дати уявлення про сутність явища, а саме досліджувану категорію кількості. Д. Лайтфут досліджуючи мовні одиниці, що історично передують оформленню квантифікаторів у окремий клас, отримали назву “протоквантифікаторів” (*pre-quantifiers*). З позиції структури давньоанглійські протоквантифікатори морфологічно тотожні давньоанглійським прикметникам, оскільки мають однакові категоріальні риси: рід, число, відмінок, поділяються за основами й мають дві форми закінчень: сильні та слабкі. Отже, їх частиномовний статус склався ще з давньоанглійського періоду.

Історичною передумовою для виникнення категорії кількості є безпосереднє чуттєве сприйняття кількості тієї чи іншої конкретної множини так, що розрізненість у кількісній характеристиці тих чи інших конкретних множин фіксується в чуттєво-наочних образах цих множин [1, с. 34]. Вивчення граматичних категорій в історичному аспекті вимагає врахування системного характеру змін, що відбуваються на всіх рівнях мови, і спричиняють категоріальну реінтерпретацію деяких мовних одиниць. Отже, теза про автохтонність або неавтохтонність того або іншого явища в англійській мові має підтверджуватися наявністю або відсутністю витоків цього явища у ранні періоди розвитку мови. Як доведено в індоєвропейських порівняльних студіях, назви числа й кількості належать до глибоко архаїчних шарів лексики, оскільки вони позначають життєво важливі поняття, ніколи не зникають й рідко замінюються іншими назвами. Виділення еталона по відношенню, до якого, встановлюється рівно чисельність інших конкретних множин є одним із етапів становлення досліджуваної категорії.

Отже, розглянемо квантифікатор *half*, який є не частотним у мові давньоанглійського періоду, проте репрезентабельним.

Квантифікатор *half* означає одну з двох рівних частини будь-якого предмета (one or two equal or corresponding parts into which a thing is divided) [14, с. 544] і походить від двн.-англ. *healf* „сторона”. Це значення збереглося у сучасному англійському слові “*behalf*”. Відповідники в германських мовах представлені двн.-півн. *halfr*, двн.-сакс., двн.-фриз., ср.-гол., гол. *half*, дат., швед. *halv*, двн.-в.-нім., герм. *halb*, гот. *halbs* [15, с. 331], РГ. *xalhaz [16, с. 424].

У текстах давньоанглійських пам’яток протоквантифікатор *half* (двн.-англ. *healf*) має два значення:

i) „сторона” (a side):

двн.-англ. *Ʒa hie getruwedon on twa healfa / fæste frioðuwære* (5, 1094-1095) – “Потім вони уклали двосторонній договір про мир”.

ii) „кількість” (нумеральне значення):

двн.-англ. *He heold Ʒæt rice oþrum healfum læs Ʒe XXX wintra* (3, an 900) – “Він правив один рік і половину, менш, ніж 30 зим”.

У давньоанглійських пам’ятках квантифікатор, що досліджується у значенні “кількість” трапляється із такою дистрибуцією. Пор.:

предномінативна (PreN):

He ricode nigonteo Ʒe healf gear (3, an 855) – “Він правив 18 років і половина (18 із половиною років)”;

абсолютна (Abs.):

Swa Ʒæt hie wæron simbe healfe æt ham, healfe ute (3, an 893) – “І так там завжди була половина дома, половина зовні”;

після числівника (after Num.):

He wearð Ʒa ge-bysgod on his ge-bedum Ʒearle || on martines surcan mid his twam munecum || to ðriððan healfan gear e mid ealre geornfulnyse || and mid gastlicre gewilnunge godes milssunge bæd (1, рядки 298-301, 164) – “Потім він був дуже зайнятий у церкві святого Мартіна ще з двома монахами, молилися два з половиною роки завзято і з бажанням, просячи ласку Богу”;

предетермінативна (PreDet):

Gif he ðonne mæg leas sie, healf kyninge, healf se gesið (6, 59) – “Якщо він і є родичем, то наполовину короля, наполовину компаньйона”;

після особового займенника (after PerPro):

hine ðær on Godes naman geandette, sie hit healf forgifen (6, 6) – “Якщо він ім’ям Господа зізнається, тоді половину йому вибачать”.

Двн.-англ. протоквантифікатор *begen*

Поняття „обидва” передається давньоанглійським словом *begen* (прагерм. *bojeno) у чоловічому роді та *bā* в жіночому, а *bā* і *bū* в середньому. Ця одиниця не є питомо англійською (не є похідною двн.-сакс. *bā Ʒa* (both the)). Запозичена з давньопівнічної мови [17, с. 69], вона має такі відповідники в інших германських мовах двн.-сакс. *bethia*, двн.-фриз. *bēthe*, гол. *beide*, двн.-в.-нім. *beide*, гот. *baþs* < прагерманська **ba-* “both” у поєднанні з означеним артиклем [15, с. 90].

У сучасній англійській мові квантифікатор *both* виражає сукупність двох осіб або предметів (“обидва разом”, “і той і інший”) (the two – s & not only one) [14, с. 136]. За своїм змістом він є близьким до квантифікатора *all*, оскільки обидва мають значення „єдності, цілісності, сукупності” [3, с. 103-104]. Слово *both* з нумеральним значенням „обидва” не лише

передає значення числа „два”, але й указує, що в цьому оточенні відсутні інші предмети, окрім цих двох, про які йдеться, тобто одночасно позначає і два, і всі. Це підтверджується “філологічним експериментом” (термін Л. В. Щерби), суть якого полягає у тому, що в будь-якій конструкції можна одне слово замінити іншим. Якщо порівняти два речення: *He bought both books* та *He bought two books*, у першому – було лише дві книги, а в другому – число книг залишається неозначеним і стверджується, що він купив лише дві [8, с. 191-192]. Подібне явище спостерігається у фразях на зразок: *both my sons*, що у перекладі означає *я маю лише двох синів*, а у фразі *all my sons* припускається, що *в мене більше двох синів*. У французькій мові протилежна ситуація, а саме, за відсутністю слова на позначення „обидва” вживають *tous deux* чи *tous les deux* чи *mes deux fils* без *tous*, тобто числівник [13, с. 197].

У давньоанглійський період цей протоквантифікатор характеризується нечисельністю випадків його вживання, що пояснюється існуванням залишків двоїни. У своєму дисертаційному дослідженні Н. Г. Мойсеєнко вказує на те, що ця одиниця з’явилася лише в середньоанглійський період [7, с. 127-128], проте це спростовується фактичним матеріалом нашого дослідження.

У текстах давньоанглійських пам’яток цей протоквантифікатор трапляється з такою дистрибуцією. Пор.:

плаваюча (Floating):

Ʒær begen ofslægen Ʒa aldormen, Wilsætan namon siðe (3, an 800) – “В якій (битві) було вбито обидва командири, але люди з Вілтшира отримали перемогу”;

постномінативна (PostN):

Swilce Ʒa gebroþer begen ætsamne, cyning and æþeling, cyþþe sohton, Wesseaxena land, Wiges hrenige (3, an 937) – “Потім, брати разом, король і Ателінг, шукали свою країну, Західно-саксонську землю, урочисто”;

перед та після дієслів (before and after verbs):

Him wæs bam samod || on ðam leodscipe lond gecynde || eard edelriht, oðrum swiðor || siðe rice Ʒam ðær selra wæs (5, 2199-2202) – “Їх було разом двоє у цій національно-успадкованій землі, земля за родовою належністю, є другою частиною цього великого королівства, який був вищим”;

предномінативна (PreN):

Ʒonne bioð brocene on ba healf || aðsweoð eorla (5, 2066-2067) – “Потім зруйновані клятви графів, з обох сторін”;

після особового займенника (after PerPro):

Ʒa dydon ða wytan swa swa him bam ge-wearð || ðældon heora æhta ealle Ʒearfum || and ferdon to hierusalem fulluht secende (1, рядки 54-56, 54) – “Потім розумні чоловіки зробили так, як вони обидва домовилися, віддати усе своє майно бідним, і подорожувати до Іерусаліму, в пошуках віри”;

предетермінативна (PreDet):

Ʒa hine heowon hædene scealcas and begen Ʒa beornas Ʒe him bigstodon, Ælfnoð and Wulmær begen lāgon, (4, 181-183) – “Потім він побив язичеського слугу, й обидва чоловіки на рингу були, Сфнод і Вулмер, обидва лежали”;

постдетермінативна (PostDet):

Hi wundon þa *begen* mid þæm biscope ofer gear and siðan gewendon to anre wid-gyllan byrig (1, рядки 81-82, 54) – “І тоді вони обидва прожили з єпископом біля року, і після того пішли до великого міста”.

Відмітною особливістю цього протоквантифікатора є вживання у плаваючій позиції, а також постпозиція до особового займенника. Про це свого часу зазначав О.Есперсен, звертаючи увагу на те, що *both* часто розміщується в аппозиції до особового займенника: *We are both men of the world | they seem both very obstinate | they both went away* [12, с. 595].

Двн.-англ. протоквантифікатор *nan, nænig*

До класу слів-квантифікаторів ми включаємо заперечний неозначений займенник *none* (by no amount, not at all) [14, с. 803], який у давньоанглійській мові мав форми *nan* та *nænig*. *Nan* походить від заперечної частки *ne* ‘not’ та *æn* ‘one’. Він має такі відповідники в інших германських мовах: двн.-фриз. *nen*, двн.-півн. *neinn*, двн.-сакс. *nen*, ср.-гол., гол. *neen*, двн.-в.-нім. *nein* та лат. *nōn not*: * *nē oīnot* ‘not one thing’ [15, с. 493].

У давньоанглійському періоді одиниця *non* вживалася субстантивно й ад’єктивно. Як твердив Дж.Керм, це слово спочатку було іменником, яке згодом розвинулося в неозначений займенник [11, с. 30-31].

У текстах давньоанглійських пам’яток цей протоквантифікатор трапляється із такою дистрибуцією. Пор:

предномінативна (PreN):

Hwæt la næbbe we *nane* æþelborennysse forðan þe we forseoð þines cristes ðeow-dom (1, рядки 48-49, 198) – “Чому потім ми не мали шляхетності, майже тому, що зневажали їх рабство Господне”;

перед та після особового займенника (before/after PerPro):

hiera se æþeling gehwelcum feoh feorh gebead, hiera *nænig* hit geficgean nolde (3, an 755) – “Стелінг запропонував негайно їм життя та нагороди, які жоден із них не прийме”;

постномінативна (PostN):

þe on land Dena laðra *naenig* || mid scipherge sceðran ne meakte (5, 242-243) – “І так на землі датській, жоден ворог без допомоги флоту нічого не зможе зруйнувати”.

Аналіз матеріалу показує, що найживанішою позицією є предномінативна, решта позицій зустрічаються спорадично. Крім того, досліджувана одиниця найчастіше сполучається з іменником *mon*.

Двн.-англ. протоквантифікатор *gæhwæder*

Сучасне англійське слово *either* розвинулося з давньоанглійської *gæhwæder*, (скорочена форма *ægðer*) “each of the two”, “two” [14, с. 383]. Це слово має такі когнати в інших германських мовах: двн.-фриз. *eider*, ср.-н.-нім., ср.-гол. *ed(d)er*, двн.-в.-нім. *eogihweder*: — PG *aiwogixwaparaz [16, с. 304].

На відміну від *both, either* позначає не сукупність двох осіб чи предметів, а їхню ізольованість, самостійність, відокремленість. У традиційній граматиці виділяють два основних значення цього слова [3, с. 104]:

1) „один із двох”, (до того ж байдуже, який), напр., “Which book would you like to have?” – “Either will do”.

2) „Кожен з двох” (і той інший), напр., “The Squire and the Dr.Livesey sat, pipe in hand, on either side of a bright fire”.

На думку Дж.Керма, друге значення є менш уживаним через свою амбівалентність у той час, як перше значно поширенішим [11, с. 53].

У текстах давньоанглійських пам’яток цей протоквантифікатор трапляється із такою дистрибуцією. Пор.:

предномінативна (PreN):

ond sæt on ðæm muntum, *ægðer ge dæges ge nihtes* (2, рядок 13, 43-44) – “І сидів на той горі, кожен день, і кожну ніч”;

преддетермінативна (PreDet):

Þæt wæs for ðu þe hie wæron benumene *ægðer ge þæs ceapes ge þæs cornes ðe hie gehergod hæfdon* (3, an 894) – “Потім вони пішли також, чи з ним чи окремим загоном”;

номінативна (N):

Egþer sy syxtig elna lang, ofer sy of hwæles hyde geworh, ofer of sioles (2, рядок 61, 19) – “Чи була 60 метрів довжина (корабля) чи розміру кита”.

Підсумовуючи вище зазначене, мовні одиниці, що історично передують словам-квантифікаторам, ми, слідом за Д.Лайтфуттом, визначаємо як протоквантифікатори. У давньоанглійській мові слова досліджуваного класу належали до класу прикметників, оскільки для цього періоду історії англійської мови характерні: (а) уживання цих слів у властивих тільки їм синтаксичних дистрибуціях і (б) подібність до прикметників за словозмінювальною морфологією. Таким чином, у зазначений період частиномовний статус протоквантифікаторів і прикметників був тотожний.

За своєю етимологією давньоанглійські протоквантифікатори є неоднорідними: такі слова, як *eall, micel, sum, mænig, fea, nænig, læs, seuerall* мають спільно-індоевропейське походження, а *ælc, gehwilc, ænig, mara, mæst*, водночас *lyt, healf, begen, gæhwæpe* – спільнопрагерманське.

Фактичний матеріал дозволив виокремити такі дистрибуції протоквантифікаторів: предномінативна, преддетермінативна, постномінативна, абсолютна, після та перед особовим займенником, номінативна, постдетермінативна, структурна позиція з родовим відмінком, із числівником, плаваюча. Синтаксичні позиції квантифікаторів у реченні зближують їх із кількісними числівниками та прикметниками, а також з іменниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адмони В.Г. Еще раз об изучении количественной стороны грамматических явлений // Вопросы языкознания. – 1970. – №1. – С. 89-101.
2. Акуленко Л.Г. Выражение неопределенно большого и неопределенно малого количества в немецком языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук:10.02.04 / КГУ им. Т.Г.Шевченка. – Харьков, 1982. – 280 с.
3. Бархударов Л.С. Грамматика английского языка. – М.: Высшая школа, 1973. – 423 с.
4. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка. – М.: Добросовет, 2000. – 832 с.
5. Категория количества в современных европейских языках: (Монография) / В.В.Акуленко, С.А.Швачко,

- Е.И.Букреева; Под ред. В.В.Акуленко; АН УССР каф. иностр. языков. – К.: Наукова думка, 1990. – 284 с.
6. Ломтев Т.П. Квантитативы современного русского языка // Памяти академика В.В.Виноградова. – М.: Наука, 1971. – С. 100-116.
  7. Мойсеенко Н.Г. Значение и употребление неопределенных местоимений в современном английском языке: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04; – Защита 29.12.1999. – Одесса, 1999. – 202 с.
  8. Смирницкий А.И. Морфология английского языка; Под ред. В.В.Пассек. – М.: Издательство литературы на иностр. яз. – 1959. – 440 с.
  9. Щebetенко Е.В. Группа квантификаторов как лексико-грамматическая система выражения неопределенного количества в английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Московск. гос. пед. ин-т им. В.И.Ленина. – М., 1977. – 16 с.
  10. Философский энциклопедический словарь / под ред. А.Г.Константинов. – М.: Совет.энциклопедия, 1967. – Т.2. – 252 с.
  11. Curme G.O. Parts of Speech and Accidence. – Boston: D.C.Heath and Co., 1935. – 370 p.
  12. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles. – London: Bradford and Dickens Drayton House, 1954. – P.VII: Syntax. – 690 p.
  13. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles. – London: Bradford and Dickens Drayton House, 1954. – Vol. 1, Part II: Syntax. – 512 p.
  14. The Concise Oxford Dictionary of Current English / Ed. by H.W.Fowler, F.G.Fowler. – Oxford: Oxford University Press, 1956. – 1536 p.
  15. Klein E. A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language. – Amsterdam, London, New York: Elsevier Publishing Co., 1971. – 844 p.
  16. The Oxford dictionary of English Etymology // Ed. by C.T.Onions with the assistance of G.W.S.Friedrichsen and R.W.Burchfield. – Oxford: Clarendon Press, 1966. – 1025 p.
  17. Skeat W. Walter An Etymological Dictionary of the English Language. – Oxford: Clarendon Press, 1956. – 780 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Elfric's Lives of Saints / Ed. By the Rev. W.W.Skeat. – London: Trübner & Co., 1858. – P.1. – 257 p.
2. An Anglo-Saxon Reader in Prose and Verse with Grammatical Introduction, Notes and Glossary / Ed. by H.Sweet. – Oxford: At the Clarendon Press, 1891. – 206 p.
3. The Anglo-Saxon Chronicle / Transl. and ed. by B.Thorpe. – L.: Longman, 1861. – Vol. 1-2.
4. The Battle of Maldon. Verse Indeterminate Saxon, – Medieval Source book: Full Text Source: <http://www.fordham.edu/halshall/sbook2.html#lit15>.
5. Beowulf. – <http://www.heorot.dk/beowulf-rede-text.html#fp>.
6. Laws of Alfred. – <http://www.georgetown.edu/labyrinth/lifrary/oe/text/prose/laws>.

REFERENCES

1. Admoni V.G. Once Again About Studying the Quantitative Side of Grammar Phenomena // Problems of Linguistics. – 1970. – №1. – С.89-101.
2. Akylenko L.G. Expression of an Indefinitely Large and Small Numbers of Quantity in German: Thesis of Candidate of Philology: 10.02.04 / KSU named after T.G.Shevchenko. – Kharkov, 1982. – 280 p.
3. Barkhydarov L.S. English Grammar. – M.: High School, 1973. – 423 p.
4. Gak V.G. Theoretical Grammar of French. – M.: Dobrosoviet, 2000. – 832 p.
5. Category of Quantity in Modern European Languages: (Manuscript) / V.V.Akylenko, S.A.Shvachko, E.I.Bykreeva. – K.: Scientific Thought, 1990. – 284 p.
6. Lomtev T.P. Modern Russian Quantifiers // In Honour of V.V.Vinogradov. – M.: Science, 1971. – P. 100-116.
7. Moyseenko N.G. Meaning and Use of Indefinite Pronouns in Modern English: Thesis of Candidate of Philology: 10.02.04. – Odessa, 1999. – 202 p.
8. Smirnitsky A.I. Morphology of English. – M.: Publishing House of Foreign Literature. – 1959. – 440 p.
9. Schebetenko E.V. Group of Quantifiers as Lexiko-grammatical System of Expressing Indefinite Quantity in English: Synopsis of Thesis: 10.02.04. – M.: Moscow State Pedagogical Institute named after V.I. Lenin, 1977. – 16 p.
10. Philosophical Encyclopedic Dictionary / edited by A.G.Konstantinov. – M.: Soviet Encyclopedia, 1967. – Т. 2. – 252 p.

SOURCES OF ILLUSTRATED MATERIAL

1. Elfric's Lives of Saints / Ed. By the Rev. W.W.Skeat. – London: Trübner & Co., 1858. – P.1. – 257 p.
2. An Anglo-Saxon Reader in Prose and Verse with Grammatical Introduction, Notes and Glossary / Ed. by H.Sweet. – Oxford: At the Clarendon Press, 1891. – 206 p.
3. The Anglo-Saxon Chronicle / Transl. and ed. by B.Thorpe. – L.: Longman, 1861. – Vol. 1-2.
4. The Battle of Maldon. Verse Indeterminate Saxon, – Medieval Source book: Full Text Source: <http://www.fordham.edu/halshall/sbook2.html#lit15>.
5. Beowulf. – <http://www.heorot.dk/beowulf-rede-text.html#fp>.
6. Laws of Alfred. – <http://www.georgetown.edu/labyrinth/lifrary/oe/text/prose/laws>.

Class of Quantifiers in English: Diachronic Aspect

Grachova I. E.

Abstract. The article is dedicated to the category of quantity, its formation and development and to the quantitative words. Special interest is paid to morphological and syntactical characteristics of quantifiers *half*, *both*, *none*, *either* in Old English and is dealt with their main distributive characteristics.

Keywords: *quantifiers, quantities, protoquantifiers, reinterpretation.*

Клас слов-квантифікаторів в англійському мові: діахронічний аспект

И. Э. Грачева

Аннотация. Статья посвящена категории количества, ее происхождение и развитие, квантификативная лексика. Особый интерес уделяется морфолого-синтаксическим характеристикам слов-квантификаторам *half*, *both*, *none*, *either* в древнеанглийском языке и определяются их основные дистрибутивные признаки.

Ключевые слова: *квантифікаторы, квантитативы, протоквантифікаторы, реинтерпретация.*

Емотивна компетенція Г. Гессе як ідіостильова складова й шляхи її відтворення в українських та російських перекладах

Є. Хайдер

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Paper received 24.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Анотація. Стаття присвячена вивченню такої ідіостильової особливості німецького письменника Г. Гессе, як емотивність, у світлі перекладознавчих сучасних студій. Автор статті звертається до проблеми художнього перекладу. Для перекладацької практики надзвичайно важливі фактори текстотвірної авторської концепції, які вимагають експресивної та імпресивної еквівалентності. І тут емотивна компетенція письменника є особливо важливою, а також складною для трансляції в інші мови.

Ключові слова: ідіостиль, емотема, емотивна компетенція, перекладацькі трансформації.

Постановка проблеми. В історії сучасного перекладознавства, зокрема, у сфері художнього перекладу, однією з найбільш активно еволюціонуючих тенденцій розвитку є вивчення художньо-типологічних властивостей перекладного тексту. Серед основних властивостей такого роду ми визнаємо художньо-типологічні домінанти в тексті. У теорії художнього перекладу в контексті комунікативних стратегій також приділяється увага поняттю емотивності (М. Гамзюк, В. Шаховський), тому з огляду на референціальний аспект, зіставному аналізу підлягають переклади окремих творів. Емотивна компетенція автора художнього тексту розуміється як складова текстотвірної стратегії Г. Гессе, сутністю якої виступають позитивно або негативно конотовані емоції. Кожний переклад – це все-таки інтерпретація. Вторинність перекладацької діяльності в межах художньої літератури є вирізняючою специфічною рисою стратегій перекладача літературних творів. Допускається при цьому, що перекладач, на свій розсуд, може опускати певні змістові складові, відображати або не повністю відображати такі особливості оригіналу, як авторські стильові компоненти тощо, хоча для певного мовно-стилістичного елементу твору можуть виступати різні асоціативні зв'язки. Такого роду «стратегічні відхилення» перекладача можуть порушувати авторський задум, що спирався на конкретне образне мислення реципієнта оригінального твору.

Аналіз останніх досліджень. Переклад як спосіб міжкультурної комунікації став актуалізований в світлі останніх наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених (Р. Міньяр-Белоручев, Л. Латішев, Р. Зорівчак, Т. Р. Кияк, Е. Бальцежан, І. Евен-Зогар, П. Франк та ін.). Розвиток перекладознавства як міждисциплінарної науки визначено природою об'єкту наукових досліджень. Основною метою перекладу є здійснення міжкультурної комунікації, що за визначеннями багатьох науковців (В. Н. Комісарова, Л. К. Латішева, Г. В. Чернова, П. Н. Куриленка) і, зокрема, Сафонової В. В. – є взаємодією, обміном, зняттям бар'єрів. Широко відомі праці, де висвітлюються труднощі перекладу індивідуально-стильових особливостей в текстах (М. Вінгрєнівська, Л. Коломієць, Т. Кияк, О. Чередниченко), а також питання методології аналізу перекладацької практики (Е. Бальцежан, М. Брандес, В. Комісаров, А. Леґєжинська, К. Лукас, С. Кашинський, М. Кшиштофяк, Б. Шульце), взаємозв'язків транслатології та семіотики й культурології (Ю. Лотман, Ю. Караулов, Р. Якобсон). З метою вияв-

лення особливостей художньо-стильового плану в творчості Г. Гессе використано ідейно потужну базу літературознавчих праць (С. Аверінцев, М. Бахтін, Ю. Лотман та ін.).

Метою є з'ясування специфіки функціонування емотем оригінального твору/творів, для подальшого аналізу способів їхньої трансляції до приймаючої мови. Емотивна компетенція письменника може проявлятися в емотивах та емотемах, які він використовує у своїх текстотвірних стратегіях. Отже, емотивність тексту (а відтак й емотивна компетенція автора), проявлена як «висока щільність емотивної тканини текстів» є специфічною рисою художнього ідіостилу й зумовлена усіма застосованими мовними засобами та прийомами, які контекстуально набувають емотивного модусу в художньому тексті [1, с. 165]. При співвіднесенні семантичної категорії емотивності тексту та власне щільності емотивної тканини очевидно, що емотивна компетенція письменника в ідіостильовому розумінні відбивається на плані вираження – мовній (поверхневій) структурі художнього тексту, який містить лексеми-емотиви або інші мовні засоби вираження емоцій (вигуки, синтаксми тощо).

На прикладі творів Г. Гессе, зокрема, повісті «*Siddhartha*» («*Сіддхартха*») та «*Das Glasperlenspiel*» («*Гра в бисер*») проведено огляд емотивної компетенції письменника. Теми творів реалізуються через тематично поєднані лексеми, для яких семантично й структурно найбільш важливі безпосередні конотації (елементні номінації). Сюжетно-тематичний ланцюжок, денотатом для якого виступають емоції й стани, реалізується в художньому тексті через прямі й підієві номінації емоцій (емоційні концепти), що становлять текстотвірчу стратегію автора й допомагають розкрити сферу почуттів та переживань героїв. При цьому основні емотеми розкриваються шляхом розвитку їх варіантів – структурно-композиційних складових, підпорядкованих провідній темі/ідеї й проявлені в описах переживань персонажа. Репрезентація емоційного стану та виявлення емоцій через думки або опис дій героїв є ідіостильовим прийомом письменника для характеристик емоційного проявлення персонажів й стимулювання читача до емоційного співпереживання. Авторська текстотвірча стратегія полягає в структуруванні повісті як послідовної оповіді про життя головного героя, про переживання, настрої, думки та емоції, а також події, що стали наслідком попередніх його вчинків та переживань і склали сюжет повісті (в повісті «*Сіддхартха*») зі зрос-

таючим емоційним модусом. Усі послідовно нашаровані найважливіші епізоди повісті підпорядковані ідейно-художній домінанті – головному особистісно-му конфлікту із самим собою, який є наслідком невпинного пошуку істини.

Один з відомих дослідників – В. Г. Гак виділяє два типи номінації: елементну (пряму) і подієву (ситуативну). Так, елементна номінація слугує для позначення елементів дійсності (картини світу художнього твору): предметів, якостей, процесів тощо. Номінантом виступає лексема або синтаксема (словосполучення) – лексична номінація, синтаксема (власне речення) і т.п. [2, с. 337-339]. Очевидно, що з лінгвістичної точки зору можна говорити про сполучуваність лексем, які створюють певні емотивні поля в межах елементних номінацій: лексеми або приєднують залежні елементи, або приєднуються до головного компоненту. Про це йдеться у Б. М. Гаспарова – т.зв. «комунікативна зарядженість» [3, с. 131-136]. Це означає, що стилістично нейтральні лексеми спроможні формувати комунікативно-асоціативний контекст, що набуває певного емоційного статусу. Тому в художньому творі комунікативний простір емотеми зумовлений декількома моментами – власне емоційним станом персонажа та вектором направленості емоції. При перекладі саме ці асоціативні поля й становлять основні проблемні моменти або площини

заломлень, що виникають внаслідок застосування перекладацьких трансформацій. Отже, в межах т.зв. *подієвої номінації*, яка позначає емоції, наявні щонайменше два маркери емоцій (*Da freute sich Govinda, und voll Freude tief er..., er wurde bleich/ побледнел, ...und freute sich*), а також елементи емотивного синтаксису. Відтак, емотивна компетенція німецького письменника проявляється не лише в лексичних елементних номінаціях, а й в емотивному синтаксисі. У макротекстовому вимірі емотивність як спосіб кодування в авторських текстотворчих стратегіях займає чільне місце. Таким чином, еквівалентність перекладів ми можемо трактувати в межах еквівалентності мети художньої комунікації: переказати читачеві усі нюанси душевних переживань героя на шляху духовної еволюції (від людських земних пристрастей та емоцій, породжених різноманітними життєвими ситуаціями до духовної рівноваги й трансцендентної стабільності-спокою).

В ході аналізу творів було виявлено дві моделі художньо-типологічних домінант (ХТД), де на вісі духовності розташовано основні лексеми-символи, які відображають емотивну насиченість тексту. Так, для твору «Сіддхартха» це були лексеми *хвилювання, страх, радість, захоплення, рішучість*.

Емотеми з лексико-семантичним полем в перекладах відтворювались наступним чином:

<p>а) хвилювання: -bleichen/збліднути-стати блідим/(поб)леднеть-бледным стать - Zittere-zittern / тремтіти-здрогатися / дрожь-дрожать б) страху - Angst/страх/страх в) радості - Freude-freuen-Wonne/радість-утіха/радість-блаженство</p>	<p>г) захоплення - Entzückt/захоплення-захват/ восторг - rufen/вигукувати/ восклицать д) рішучості - Entschluss/ рішучість / решимість - rufen/вигукувати/ восклицать</p>
---	---

З них ми виділяємо пряму й подієву номінації, які виражаються – відповідно – іменниками, дієсловами, віддієслівними формами. Подієва номінація найчастіше виражена з допомогою дієслів *rufen/вигукувати/ восклицать*, використаними в тексті з потенціалом «комунікативної зарядженості», яка й створює загальний емотивний фон. Незначні семантичні відхилення – *meinen Seelenfrieden und meine meditative Geistesruhe bewahren/ зберігати мир у своєму серці й споглядальний спокій духу/ блюсти свой душевний покой и сохранять медитативное спокойствие духа/ сохранять мир в своей душе и созерцательное спокойствие* - мають ознаки семантичних трансформацій. Лише в перекладі С.Апта збережено ключовий елемент ХТД – *медитація*, що не порушує загальну семантику тексту, оскільки автор надзвичайну увагу приділяє цьому концепту (його системна повторюваність в тексті роману). Так само цей перекладач притримується семантичного поля емотеми «*спокій*» - *я вторгся в твой покой. Я ищу мира, ищу покой/ ich in deine Ruhe eingedrungen bin. Ich suche Frieden, ich suche Ruhe*, на відміну від українського перекладу й перекладу Розанова-Каравкіної, які вдаються до прийому субституції, добираючи синоніми: *я порушую ваш спокій. Я шукаю миру, шукаю затишку/ вторгся в твою тишину. Я ищу мира, ищу покой.*

Ми також можемо стверджувати, що серед перекладачів С.Апт найкраще впорався з відтворенням авторського тексту на лексико-семантичному й синтаксичному рівнях, зберігши навіть внутрішню акцентуацію-підсилення емоції піднесеної радості: *... das der Alte ...so hell ausgerufen hatte, so heiter und unbegreiflich vergnügt hatte/ котопое старик так звонко выкрикнул, так весело и с такой непонятной радостью...* Незначних семантичних змін зазнав український переклад – *...яке старий, засміявшись, вигукнув напрочуд голосно, радісно.* Другий російський переклад являє собою тип змішаних трансформацій, де наявні й ампліфікація, й субституція. Розбудувавши речення – *... Даса не расставался, как не расстаются с сухим и жестким корнем, его грызут потому, что он что-то еще напоминает, чем-то еще пахнет...* – перекладачі втрутилися в оригінальний текст, перенасичуючи його, як на наш погляд, непотрібними порівняннями й метафорами, чим зруйнували струнку стислість піднесеного стилю оригіналу.

У творі *Гра в бісер* ми можемо спостерігати картини використання тих же емотем з їхнім подальшим розвитком та насиченістю в тексті роману (*хвилювання, страх*, радість/утіха**, захоплення/захват***, спокій*).

Емотеми з лексико-семантичним полем в тексті оригіналу й перекладах:

<p>а) хвилювання: - Zittere-zittern / тремтіти-здрігатися / дрожь-дрожать</p> <p>б) страху - Angst/страх-острах/страх</p> <p>в) радості - Freude-freuen-Wonne/радість</p> <p>в) утіха/радість-блаженство</p>	<p>г) захоплення</p> <p>- Entzückt/захоплення-захват/восторг</p> <p>- rufen/вигукувати/воскликати</p> <p>д) рішучості</p> <p>- Entschluss/рішучість/решимость</p> <p>- rufen/вигукувати/воскликати</p>
--	--

З них ми виділяємо пряму й подієву номінації, які виражаються – відповідно – іменниками, дієсловами, віддієслівними формами. Подієва номінація найчастіше виражена дієсловами та віддієслівними формами, сполуками, в тому – у сполученні з дієсловами *fühlen/відчувати/ощуцять-чувствовать, zittern/тремтіти-здрігатися/дрожать*, тощо. Показовим є, наприклад, дієслова *rufen/вигукувати/воскликати*, використаними в тексті з потенціалом «комунікативної зарядженості», яка й створює загальний емотивний фон. **А**) емотема загальної схвилюваності й збудження виступає як супутна найчастіше в семантичному полі «радість», найрідше – «страху». Це пресупозиційно обумовлено, адже роман «Гра в бісер» репрезентує фінальну фазу еволюції духу людини – отже, низькі земні почуття й пристрасті, які супроводжуються хвилюванням в тексті майже не представлені. Натомість семантичне поле «неспокою» (хвилювання) охоплює духовну сферу людини, яка вже на шляху «пробудження», відтак її хвилювання є результатом переважно позитивних переживань й передчуттів (моменту ініціації, акту медитації, осяяння, екстазу Гри тощо). Прямі номінації мінімальні – іменникові форми «Aufregung» (4), «Beunruhigung» (7). При цьому перша словоформа вживається в контексті семантичного поля «радість піднесена збудженість», а друга – у контексті семантики негативних переживань. Віддієслівні форми *aufgeregt* (7) та *beunruhigt* (5) виступають у подієвих номінаціях. В українському перекладі – 9 (фізична сфера буття - 3), в російських – 9 в перекладі С. Апта й 4 – Розанова–Каравкіної. Ширше представлені подієві номінації – 46 в українському перекладі, 57 – в С.Апта й 52 в другому російському перекладі (це, переважно, віддієслівні форми). Окрім цього слід відзначити у подієвих номінаціях присутність дієслівних словоформ *bleichen/збліднути-стати блідим/(поб)леднеть-бледным стать* (8); *zittern / тремтіти-здрігатися / дрожь-дрожать* (4), а також *empfinden-fühlen/відчувати/ощуцять-чувствовать, zittern/тремтіти-здрігатися/дрожать*, тощо; **Б**) *Емотема страху в прямій номінації виражена іменником й присутня на двох смислових рівнях: **1.** – піднесено-пафосному, філософському, який імпліцитно пов'язаний з загальною семантикою твору – герой боїться втратити зв'язок з *учителем, школою, можливістю навчатися/еволюціонувати, навчати*; **2.** – в універсальному смислового вимірі категорії страху (як фізичного стану чи фізіологічно обумовленого).

Оригінал містить 46 словоформ прямої номінації. На позначення емоції, проявленої на першому зазначеному рівні – (*Angst*) – 35, на другому (*Furcht*) – 11. Подієві номінації (типу *Angst haben, fürchten*) – 12, й сполучаються зазвичай із дієсловами – *bleichen /*

zittern, або іменниковими формами *Zittere*. В українському перекладі вжито 64 словоформи, з них – 11 – варіативна «*острах*», а 26 – на другому рівні. Подієві номінації сполучаються з дієсловами «*здрігнутися*» (2), «*тремтіти*» (8). В російських перекладах, зокрема С. Апта, вжито 80 словоформ, з яких 21 на позначення фізичних станів, серед них із дієсловом «(за)дрожать» (6) чи іменником «дрожь» (3); **В**) ** Емотема радісної піднесеності виражена іменниками й також міститься на двох смислових рівнях тексту: **1.** – загальний радісно-піднесений стані від можливості *вчитися/навчати, спілкуватися з колегами/вчителями/учнями, бути причетним до Гри*; **2.** – чуттєва сфера фізичного світу.

Оригінальний твір налічує 81 (*Freude*) й 3 (*Wonne*) словоформи прямої номінації емотеми, й 15 (*freuen*) у подієвій. При цьому частіше сполучуються зі словоформами лексеми *rufen* (31). В російському перекладі С.Апта вжито 77 словоформ прямої номінації, з яких 69 стосуються одного смислового рівня, 8 – другого. У подієвих номінаціях – емотема радості виражена у сполученнях із дієсловом «*дрожать*»; переклад Вс. Розанова й Д. Каравкіної містить 57 словоформ (53 на одному рівні, 4 – на другому), які у подієвих номінаціях поєднані з віддієслівними формами типу «*возбужденный*» (2). Також загальна семантика емотеми радості часто проявлена в контексті семантичного поля лексеми «*Erwachen /пробудження/пробуждение*». В українському перекладі – наявні прямі номінації *радість* (45) та (*y)utixa* (27), з них іменник *радість* частіше пресупозиційно вживаний у піднесено-пафосному значенні, а іменник (*v)utixa* – як синонім до іменника *радість* для позначення фізичного стану чи повсякденних категорій. Серед подієвих номінацій часті сполучення з дієслівними формами *вигукувати/воскликати*: 16 в українському перекладі, по 27 в російських.

Г)*** Емотема піднесено-збудженого стану, також має два плани: **1.** – на позначення душевного піднесення, яке передуює/супроводжує *релігійний порив, акт молитви чи медитації, духовного осяяння, «пробудження»*. На цьому плані вона виражена у прямій номінації іменниками «*Entzückt-Hingabe*», які виступають у синонімічному ряду до «*Freude-Wonne/*» й дуже близькі у своїй пресупозиційній обумовленості до емотеми радості, оскільки вона проявляється синонімічно, як вищий ступінь, й двовалентна по відношенню до емотеми «*радість*» та «*хвилювання*»; в тексті стосується пресупозиційно вищого ступеню насолоди від віри, релігійного культу, сприйняття світу як цілісної системи. Відповідно у прямій номінації виступає *Entzückt* (6), *Hingabe* (33) у співвідношенні до *Freude* (81) й *Wonne* (3). Подієва номінація емотеми також виражається найчастіше у сполученні

дієслівних форм *rufen* (31). В українському перекладі виступає 59 словоформ, з яких 20 (захват) й 35 (захоплення) – прямі номінації стану, що межує з екстазом. В російському (С.Апт) – 42 словоформи (27 – прямі номінації), в перекладі Розанова-Каравкіної – відповідно – 23 (18). 2 - чуттєво-фізичний план буття. Чуттєва сфера номінована в оригіналі лексемою *Hingabe* (8), в українському варіанті – 3 (захоплення), в російських перекладах – 6 – *восторг* (Апт) та 4 – *восторг* (Розанов-Каравкіна). В російських перекладах словоформи *блаженство* вжиті виключно для позначення духовної сфери, натомість *восторг* є на обидвох семантичних рівнях. Д) емотема спокою в текстах виражена у прямій номінації й стосується, переважно, духовних станів, що скорельовані з полем лексем «медитація» й «гра», меншою мірою – на позначення емоційно-фізичних станів. Прямі номінації емотеми спокою «*Ruhe – Frieden- zufrieden sein*» в оригіналі вжиті відповідно 44 й 50. Словоформи лексеми «спокій» зустрічаються в українському варіанті – 23/18, переклад С.Апта налічує 26/20 одиниць, в перекладі Розанова-Каравкіної – 19/23.

Висновки. Заломлення загальної семантики тексту

незначні, оскільки емотивність відтворена в середньому на 86% (95% – С.Апт, 78% – Розанов-Каравкіна).

Шляхом перекладацького аналізу ми встановили основні прийоми відтворення в перекладах ідіостилювих ознак на ідейно-художньому рівні. До них належать: а) транслітерація; б) синонімічна атракція (часто зі стилістичним зниженням відносно оригіналу в українського перекладача), в) поширення/додавання; г) опущення; д) парцеляція. Такі трансформації, як поширення/додавання несуть загрозу появи заломлень у семантиці тексту, адже перекладач втручається у процес текстотворення. Проте, йдеться не про зміни змісту оригіналу, а про спробу експліцитного (на поверховому рівні) вираження частини імпліцитного змісту (глибинного смислового рівня). Відтак, ця трансформація полягає в уведенні до тексту перекладу лексем, відсутніх у вихідному тексті для максимального збереження змісту/семантики, тобто – для відтворення імпресивної функції твору. Опущення, яких припускаються перекладачі, зокрема – найчастіше – Б. Прозоровська – стосуються часто повторюваних лексем, або інших видів повторів, що має особливе значення в ідіостилювій системі Г. Гессе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ионова. С.В. Эмотивность текста как лингвистическая проблема : Дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19/ Ионова Светлана Валентиновна, Волгоград, 1998. – 197 с. (Ел.ресурс, режим доступу: www.lib.ua-ru.net/diss)
2. Гак В.Г. Языковые преобразования. – М.: Школа “Языки русской культуры” (Ч.4. Гл.4.Эмоции и оценки в структуре высказывания и текста.), 1998. – 768 с.
3. Гаспаров Б. М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования. М.: Новое литературное обозрение, 1996.— 352 с.
4. Гессе Герман. Гра в бісер/ Das Glassperlenspiel 1943/Післямова Дмитра Затонського. Пер. з нім-ї С. Поповича. – К.: Видавництво «Дніпро», 1978. – 348с.
5. Гессе Герман. Игра в бисер. Пер. С нем.С.Апта – М.: АСТ: АСТ Москва; Владимир: ВКТ: 2008. – 461 с.
6. Гессе Г. Игра в бисер (HERMANN HESSE. Das Glasperlenspiel. 1943. Перевод с немецкого Д.Каравкиной и Вс.Розанова. Редакция перевода, комментарии и перевод стихов С.Аверинцева). – М.: “Художественная литература”, 1969. – [Ел. ресурс, режим доступу: http://www.alexandria.org.ua/component/option,com_docman/].
7. Гессе Г. Сиддхартха. Перевод: Б. Д. Прозоровская. Изд.: “Библиотека Флорентия Павленкова”. Биографическая серия, т.3, “Будда Шакьямуни. Конфуций. Мухаммед. Франциск Ассизский: Биографические повествования” Челябинск “Урал LTD”, 1997 г. OCR: Окатьева Анна – [Ел.ресурс, режим доступу: lib.meta.ua].
8. Гессе Г. Сиддхартха: Повесть; Степовий вовк:роман./ Пер. з нім. О. Логвиненко. – К.: Молодь, 1992. – 256 с.
9. Hermann Hesse Das Glasperlenspiel; Suhrkamp 40 Auflage, 2013. – 613 S.
10. Hesse H. Siddhartha. Suhrkamp 62 Auflage, 2012. – 121 S.

REFERENCES

1. Ionova. S.V. Emotional breadth of the text as linguistic problem : Dis. ... MPhil : 10.02.19/ Ionova Svetlana Valentinovna, Volgograd, 1998. – 197 s. (Int.res.: www.lib.ua-ru.net/diss)
2. Hak V.G. Linguistical transformations. – M.: Study “Jazyki russkoi kultury” (P.4. Ch.4.Emotions and evaluations in the structure of rhetorics and text.), 1998. – 768 s.
3. Gasparov B. M. Language, memory, reflection. Linguistics of the lingual existence. M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 1996.— 352 s.
4. Hesse Hermann. The Glass Bead Game / Das Glasperlenspiel 1943/afterword by D. Zatonski. Transl. From German by E. Popovich. – K.: Publ. house «Dnipro», 1978. – 348s.
5. Hesse Hermann. The Glass Bead Game. Transl. From German by S.Apt – M.: AST: AST Moscow; Vladimir: VKT: 2008. – 461 s.
6. Hesse Hermann. The Glass Bead Game (HERMANN HESSE. Das Glasperlenspiel. 1943. Transl. From German by D.Karavkina & V.Rozanov. Poems transl. by S.Averincev). – M.: “Hudozhestvennaia Literatura”, 1969. – [Int.res.: http://www.alexandria.org.ua/component/option,com_docman/].
7. Hesse Hermann Siddhartha Transl. by: B. D. Prozorovskaia. Publ.: “ Biblioteka imeni Florentia Pavlenkova”. Cheliabinsk “Ural LTD”, 1997 г. OCR: Okatieva Anna – [Int.res.: lib.meta.ua].
8. Hesse Hermann Siddhartha: Story; Steppenwolf: novel./ Transl. From German by Oleksa Lohvynenko. – K.: “Molod” 1992. – 256 s.
9. Hermann Hesse Das Glasperlenspiel; Suhrkamp 40 Auflage, 2013. – 613 S.
10. Hesse H. Siddhartha. Suhrkamp 62 Auflage, 2012. – 121 S.

Emotional competence of H. Hesse as an idiosyncrasy and the ways of its reflection in Ukrainian and Russian translations

Hyder E.

Abstract. The article is devoted to the study of such idiosyncrasy of German writer H. Hesse as emotional breadth, in the light of translational modern studies. The author of the article applies to the issues of the problems of literary translation. The factors of the text-forming author's concepts that require expressive and impressive equivalence are extremely important for translation practice. The writers' emotive competence is particularly important and difficult to translate into other languages.

Keywords: *idiosyncrasy, emotive competence, translational transformations.*

Эмотивная компетенция Г.Гессе как идиостилевая составляющая, а также пути ее отображения в украинских и русских переводах

Хайдер Е.

Аннотация. Статья посвящена изучению такой идиостилевой особенности немецкого писателя Г.Гессе, как эмотивность, в свете переводоведческих современных студий. Автор статьи обращается к вопросам проблемы художественного перевода. Для переводческой практики чрезвычайно важны факторы текстообразующей авторской концепции, которые требуют экспрессивной и импрессивной эквивалентности. И тут эмотивная компетенция писателя является особенно важной, а также сложной для трансляции в другие языки.

Ключевые слова: *идиостиль, эмотема, эмотивная компетенция, переводческие трансформации.*

Realization of aesthetic conception in wandering students' Latin poetry through phonic characteristics

Ye. V. Hera

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: elenakharkovenko@gmail.com

Paper received 29.09.16; Accepted for publication 10.10.16.

Abstract. The article is dedicated to study of implementation of aesthetic conception of goliard poetry in the light of phonic characteristics. All structural elements of rhythm-melodies have been considered not only as makers of positive aesthetic phenomena that manifest emotional aspect of poetry but also as rhythmic ones that integrate poetical units together. Types of rhyme, alliteration and instrumentation and their function are analyzed within the mentioned linguistic framework.

Keywords: *aesthetic conception, wandering students' Latin poetry, rhythm, rhyme, alliterations, instrumentation.*

The scientific interest to the theory of linguistic analysis of literary text has significantly increased since 1970-s (conf. works of L.H. Barlas, O.I. Horshkov, V.I. Kodukhov, N.O. Kupina, V.V. Odintsov, N.M. Shanskyi, V.P. Vomperskyi). As a result it has been revealed that the interaction between language units within the text is intended rather than accidental. Indeed, the linguistic structure of a text is always well thought out by the author in terms of the most complete and effective implementation of its aesthetic concept. The present research is focused on the way of this implementation and its linguistic means. Consequently, we choose the structural elements of euphony as **the subject** of our linguistic analysis. Language form of poems and songs taken from the Medieval Latin poetry corpora "Carmina Burana" and "Carmina Cantabrigensia" are **the object** of our study. The purpose of the research was to fill in the lacunas within the framework of the offered linguistic (rhythmic) direction. The **Topicality** of the research is caused by the lack of rhythm-melodic investigations and the necessity of its study. The scientific **novelty** lies in the first attempts to characterize euphonic elements of rhythm in the Medieval wandering student's poetry that was mentioned above.

The set of writer's linguistic means, by A. I. Horshkov, is regarded to mechanical combination of linguistic forms and techniques (such as language material) in a text, rather than to "linguistic reality" as it is the functioning of language that determines specific cases of usage of certain forms [4, p. 36].

Thus the foregoing, aesthetic, metric, rhythmic, rhythm-melodic, compositional-syntactic aspects, a plot of the story, its ideas etc. become of particular significance for the researcher.

Moreover, the unity of form and content becomes essential methodological basis of current linguistic literary text analysis. V.V. Odintsov admits: "The form puts in order, organizes the material, dialectically correlated with it. The form is trying to revenge itself for derogatory attitude, especially in a manner that does not allow the recipient to deal adequately with the content, to understand the author's opinion"[12, p. 134].

All the times literature along with the usual prosaic form of language employed a special form of language – a rhythmic one. The form of Poetic language is the kind of rhythmic speech. The well-known Russian poet Alexander Blok admitted that every epoch gave its own rhythm and passion to every poet that was full of its spirit; the

certain epoch suggested him the rhythms and dimensions of the verse [1].

Middle Ages have become a determinative stage for the development of rhythm in poetry and it was the wandering students who were pioneers of changes and innovations with their special Latin, which combines the literary tradition of Horace and Ovid with live spoken language.

Rhythm-melodies of goliardic poetry combined two traditions: performance of church lyric and folk source (song and dance). They both demonstrated the richness of melodies and rhythms, and vagabonds masterfully used them to express different moods, feelings and shades of meaning.

First of all it should be defined what rhythm itself is. It is necessary to clear up how contemporary theorists of art and literature qualify this concept and determine its components.

In terms of *ontology*, the notion "rhythm" is considered as the universal principle of being that functions at the all levels of substance motion and is determined by the internal laws of different material systems. The *epistemological value* of the notion "rhythm" is that it fully describes the physical processes according to their compositional and morphological structure, making it possible to see naturally specified system of changes in a variety of phases and conditions that change.

Furthermore, there is one great common feature in all diversities of rhythms – spatial, temporal, natural and social – all they function as structure-making principle and integrate the moments that are repeated separately in indivisible entirety of certain process and phenomenon [13].

There is no consensus on the issue of definition and interpretation of rhythm in contemporary theorists of art. We have dwelled upon in what way Yu. M. Tynyanov expounds the notion of rhythm and its main components. According to his theory rhythm is regular time alternation of similar phenomena, well-regulated movement, which acquires aesthetic value in the literature. Its factors are: 1) *meter* as strong relationship, in which lies the length of the sounds and that combine with each other in various categories and audio groups. Thus, meter is regarded as the notion of mathematically strong relationship of duration in the length of sounds. It should not be confused with the notion of rhythm; 2) *dynamics*, i.e. the notion of force gradation that can be observed in chain of sounds; 3) *tempo*; 4) *agogics* as certain lengthening or shortening of a unit of normal length without destroying the basic proportion for consciousness; 5) *sound articulation* (*legato*, *staccato*); 6) *dead pause* that is irrational empty

time used for distribution; 7) *melody* with its significant intervals and consummation; 8) *text* that significantly contributes to the formation of rhythmic groups by means of syntactic divisions and changing of accentual and non-accentual syllables; 9) *euphony* of text, e.g., rhyme, alliteration, instrumentation, etc. [14, p. 32].

Sound organization of poetic language (euphony) is the element of rhythm-melodics that not only represents those sound effects which are canonized and transformed into the stable norm of poet's linguistic creativity, but also reveals the manner in which they acquire aesthetic effect on the recipient.

Within the literary works of medieval goliard poets we find a lot of euphonic elements that reveal aesthetic function of the word such as rhyme, alliteration and instrumentation. In a course of time, their rhyme became more comfortable and harmonious. The most talented among wandering students represented it as extremely rich and unique, precise and composed. In the X-XIII centuries, dactylic rhyme, assonance and consonance gained great popularity among the poets. Likewise, rhymes formed by the same grammatical forms of verbs, nouns or adjectives were sporadically applied. One and the same rhyme united entire stanzas. Couplet, alternate (crossed), enclosed (enveloped) pattern types of poem rhyming were widely used in the poetry.

The following fragment illustrates the combination of female and dactylic rhyme, crossed rhyme, internal and rhyme formed by the same grammatical forms: *O Fortuna, velut luna (f) / statu variabilis, (d) semper crescis aut decrescis; (f) / vita detestabilis (d) / nunc obdurat et tunc curat (f) / ludo mentis aciem, (d) / egestatem, potestatem (f) / dissolvit ut glaciem. (d)*

Alanus ab Insulis in verse **Rhythmus de natura hominis fluxa et caduca** (Song about impermanent and perishable human life) applies ternary rhyme, rhyming pattern AABCCB: *Omnis mundi creatura a / quasi liber et pictura a / nobis est in speculum; b / nostrae vitae, nostrae mortis, c / nostri status, nostrae sortis c / fidele signaculum. b / De Lille, p.262*

In the verse **Tu das, Bacche, loqui**, it is represented continuous rich monorhyme where all syllables of clausula are coincided: *Tu das, Bacche, loqui, tu comprimis ora loquacis, (a) / ditas, deditas, tristia laeta facis (a) / Concilias hostes, tu rumpis foedera pacis, (a) / et qui nulla sciunt, omnia scire facis (a) (CB 201).*

To improve intonation and emotional expressiveness of the verse as well as to extend its semantic relationships goliard poets used alliteration. Such a tradition is derived from ancient times; the Roman poets paid much attention to prosody. Many examples of alliteration are found in Lucretius, Virgil, Ennius et al.: *Te studeo sociam scribendis versibus esse (Lucr. 1, 24), Interea magno misceri murmure pontum (Verg. En. 1, 24).*

In Early Latin, the initial syllable was pronounced with greater intensity, so any sound repetition was perceived particularly noticeable. After a while, the phenomenon of initial intensity in the Latin language disappeared. This explains the fact that alliteration did not play such a role in verses of classic poets as of archaic. Medieval poets continued the tradition of this stylistic device: *Veritas veritatum / via, vita veritas, / per veritatis semitas / eliminans peccatum! (CB 021)*

Lots of alliterations were applied within one line, which was even more common phenomenon than their appearance in several lines: *volō virum vivere viriliter (CB 178) / ditas, deditas, tristia laeta facis (CB201) / defloratus flos effloret (De Lille, p.262)*

Employment of alliteration is also typical for languages with a constant stress on the first syllable. Not only was alliteration one of the means of instrumentation in the old Germanic versification, but also it was "a means of metrical composition that organized the poem" [8, p. 226]. It is worth noting, that some researchers equate alliteration with instrumentation (Deriugin, A. A.). We differentiate these notions and support classification according to which alliteration is one of the means of instrumentation. While continuing, Deriugin says that, on the contrary, in languages with moving stress alliteration does not go beyond the scope of one of numerous repetitions. Although the Latin stress is fixed (it is determined by the quality of the second vowel from the end), alliteration is not the means of metrical composition neither in classical period nor in times of Medieval Latin language [5].

Another important rhythmic factor that we take into consideration along with the rhyme is instrumentation (by Tynyanov). If rhyme effect is based on the unity of a line, instrumentation effect is based on the closeness of a line.

Instrumentation is the art of selecting and combining sounds in order to make utterances expressive and melodic. To put it another way, it is groups that stand out against the general background of pronunciation, videlicet repetitions. The actual rhythmic factor here is phonic elements that are put forward against the general background and due to such an actualization are capable of rhythmic role. Moreover, the role of rhythmic repetitions is inadequate of a similar role of a meter: dynamic grouping that is being realized by the meter occurs in progressive-regressive way. Herein, the determinative manner is progressive whereas regressive one has not necessarily got its logical implementation. Meanwhile, rhythmic instrumentation as a rhythm factor unites into groups by regressive way (progressive factor is possible, but it plays a secondary role). Consequently, regressive and rhythmic groups form repetitions (more rhythmic emphasis lies on the next member of the group). Thus, within the framework of instrumentation, we have to speak of its equivalents in the form of dynamic impulse. In order to understand rhythmic role of instrumentation it is enough observe most common signs of sound phonetic affinity.

Taking into account the abovementioned, the following factors play an important role in the repetition: 1) the closeness and tightness of repetitions; 2) their relationship with the meter; 3) quantitative index (the number of sounds and their group character): a) complete repetition – *gemination*, b) partial – *reduplicatio*; 4) the quality of the verbal element that is repeated (material, formal); 5) the nature of word uniting with the help of instrumentation [14].

The higher is the closeness of repetitions the clearer is their rhythmic role: *Bibit hera, bibit herus, / bibit miles, bibit clerus, / bibit ille, bibit illa, / bibit servus cum ancilla... (CB 196)*

Repetitions can be regarded as a preparatory factor that establishes certain sound base known as factor of "dynamic disposing" (which, however, is recognized only

if it implements into close and obvious repetitions): *Vinum bonum et suave / bibit abbas cum priore; / et conventus de peiore / bibit cum tristitiis / (Kusch, p.610)*

This factor is combined with other factors. The most important factor among the other ones is correlation with meter; under such conditions the metric segmentations are coincided with sound grouping within metric groups: ...*quam inter Veneream / diligo cohortem, / langueo, dum videam / libiti consortem / (CB 059)*

Another important feature is the number of sounds. It is easy to trace that the repetition of single sound organizes the language less than repetitions of groups of sounds. Certain types of groups that are repeated reveal a special function. Groups of initial sounds of words acquire the greatest semantic significance. Semantic shade of initial groups has caused appearance of phenomenon named ἀπροσδόκητον (*unexpected*): *nostrī status decens glosa, / nostrae vitae lectio; vitae vesper, dum concludit / vitale crepusculum; invitus et invitor invehi / sollertia, qui solus Solis filia.*

Acoustic and articulation image of a verse depends on acoustic and articulation richness or poverty of its repetitions. But the fact of articulation and acoustic poverty itself does not exclude the rhythmic role of repetition and does not allow to consider it poor in these respects ("negative feature" can be very powerful depending on the nature of the groups that surround it).

The theory of versification of the eighteenth century was acquainted with the rhythmic role of instrumentation, but dealt with it only as onomatopoeia. The new theory readily dwells upon the notion of "sound metaphor" [14, p.128].

Regarding syntactic aspect of combining words into instrumentation, it is necessary to emphasize schemes, specific structures of phrases, sentences that also provide a special effect of rhythmic repetition. To achieve this effect, the following stylistic figures as isocolon (1) and chiasmus (2) are applied: *Ave, pulchrum in colore, / ave, fragrans in odore, / ave, sapidus in ore, / ave, sapidus in ore, / dulce lingue vinculum. (Cansz., p.172); Sciat deus, sciant dei: / non sum reus huius rei! / sciant dei, sciat deus: / huius rei non sum reus! (CB 117).*

In respect of instrumentation such stylistic devices as anaphora, epiphora (epistrophe) and symploce are considered as significant ones. Anaphora (the same beginning) is stylistic device used at the beginning of poetical lines as well as sound, lexical repetition or repetition of syntactic strophic structures throughout the whole composition or its part. Occasionally, anaphora plays an essential compositional role. Anaphora as lexical repetition was not frequently used by wandering students as we would expect. We find only a few examples among several hundred verses: *Ergo dum nox erit dies, / et dum labor erit quies / et dum aqua erit egnis, / et dum silva sine lignis (CB 117).*

Epiphora is opposite stylistic device to anaphora, specifically, it is the repetition of the same words, sound combinations and phrases at the end of poetical lines, stanzas in large poetical compositions (for instance, in the novel in verse), phrases in prose or drama. In goliard verses, epiphora as word repetition has not been revealed. This phenomenon can be explained by the fact that wandering students used perfect (exact) rhyme, they usually matched the sounds of all syllables of the clausula

(*egestatem, potestatem*). Examples of imperfect rhymes (also called inexact, half or slant rhymes) are rarely found in their poems. What is more, rhyming words usually belong to the same part of speech, so full geminatio is serving as an obvious pleonasm, as a complete leveling of the aesthetic function of the text. Employment of epiphora, in this case, would serve only as a means of rhythmic deformation.

Symploce is a composite syntactic structure, in which anaphora with epiphora are appropriately combined. In view of the aforementioned, wide employment of the symploce in the lyrics of vagrant poets is not attested. However, chiasmus lexical structures can be assumed as reduced symploce (*Sciat deus, sciant dei*).

We also think that it is necessary to represent the deep structure of the verse and examine how its elements are distributed in poetic rows. Description of distribution of semantic parameters in verse permits us to study the ways of "semantic instrumentation" and identify the basic figures that form units of the content in the poetry [11, p. 166]. Particular analysis of the poetry illustrates that the units of deep structure of the verse correspond to the units of "semantic metrics" i.e. there is certain relationship in the number of units that occur as a whole in line, stanza and poem.

Distribution of synonyms, antonyms, hyponyms and their transitive correlates in a verse shows that regular semantic rhyme is possible in the poetry. This rhyme can be perfect (based on synonyms) or imperfect in view of inequality of one or more features between semantic structures of "rhyming" words.

Let's take a view of exact semantic rhyme that is based on synonyms: *Invidos hypocritas / mortis premat gravitas! / pereant fallaces / et viri mendaces...; ...ex his quidam denudantur; / quidam ibi vestiuntur, / quidam saccis induuntur.*

The second verse illustrates a combination of synonymous rhyme with antonymous where form of *denudantur* is equally and logically correlated with both the second and third lines (they form a synonymous rhyme with each other and simultaneously antonymous with first line).

From this viewpoint we can also talk about repetitions based on hierarchical structure of genus-species relations, namely, hyponym reduplication, and hence, manifest semantic rhyme: *frondes, flores et gramina, / nam mea languet anima; aspergit terram floribus, / ligna silvarum frondibus. (CB 031)*

Presented examples clearly illustrate the hierarchy where *flos, floris m* – flower, flowering, *frons, frondis f (pl.)* – leaves, herbs, *gramen, inis, n* – grass, greenery.

Thus, in the context of conducted linguistic analysis, which is applied to Latin medieval poetic texts, we have examined phonic element of rhythm-melodics. We found that all the structural elements that provide text euphony not only create a positive aesthetic phonic phenomenon emphasizing the emotional side of the poetry, but also play a rhythmic role in the text, integrating poetic elements together. Further deepening and expansion of suggested survey will give the opportunity to cover such research field comprehensively and acquaint students of classical philology and medievalists with peculiarities of medieval poetry, specifically text rhythm-melodics and euphony features in the poetry of Wandering students.

REFERENCES

1. Alexander Blok. *Sobranie sochineniy v 8 tomakh* [Collected Works in 8 volumes]. Moscow-Leningrad, 1963, vol. 7, 544 p.
2. Gal'perin I.R. *Tekst kak ob"ekt lingvisticheskogo issledovaniya* [Text as an object of linguistic research]. – Moscow, 1981, 138 p.
3. Goncharov B. P. *Zvukovaya organizatsiya stikha i problemy rifmy* [Sound organization of verse and rhyme problems]. Moscow, Nauka, 1973, 275 p.
4. Gorshkov A.I. *Russkaya slovesnost', Ot slova k slovesnosti* [Russian Literature: From the word to the literature]. Moscow, 1996, 109 p.
5. Deryugin A. A. *Osnovy rimskogo stikhoslozheniya* [Fundamentals of Latin versification]. Saratov, 1961, 29 p.
6. Zhirmunskiy V. M. *Vvedenie v metriku. Teoriya stikha* [Introduction to Metrics. The Theory of Verse]. Leningrad, 1925, 284 p.
7. Zhirmunskiy V. M. *Teoriya stikha*. [The Theory of Verse]. Leningrad, Sovetskiy pisatel', 1975, 664 p.
8. Zhirmunskiy V. M. *Rifma, ee istoriya i teoriya* [Rhyme, Its History and Theory]. Petrograd, Academia. *Voprosy poetiki*, 1923, issue III, 339 p.
9. Kachurovskiy I. V. *Phonika* [Phonics]. Kiev, 1994, 168 p.
10. Kupina N.A. *Smysl khudozhestvennogo teksta i aspekty lingvisticheskogo analiza* [The sense of the literary text and aspects of the linguistic analysis]. Krasnoyarsk, 1983, 160 p.
11. Lekomtseva M. I. *O metricheskoy organizatsii i rifme plana sodержaniya poeticheskogo teksta* [Metric organization and rhyme of content background in poetic text]. *Tipologiya kul'tur. Sbornik statey po vtorichnym modeliruyushchim sistemam*. Tartu, 1973, pp. 166-175.
12. Odintsov V.V. *Stilistika teksta* [Text stylistics]. Moscow, 1980, 263 p.
13. Puzyrev A. V. *Problema ritma v iskusstve* [The problem of the rhythm in the art]. *Poetika i stikhovedenie, Mezhvuzovskiy sbornik nauchnykh trudov*. Ryazan', ped. un-ty, 1984, pp. 68-77.
14. Tynyanov Yu. N. *Problema stikhotvornogo yazyka* [The problem of poetic language]. Moscow, URSS, *Kom. Kniga*, 2007, 184 p.
15. Borecz'ky'j M., Sodomora A. *Poeziya vagantiv* [Wandering students' poetry], Lviv, *Svit*, 2007, 263 p.
16. Shanskiy N.M. *Lingvisticheskij analiz khudozhestvennogo teksta* [Linguistic analysis of text]. Leningrad, 1990, 270 p.
17. Dronke P. *The Medieval Lyric*. L., 1968, 288 p.

Реализация эстетической концепции при помощи фонических характеристик на материале латинскоязычной поэзии вагантов

Е. В. Гера

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению механизмов воплощения эстетической концепции средствами рифмы и элементами эвфонии. Проанализированы разновидности и функции рифмы, аллитерации и инструментовки. Установлено, что все структурные элементы ритмомелодики являются не только источником положительных эстетических явлений, которые раскрывают эмоциональную сторону поэзии, но и играют ритмическую роль, объединяя поэтические единицы воедино.

Ключевые слова: эстетическая концепция, латинскоязычная поэзия вагантов, ритм, рифма, аллитерация, инструментовка.

Комунікативна стратегія презирства (на матеріалі англомовного кінодискурсу)

Д. О. Гулієва

Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", м. Харків, Україна

Paper received 13.10.16; Accepted for publication 20.10.16.

Анотація. У статті подані результати аналізу втілення комунікативної стратегії презирства в англомовному кінодискурсі. Доведено, що комунікативний намір презирства полягає у вираженні негативного почуття-ставлення, закоріненого на негативній суб'єктивній оцінці референта (найімовірніше людини). Це почуття-ставлення межує з неповагою, зневагою, відразою і може перейти у злість, гнів, лють і навіть ненависть. Причиною почуття-ставлення презирства є невідповідність об'єкта оцінки етичним нормам з точки зору суб'єкта оцінки й, як наслідок, усвідомлення суб'єктом оцінки своєї переваги над об'єктом.

Ключові слова: комунікативна стратегія, комунікативний намір, комунікативний акт, оцінка, почуття-ставлення, презирство.

Мета статті полягає у виявленні й описі когнітивного підґрунтя комунікативної стратегії презирства та засобів її вербального і невербального втілення в англомовному кінодискурсі, що репрезентує побутове спілкування.

Актуальність статті зумовлена загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на виявлення механізмів реалізації конфліктних і кооперативних комунікативних стратегій задля гармонізації комунікації.

Об'єктом дослідження є комунікативні акти, в яких мають місце висловлення презирства, а предметом – засоби їх вербального і невербального втілення.

Матеріалом роботи є комунікативні акти презирства, виокремлені із англомовних кінофільмів.

Висловлення презирства перебувають у фокусі уваги авторів функціонально-прагматичних розвідок. Зокрема, зазначається, що презирство тісно пов'язане з такими категоріями, як оцінка, цінність, норма й відноситься до суб'єктивних етичних оцінок, що формуються на основі морально-етичних вимог мовця до інших людей [2, с. 30-33].

Висловлення презирства передають презирливо-зарозуміле, зневажливе ставлення мовця до об'єкта оцінки, виражають реакцію мовця на невідповідність об'єкта оцінки певним нормам і оцінним стереотипам, що існують у свідомості суб'єкта оцінки [2, с. 30-33].

На підставі конфліктного характеру комунікативної мети презирства його досліджують в термінах конфронтаційного дискурсу, зокрема двох його типів – сварки і суперечки [1; 13].

Як зауважує О. В. Фадеева, на відміну від сварки, суперечка характеризується відсутністю вербальної агресії. Модель «ідеальної» суперечки передбачає переконання іншої сторони в її неправоті виключно за допомогою аргументації. Відповідно, у рамках суперечки висловлення мовців орієнтовані на раціональну сферу свідомості партнерів по комунікації, що зумовлює використання емоційно-нейтральних мовних засобів, а також дотримання принципу співпраці [13, с. 14].

Сварка є виявом вербальної агресії. У процесі розвитку конфронтаційної ситуації мовленнєвої взаємодії співрозмовники можуть посилювати конфліктну орієнтацію діалогу і тоді суперечка внаслідок комунікативної «осічки» (термін О. Фадеевої [там само, с.

93]) обертається на сварку як вияв вербальної агресії. Як зазначає Дж. Остін, деструкція суперечки спричиняється егоцентричною спрямованістю комуніканта [11, с. 71]. До факторів що спричиняють вербальну агресію психологи відносять фрустрацію, подразливі впливи (біль, спеку, шум, натовп тощо), неприємні емоційні стани, необхідність в самозахисті, емоційно змінні враження, нестриманість [15, с. 188]. Агресія може бути реакцією на певну емоцію, зокрема на гнів, особливо в комплексі з відразою та зневагою, які утворюють так-звану «тріаду ворожості» [6, с. 265-266]. Окрім того, агресія може виникати під час конфлікту внаслідок зіткнення переконань, цінностей, інтересів комунікантів, збою в розумінні партнера, викликаного суперечностями, невиправданням очікуваного, нетактовністю, відмовою тощо [15, с. 178, 181].

З іншого боку, з огляду на те, що вираження презирства тісно пов'язане з негативним емоційним станом мовця, його досліджують в термінах емотивного і емоційного дискурсів. Зокрема, наголошують, що в емоційному типі дискурсу має місце вираження презирства, яке переживає мовець в момент мовлення. В емотивному типі дискурсу має місце повідомлення про відповідний емоційний стан. Ці дискурси протиставляються як відносно непланований та спланований [2, с. 32].

Новизна цієї статті зумовлюється комунікативно-когнітивним ракурсом, що дозволяє дослідити висловлення презирства як вияв конфліктної комунікативної стратегії, яка має когнітивне підґрунтя й реалізується за участі низки контекстуальних параметрів, що впливають на інтерпретацію змісту засобів вербального та невербального втілення цієї стратегії в акті комунікації.

У рамках когнітивно-комунікативного підходу одиницею аналізу комунікації вважаємо комунікативну стратегію як *комунікативний намір* мовця, сформований на підставі використання суспільного досвіду для власних індивідуальних потреб і бажань; *оцінювання наміру* як адекватного досягненню бажаних соціально значущих цілей спілкування в його конкретний момент; *реалізацію наміру* вербальними засобами і *осмислення* цієї реалізації усіма суб'єктами комунікації. Спільно сконструйований комунікативний смисл відбиває інтерактивну природу комунікативної стратегії; зіставлення цього смислу із

системою норм і цінностей національно-мовного колективу визначає її соціальні характеристики [14, с. 107].

Когнітивним підґрунтям комунікативної стратегії є концептуальні структури, що організують енциклопедичне знання комунікантів, необхідне для осмислення та реалізації відповідного комунікативного наміру [там само, с. 90]. Уважаємо, що когнітивною структурою, яка забезпечує реалізацію комунікативної стратегії презирства, є конвенційний концептуальний зміст ПРЕЗИРСТВО, об'єктивований в англійській мові лексемою *contempt*.

Результати аналізу дефініцій лексеми *contempt* в англійських тлумачних словниках надають відомості про зміст поняття ПРЕЗИРСТВО.

У численних англійських тлумачних словниках ідентифікаторами значення лексеми *contempt* є лексеми, які виражають дотичні поняття, що затрудняє диференціацію аналізованого феномену. Так, презирство тлумачиться як відчуття того, що людина або річ нічого не варта уваги; зневага до чогось, що є об'єктом розгляду, злочин непослуху або неповаги до суду і його посадових осіб (the feeling that a person or a thing is worthless or beneath consideration, disregard for something that should be considered, the offence of being disobedient to or disrespectful of a court of law and its officers [19; 23]; сильне почуття неприязні або неповаги до когось або чогось; поведінка, яка опиняється поза законом, оскільки є виявленням непокори або неповаги до закону (a strong feeling of disliking and having no respect for someone or something, behaviour that is illegal because it does not obey or respect the rules of a law court [16; 20]; відчуття, що хтось або щось є неважливим і зовсім не заслуговує на повагу, нездатність показати відповідну повагу до чогось, що інші люди вважають важливими (a feeling that someone or something is unimportant and deserves no respect, a failure to show appropriate respect for something that other people consider to be important [18; 21]; почуття або ставлення до когось або чогось як такого, що є бридким, нижчим, або нічого не вартим; зневага (a feeling or attitude that somebody or something is vile, inferior, or worthless; or disdain) [22; 17]; відчуття, що хтось або щось не гідний жодної поваги чи схвалення; відсутність поваги чи страху перед чимось, що, як правило, поважають або бояться (a feeling that someone or something is not worthy of any respect or approval; a lack of respect for or fear of something that is usually respected or feared) [21; 16].

В тлумачних словниках української мови презирство визначають як почуття повної зневаги, крайньої неповаги до когось, чого-небудь; байдужість, неповажне ставлення до чого-небудь [24]; відсутність поваги до когось-небудь; негативно забарвлене почуття, що виникає по відношенню до об'єкта, який демонструє жорстокі або поведінку, які суб'єкт не дозволяє собі демонструвати, так як сприймає їх соціально неприйнятними [25]. Зазначають також, що презирство пов'язане з почуттями переваги; крім того, воно легко переходить у злість, гнів, лють і навіть породжує ненависть, якщо об'єкт презирства стає суттєвою перешкодою на шляху задоволення потреб суб'єкта [там само].

Аналіз словникових дефініцій дозволяє говорити про те, що презирство становить собою емоційне

почуття-ставлення, закорінене на негативній суб'єктивній оцінці об'єкта (найімовірніше людини); це почуття-ставлення межує з неповагою, зневагою, відразою і може перейти у злість, гнів, лють і навіть ненависть. Причиною виникнення такого почуття-ставлення є невідповідність об'єкта оцінки етичним нормам й, як наслідок, усвідомлення суб'єктом оцінки своєї переваги над об'єктом; іншою причиною є усвідомлення переваги через належність об'єкта оцінки до менш престижного соціуму.

Це визначення співзвучне висновкам вчених, які досліджували предикати зі значенням презирства [5], а також лексеми та фразеологізми із іллокутивною силою презирства [10; 12].

Комунікативну стратегію презирства кваліфікуємо як емоційну і конфліктну. Досліджуючи презирство як **емоційну комунікативну стратегію** розрізняємо емоційність і емотивність. Під емоційністю розуміємо спонтанну, незаплановану демонстрацію емоцій як вияв внутрішніх емоційних станів (це – емоції для себе). Емотивність тлумачимо як свідому, орієнтовану на співрозмовника демонстрацію емоцій, яка використовується у стратегічних цілях у найрізноманітніших ситуаціях спілкування (це – емоції для інших); їхня прагматична функція – вплинути на сприйняття співрозмовником мовленнєвої ситуації [9, с. 78].

Відповідно емоційна комунікативна діяльність трактується як непередбачена «Его»-мотивована діалогічна/монологічна діяльність в емоційно-детермінованій ситуації, що виникає в результаті спонтанного прояву емоцій (переляк, стрес, відраза, невдоволення, смуток, страх, розпач, гнів тощо) і супроводжується відповідними невербальними проявами – виразом обличчя, очей, сльозами, криком, сміхом, рухами тіла тощо [4, с. 27].

В емотивній комунікативній діяльності мовець планує, яким чином, за допомогою яких засобів досягти потрібного ефекту. Це мотивоване, заздалегідь сплановане монологічне мовлення, яке реалізується в умовах емоційно-детермінованої ситуації, спрямованої на створення бажаного для мовця емоційного стану адресата [там само, с. 191].

Емоційній комунікації притаманна суперечність, яка полягає в тому, що вона є одночасно процесом переживання того чи іншого емоційного стану і його результатом: у ньому мовець виражає свій поточний стан і, разом з тим, за допомогою цього вираження досягає «емоційної розрядки». Емоційна комунікація пов'язана із втратою емоційної рівноваги з боку мовця або співрозмовника. Стан мовця, який є гармонійним й утримує різні емоції в балансі називають емоційною рівновагою. Якщо через певні обставини емоційний баланс порушується, то спостерігається втрата емоційної рівноваги, яка може проявлятися в крикові, сльозах, обуренні, гніві тощо. Причинами втрати емоційної рівноваги є: а) емоційне напруження співрозмовників, яке характеризується підвищеним рівнем збудження та супроводжується емоційними переживаннями комунікантів; б) раптовий емоційний спалах – інтенсивне, напружене, тривале хвилювання [7, с. 17], яке впливає на емоційний стан мовців, супроводжуючись збудженням свідомості та зниженням самоконтролю людини; в) неочікувана емоційна

реакція співрозмовника; г) несподіваність новини/звістки/повороту розмови тощо, тобто подання такої пропозиційно значущої інформації, яка приводить до втрати емоційної рівноваги мовців. Мовленнєвою формою емоційної комунікації є переважно інтеракція, тобто діалог як переможена форма взаємодії двох і більше мовців [3, с. 148-152], між якими відбувається обмін не лише вираженням пропозиційально-значущої інформації на комунікативному рівні, а й емоційної соціативно-значущої інформації на метакомунікативному рівні, на якому між співрозмовниками формуються певні відносини.

Конфліктну комунікативну стратегію розуміємо яку таку, що зумовлюється дисгармонізацією міжособистісних відносин, що проявляється як ворожість. Ворожість має градуальний характер: у мінімальному ступені вона відображається в конкурентній поведінці, спрямованій на досягнення своїх цілей та переконання іншого учасника комунікації у своїй правоті; у максимальному ступені наявна тільки ворожість, пов'язана з ірраціональною поведінкою та прагненням поразки супротивника [14, с. 68-74].

Конфліктність виявляється і у порушенні принципів ввічливості теорії Браун-Левінсона (детально про це див. [8, с. 330]).

Що стосується сварки і суперечки як основних типів конфронтаційної комунікації, вони є актуальними лише для очного вираження презирства. Як свідчать дані нашого дослідження, презирство може висловлюватися і заочно. У таких випадках не спостерігається конфронтаційних стосунків між учасниками комунікативного акту. Конфронтаційність та негативні емоції спрямовані на третю особу, яка не є учасником комунікативного акту. Наприклад:

PHOEBE: *Such a pig!*

RACHEL: *Oh, God, he's such a pig,*

PHOEBE: *Oh he's like a...*

RACHEL: *He's like a big disgusting...*

PHOEBE: *...likea...*

RACHEL: *...pig...pigman!*

PHOEBE: *Yes, good! Ok...* (Friends)

Учасниками цього комунікативного акту є дві подруги Рейчел та Фібі, які вже певний час страждають від сусіда навпроти: він щоразу залишає сміття біля дверей, не вітається, поза очі розповідає нісенітницю, а найголовніше – кожний день водить до себе нових жінок і відкриває штори, щоб усі бачили чим він займається. Це й викликає негативне почуття-ставлення з боку дівчат, які, вийшовши на балкон, знову вимушені спостерігати за пригодами сусіда. Вербально презирство виражене негативно-оцінним висловленням, що містить метафору: Рейчел метафо-

рично уподібнює сусіда свині. Підставою для уподібнення є те, що в англійській лінгвокультурі свиня, як і в багатьох інших лінгвокультурах є еталоном бруду (фізичний бруд тут уподібнюється моральному). Про те, що в аналізованому випадку має місце вираження саме презирства, свідчить і атрибут *disgusting* (огидний), який кваліфікує об'єкта оцінки й відображає ставлення до нього суб'єкта. Щодо негативної емоції суб'єктів оцінки: круглі очі, відкритий рот, почервоніле обличчя.

Подібним чином, об'єктом презирства стає третя особа і в наступному комунікативному акті:

JOEY: *Well, the tough thing is, she really wants to have sex with me.*

CHANDLER: *Crazy bitch.*

JOEY: *Yeah, well, I still got a week left to go in the program, and according to the rules, if I want to get the money I'm not allowed to conduct any... personal experiments, if you know what I mean.*

MONICA: *Joey... we always know what you mean.* (Friends)

Комунікантами тут є троє друзів: Джої, Моніка та Чендлер. Джої знаходиться у важкій ситуації, він пригнічений через пропозицію, що висунула його продюсер: вона надасть йому можливість зніматися у фільмах, лише за умови, що він матиме з нею інтимні стосунки. Джої хотів би зніматися у фільмах, а не тільки в рекламі, як зараз. Обіцяні можливості, у тому числі і фінансові, приманюють слабого Джої. Він розповідає про пропозицію друзям, які не знаючи ні продюсера, ні обставин, і покладаючись лише на слова Джої, заочно висловлюють презирство цій людині, ображаючи її. Образа втілюється метафорою-інвективом *crazy bitch*.

Таким чином, комунікативну стратегію презирства визначаємо як емоційну та конфронтаційну реалізацію комунікативного наміру суб'єкта висловити негативне почуття-ставлення, закорінене на негативній суб'єктивній оцінці об'єкта (найімовірніше людини). Це почуття-ставлення межує з неповагою, зневагою, відразою і може перейти у злість, гнів, лють і навіть ненависть. Причиною почуття-ставлення презирства є невідповідність об'єкта оцінки етичним нормам й, як наслідок, усвідомлення суб'єктом оцінки своєї переваги над об'єктом; іншою причиною є усвідомлення переваги через належність об'єкта оцінки до менш престижного соціуму. Конфронтаційність може бути спрямованою на співрозмовника (очне презирство) або на третю особу (заочне презирство). В останньому випадку вираження презирства не передбачає конфронтаційних стосунків між комунікантами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ботвінко О.М. Висловлення презирства у світлі комунікативних принципів // Волинь очима молодих науковців : минуле, сучасне, майбутнє : IV Міжнародна науково-практична конференція аспірантів і студентів : [у 2-х т.], 12–13 травня 2010 р.: тези доп. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. – Т. 1. – С. 290–291.
2. Ботвінко-Ботюк О. Методика дослідження структурно-семантичних та комунікативно-прагматичних особливостей висловлень презирства [Електронний ресурс] // Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2013) : Міжнародна наукова інтернет-конференція, 13 березня 2013 р.: тези доп. / [відп. ред. Я. В. Бистров ; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника]. – Івано-Франківськ, 2013. – С. 30–33. – Режим доступу: <http://www.ellic.pu.if.ua>.
3. Бузаров В.В. Изучение диалогической коммуникации – основная задача коммуникативной грамматики // Вестник Московск. ун-та. – 2002. – №1. – С. 148–152.

4. Гнездilова Я.В. Емоційність та емотивність сучасного англомовного дискурсу: структурний, семантичний і прагматичний аспекти: дис. ... канд. філол. наук. : 10.02.04. – К., 2007. – 291 с.
5. Графова Т.А. Смысловая структура эмотивных предикатов // Человеческий фактор в языке: Языковые механизмы экспрессивности. - М.: Наука, 1991. - С. 67-99.
6. Изард К. Э. Психология эмоций / [пер. с англ. А. Татлыбаева]. – СПб.: Питер, 2000. – 464 с.
7. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. - СПб.: Питер, 2002. - 750 с.
8. Карасик В.И. Язык социального статуса [Электронный ресурс]. – М.: Ин-т языкознания РАН; Волгогр. гос. пед. ин-т, 1992. – 330 с. – Режим доступа: www.vspu.ru/~axiology/vikar.htm.
9. Ларина Т. В. Доминантные черты английского вербального коммуникативного поведения // Филологические науки. – 2007. – № 3. – С. 71-81.
10. Мартинюк А.П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі: [монографія]. – Харків: Константа, 2004. – 292 с.
11. Остин Дж. Л. Слово как действие // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17. Теория речевых актов. – С. 22–131.
12. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 288 с.
13. Фадеева О.В. Стратегії і тактики конфліктного дискурсу (на матеріалі сучасної англійської мови): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2000. – 194 с.
14. Фролова І.Є. Конфронтація як різновид міжособистісної взаємодії // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2010. – № 928. – С. 68–74.
15. Gamble T., Gamble M. Communication Works. – N.Y.: Random House, 1987. – 440 p.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

16. Cambridge Dictionary Online [Electronic resource]. – Access : <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/contempt>.
17. Collins dictionaries [Electronic resource]. – Access : <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/contempt>.
18. Macmillan Dictionary [Electronic resource]. – Access : <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/contempt>.
19. Oxford-American English dictionaries [Electronic resource]. – Access : <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/contempt>.
20. The Free Dictionary [Electronic resource]. – Access : <http://www.thefreedictionary.com/contempt>.
21. Webster's Online Dictionary [Electronic resource]. – Access : <http://www.merriam-webster.com/dictionary/contempt>.
22. Urban Dictionary [Electronic resource]. – Access : <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=Contempt>.
23. Your Dictionary [Electronic resource]. – Access : <http://www.yourdictionary.com/contempt>.
24. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/p/7/533/2>; <http://uk.wiktionary.org/wiki>
25. Словник української мови. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D0%B3%D0%B0> <http://psychologiya.org.ua/prezrstvo.html>.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Friends [Electronic resource]. – Access : <http://www.angelfire.com/tv/chocgal/scripts.html>.

REFERENCES

1. Botvinko O.M. Utterances of contempt within the framework of communicative principles // Volyn through the eyes of young scientists : past, present, future : IV International scientific-practical conference of post-graduates and students : [u 2-kh t.], 12–13 travnya 2010 r.: tezy dop. Luts'k : RVV "Vezha" Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrayinky Publ., 2010. T. 1. С. 290–291.
2. Botvinko-Botyuk O. Methods of analysis of structural-semantic and communicative-pragmatic characteristics of contempt utterances // Contemporary studies in linguistics, literary criticism and cross-cultural communication (ELLIC 2013): Mizhnarodna naukova internet-konferentsiya, 13 bereznya 2013 r.: tezy dop. / [vidp. red. Ya. V. Bystrov ; Prykarpat's'kyu natsional'nyy universytet imeni Vasylya Stefanyka]: Ivano-Frankiv's'k, 2013. S. 30–33. Available at: <http://www.ellic.pu.if.ua>.
3. Buzarov V.V. Studying dialogical communication as the main task of communicative grammar // Messenger of Moscow University. 2002. №1. S. 148–152.
4. Hnyezdilova Ya.V. Emotionality and emotiveness in contemporary English discourse: structural, semantic and pragmatic aspects: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.04. K., 2007. 291 s.
5. Grafova T.A. Semantic structure of emotive predicates // Human factor in language: language mechanisms of expressivity. M.: Nauka Publ., 1991. S. 67–99.
6. Izard K. Je. Psychology of emotions / [per. s angl. A. Tatlybaeva]. SPb.: Piter, 2000. 464 s.
7. Il'in E. P. Emotions and feelings. SPb.: Piter, 2002. 750 s.
8. Karasik V.I. The language of social status. M.: In-t jazykoznanija RAN; Volgogr. gos. ped. in-t Publ., 1992. 330 s. Available at: www.vspu.ru/~axiology/vikar.htm.
9. Larina T.V. Dominant features of the English verbal communicative behaviour // Philological sciences. 2007. № 3. S. 71-81.
10. Martynyuk A.P. Constructing gender in the English discourse: monograph. Kharkiv: Konstanta Publ., 2004. 292 s.
11. Ostin Dzh. L. Word as action // New tendencies in foreign linguistics. M.: Progress Publ., 1986. Vyp. 17. Speech act theory. S. 22–131.
12. Teliya V.N. Russian phraseology. Semantic, pragmatic and lingua-cultural aspects. M.: Jazyki russkoj kultury Publ., 1996. 288 s.
13. Fadyeyeva O.V. Strategies and tactics of conflict discourse (based on the modern English language): dys. ... kand. filol. nauk: spets. 10.02.04 «Hermans'ki movy». K., 2000. – 194 s.
14. Frolova I. Ye. Confrontation as a type of cross-personal interaction // Messenger of V.N. Karazin Kharkiv National University. 2010. № 928. S. 68–74.
15. Gamble T., Gamble M. Communication Works. N.Y.: Random House, 1987. 440 p.

DICTIONARY REFERENCES

16. Cambridge Dictionary Online. Available at: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/contempt>.
17. Collins dictionaries. Available at: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/contempt>.

18. Macmillan Dictionary. Available at: <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/content>.
19. Oxford-American English dictionaries. Available at: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/contempt>.
20. The Free Dictionary. Available at: <http://www.thefreedictionary.com/contempt>.
21. Webster's Online Dictionary. Available at: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/contempt>.
22. Urban Dictionary. Available at: <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=Contempt>.
23. Your Dictionary. Available at: <http://www.yourdictionary.com/contempt>.
24. Explanatory dictionary of the Ukrainian language. – Available at: <http://sum.in.ua/p/7/533/2>; <http://uk.wiktionary.org/wiki>.
25. Dictionary of the Ukrainian language. Academy explanatory dictionary. Available at: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D0%B3%D0%B0http://psychologiya.org.ua/prezyrstvo.html>.

REFERENCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Friends. Available at: <http://www.angelfire.com/tv/chocgal/scripts.html>.

Communicative strategy of contempt (based on the English cinema discourse)

Gulieva D. O.

Abstract. The article represents the results of analysis of communicative strategy of contempt as it is realised in the English cinema discourse. It is suggested that the communicative intention of contempt lies in a negative, disapproving evaluation of the referent (mostly a person). This feeling-attitude borders on disrespect, contempt, disgust, and can turn into malice, anger, rage, and even hatred. Contempt is evoked by a discrepancy between the ethics of the object of evaluation and the ethical standards of the subject and, as a result, the subject's awareness of their moral superiority over the object.

Keywords: *communicative strategy, communicative intention, communicative act, evaluation, feeling-attitude, contempt.*

Коммуникативная стратегия презрения (на материале англоязычного кинодискурса)

Д. А. Гулиева

Аннотация. В статье представлены результаты анализа реализации коммуникативной стратегии презрения в англоязычном кинодискурсе. Доказано, что коммуникативная интенция презрения заключается в высказывании негативной, неодобрительной оценки референта (как правило, человека). Это чувство-отношение граничит с неуважением, пренебрежением, отвращением и может перейти в злость, гнев, ярость и даже ненависть. Причиной возникновения чувства-отношения презрения является несоответствие объекта оценки этическим нормам с точки зрения субъекта оценки и, как следствие, осознание субъектом своего превосходства над объектом.

Ключевые слова: *коммуникативная стратегия, коммуникативная интенция, коммуникативный акт, оценка, чувство-отношение, презрение.*

Символічне поле у романі Перл Бак «Жіночий павільйон»

О. Б. Івасюта

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна
Corresponding author. E-mail: ivasyuta_olena@yahoo.com

Paper received 28.10.16; Accepted for publication 10.11.16.

Анотація. У статті проаналізовано функціонування символіки у романі Перл Бак «Жіночий павільйон». На лінгвокогнітивному рівні символи розглянуто через призму моделювання символічного поля. Поле символів утворено за семантично-асоціативним принципом. Ядро сформовано на основі антонімічних концептів OUTER↔INNER, які актуалізуються розгалуженою сіткою опозиційних символів. Символи роману розподілено на етнокультурні та авторські, через них реалізуються китайські культурні прихованих смисли.

Ключові слова: символ, культурний символ, польове моделювання, символічне поле, китайський, концепт.

Символи є безпосередньою маніфестацією національних особливостей та імпліцитним способом реалізації творчого потенціалу і задуму автора. Як знакова та понятійна одиниця символ функціонує в концептуальному, культурологічному, семантичному полі художнього тексту. В сучасних лінгвістичних дослідженнях, звернених до проблеми створення цілісної концепції співвідношення мови і мислення, концептуальний аналіз посідає чільне місце серед способів вираження в мові позамовної дійсності, знань про світ, законів організації національно маркованої мовної картини світу (Н. Д. Аругюнова, А. Д. Белова, А. Вежбицька, С. Г. Воркачов, С. А. Жаботинська, Н. Г. Єсіпенко, В. І. Карасик, В. В. Красних, Дж. Лакофф, О. С. Кубрякова, В. А. Маслова, З. Д. Попова, О. О. Селіванова, А. М. Приходько, Ю. С. Степанов, Й. А. Стернін, В. М. Телія, Ч. Філлмор та багато інших).

Той факт, що концепти і символи в плані когніції та своїх певних характеристик (згорнутість, польова структура, одиниця пізнання) мають багато спільних рис націлює нас використовувати методи концептуального аналізу до символів. Способи розкриття символів та репрезентації їх змісту складатимуть основу концептуального аналізу стосовно китайської символіки. Символ перебуває у тісному взаємозв'язку з концептом та словом. Символ є ментальною одиницею пізнання, що єднає його з концептом, він є також лексичною одиницею, яка реалізує концепт, і це єднає його зі словом. Символ може збігатися з іменем концепту або реалізовуватися через інші символічні одиниці. Символ, як і концепт, є ключовим та особливо показовим для окремо взятої культури. Символ і концепт єднають наступні властивості – згорнутість, польова структура, одиниця пізнання. Для символу і слова характерні – полісемія, інтертекстуальність, одиниця відображення. Символ – це унікальний семіотичний знак, в якому органічно об'єднані ознаки мовної одиниці та концепту.

За В. А. Кухаренко, сформульована ідея твору і є його концептом. Наявність концепту є основною категорією художнього тексту, а процес інтерпретації є аналізом засобів вираження концепту [1, с. 80]. О. М. Кагановська вважає, що повної адекватності між ідеєю та концептом твору не існує, оскільки концепт ґрунтується на співвідношенні двох динамічних структур: когнітивної та комунікативної [3].

Концептуальна організація тексту, в межах якої функціонують символи, передбачає аналіз текстових концептів. Під текстовим концептом розуміємо

двоїсту сутність, в якій об'єднуються мовленнєвий і ментальний плани. Мовленнєвий план є вербальним виявом концепту, тобто концепт постає як реальність, віддзеркалена через мову у свідомості. У ментальному плані текстовий концепт розглядається як образ, у якому відбиті культурно-зумовлені уявлення мовців про навколишній світ [2].

В. В. Красних пояснює концепт як глибинний смисл і початково згорнуту смислову структуру тексту, яка втілює мотив та інтенції автора. За В. В. Красних, концепт є не лише відправним моментом при породженні тексту, але й кінцевою метою при його сприйнятті [4, с. 202].

За Л. Ставицькою, художній твір – це динамічна реальність, у якій «слово є не зовнішнім додатком до готової ідеї, а засобом створювати цю ідею» [7, с. 100]. Організуючим ядром концепту в творі науковець вбачає слово з узагальнено-символічним значенням. Оскільки, за О. Ф. Лосевим, символ є згорнутим смисловим змістом, здатним до подальшого розгортання, то, на нашу думку, він має потенціал організації навколо себе втілених в образ інтенцій автора. Тобто текстові концепти настільки узалежені від символів твору, що образ-символ може називати (бути назвою) концепт та формувати ядро текстового концепту, тому концепт можна аналізувати методом дослідження символічних його складників.

У лінгвокогнітивному підході продуктивним для вивчення етнокультурних китайських символів виявився метод польового моделювання. Тож мета даного дослідження полягає у формуванні поля символів роману «Pavilion of Women» та комплексному аналізі символічної структури твору.

Поле символів утворюється за семантично-асоціативним принципом, воно є неоднорідним, ядро поля містить прямі номінації самого символу, тоді як периферію поля формують номінації окремих ознак. Для моделювання поля символів здійснювалася їхня когнітивна інтерпретація, виявлялися системні, оказіональні та індивідуально-авторські засоби, які входять до поля символу.

Поле етнокультурного китайського символу складається з ядра, яке формують ключові репрезентанти, базового прошарку семантичної структури символу та периферії, сформованої з репрезентантів, у семантиці яких слабе значення базового прошарку, воно може бути відсутнім, натомість з'являються нові, подекуди несподівані асоціативні значення. Чіткої межі між центром та периферією поля немає, як немає і різкого

переходу в семантиці символів. Периферійні елементи можуть накладатися на інші поля та виступати ядром іншого поля.

У ядрі текстового концепту FREE у романі «Pavilion of Women» виявлено антонімічну пару концептів OUTER–INNER. Головна героїня, відчуваючи у собі всеохопне бажання до звільнення від традиційних китайських обов'язків та обмежень, покладених на жінку, поступово усвідомлює значення внутрішньої свободи, а не будь-яких зовнішніх ознак багатства та благополуччя.

Концепт FREE актуалізується культурно-стереотипними та авторськими символами, які відображають світоглядні зміни в Китаї ХХ ст [13]. Певні символи **water**, **voice**, **picture** наповнені авторськими

смыслами і покликані показати спорідненість проблем в Америці та Китаї. У романі письменниця представляє західному читачеві китайські традиції, текст насичений глибокими філософськими проблемами такими як особиста свобода, екзистенція, любов, релігія, майнові питання, гендерні проблеми та людські взаємовідносини. Першочергове значення внутрішнього світу, змальоване через життєву історію мадам Ву, виявляється важливим для людей різних національностей. Символіка, яка актуалізує концепт FREE та антонімічну пару OUTER–INNER, є, з одного боку, етнокультурною, з іншого – модифікованою. Символи **voice** та **footbinding** ілюструють зміну акцентів у героїні від зовнішнього до внутрішнього світу.

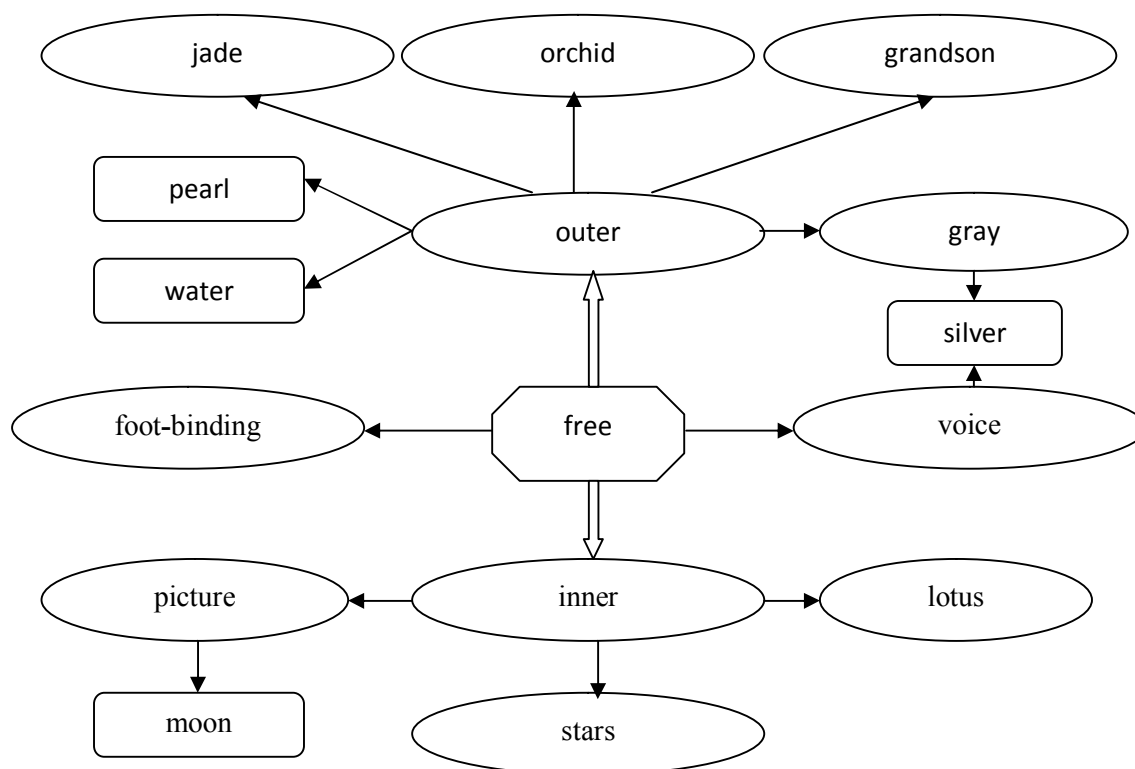

Рисунок 1. Поле символів концепту FREE у романі «Pavilion of Women» Символи концепту OUTER

OUTER, як частина антонімії у концепті FREE, розкритий символами **jade**, **orchid**, **grandson**, **gray**, **silver**, **earl** та **water**. Символ **jade** (нефрит) уособлює в китайській лінгвокультурі чистоту, красу молодої жінки [12, с. 153]. Водночас, через свою високу твердість нефрит символізує вічність, довголіття, силу та досконалість. Подаровані чоловіком в день одруження нефритові сережки героїня одягає в день свого сорокаліття і символ **jade** підкреслює її досконалу, нев'янучу красу: «‘My **jade** earrings,’ Madame Wu said in her clear pretty voice. It was a voice so feminine that it concealed everything. At this moment twenty four years later Ying now said, ‘**Jade** is as beautiful as ever against your skin’» [9, с. 3].

Вербалізатором OUTER, а саме жіночої вроди, є також культурний символ **pearl**, який уособлює чистоту та красу [8; 12]. Перли, на думку китайців, є втіленням місяця, який асоціюється з жіночим началом. Коштовні перли, подаровані на день народження,

мадам Ву дає своїй невістці, яка повідомила про свою вагітність саме в цей день: «Her eyes fell on the little box of **pearls**. ‘I have the gift,’ she exclaimed. ‘Her own mother gave me these **pearl** earrings!’» [9, с. 15]; «She put out both her hands to receive the gift. ‘My mother’s **pearls!**’ she breathed. ‘I have always craved these **pearls!**, ‘Now you have earned them,’ Madame Wu said. ‘See how rosy the **pearls** have become. They were **silver gray**.’ It was true. The **pearls** looked rose pink against Meng’s soft flesh» [9, с. 20].

У цьому контексті простежуємо перетин символів **pearl** та **gray**, **silver**. **Gray** є символом авторським, будучи радше відтінком, а не повноцінним кольором, він характеризує мадам Ву до її внутрішніх змін. Саме сірі орхідеї є улюбленими квітами протагоніста твору, в цьому смислотворчому образі **gray** поєднаний з яскравим культурним символом **orchid**: «She had the finest **orchid** garden in the city. Now the delicate **silver-gray blossoms** of the first **orchids** were beginning to

bloom. She went into this garden and plucked two of the scentless **gray flowers** and took them back with her» [9, с. 4]. Орхідеї в Китаї символізують вишуканість, красу, любов та численних нащадків. Конфуцій захоплювався досконалістю орхідей, то ж ця квітка є символом також вищої, ідеальної людини [12, с. 129]. Усі ці якості притаманні протагоністу та її ролі в сімействі. Любов до орхідей символізує витончений розум мадам Ву, її вищість над зовнішнім проявом чуттєвої жіночої краси, яку символізують півонії: «Thus before Madame Wu had decided to do away with the overgrown **peony** bushes in the eastern garden, she had allowed the **peonies** to die one winter» [9, с. 4]. Улюблена квітка є без запаху, «scentless **gray orchid**», а запашині квіти мадам Ву не до вподоби: «Madame Wu didn't care for **lotus**. The flowers were too coarse and the scent too heavy» [9, с. 7].

Героїня під час переїзду забирає орхідеї, при цьому відбувається символічна дія – зовнішні листки обрізують: «She walked into the court where all day a gardener had been busy transplanting the **orchids**. He had pinched off flower and bud and had cut off the outer leaves. They would live» [9, с. 88]. Цей контекст передає зміну в житті мадам Ву: вона переїжджає з покоїв чоловіка у свої власні, не лише фізично, а й ментально; частина її минулого життя «відрізана», проте для неї це новий початок. Проте згодом стає очевидним, що саме поведінка мадам Ву є причиною безладдя у сімействі, що й символізує загибель орхідей: «'But while you have been wandering around the earth the household has been at sevens and eights with disorder.' In the court the **orchids** were drying with frost and the leaves were sinking into the loam of the earth» [9, с. 175]. Образ сірої квітки без запаху відповідає раціональному, майже позбавленому почуттів, характеру мадам Ву, яка є нейтральною до всіх: «There is no one in the world whom I dislike» [9, с. 44]; вона нікого не ненавидить, але й не любить: «She didn't love him (*her husband*), had never loved him, and so how now could she hate him?» [9, с. 140].

Актуалізатором раціонального OUTER є **grandson**, китайський культурний символ, який набуває у романі авторських значень. Адже для мадам Ву внук не стільки жива дитина, скільки символ: «She looked down at the **little boy** And yet, she thought musingly, it was not he himself, not this simple creature, who so held their hopes in him. Were he to die, another would take his place. No, he was a **symbol of continuing life**. It was the symbol which held all their dreams» [9, с. 19]. Самотня та сумна мадам Ву не прив'язана до своїх нащадків, що втілено у символі **gray**. **Gray** близький у контексті всього твору до благородного **silver**, що додає сірому ознак благородності та певної прохолоди. Коли він означає голос героїні, то акцентує її стриманість та рівне, позбавлене емоцій ставлення до людей, що її оточують: «When she was angry she never raised her voice. Instead she poured into it molten **silver**» [9, с. 139]; «She called to him in that clear pure voice of hers which was as **hard as silver**» [9, с. 160]; «'Meichen,' Madame Wu said in her most **silvery** voice, 'recall yourself'» [9, с. 166]. З іншого боку, **gray** розглядається як символ терезів правосуддя [11], оскільки натякає на виважений, збалансований підхід прота-

гоніста до управління численними домашніми справами та її намагання справедливого рівного ставлення до навколишніх: «She was careful, therefore, to be almost exactly the median of what she always was. That is, she was neither cold nor ardent» [9, с. 29]. Та все ж в основі символу **gray** у творі – почуття самотності, байдужості, старіння, які притаманні головній героїні.

Символи концепту INNER. INNER вербалізується у романі символами **lotus**, **picture**, **stars** та **moon**. Символ **lotus** є важливим в китайській культурні. Протиставлення зовнішнього **orchid** та внутрішнього **lotus** уособлюється протилежністю мадам Ву та її подруги, надзвичайно емоційної мадам Канг. Незважаючи на те, що протагоніст не любить лотоса, можемо прослідкувати у ній деякі характеристика цього символу: «Her little breasts looked like **lotus** buds under the water» [9, с. 28]. Хоча «маленькі груди» символізують певну нестачу материнських почуттів [10, с. 74], пуп'янки лотоса сховані під водою – ото ж несуть у собі значний потенціал – у майбутньому чеснота материнства розквітне, коли мадам Ву всиновить групу бідних дітей. **Lotus** – символ води та родючості, прагнень до досконалості [8, с. 152]. У цьому контексті символ підкреслює зміну, яка відбулася в характері протагоніста, на початку роману – це показна гордість за своїх синів, раціональний підхід до дітей, яким бракує материнської любові: «She didn't easily endure the touch of another human being, even her own children's» [9, с. 17].

Улюбленим предметом протагоніста є чорно-біла картина, що зображає самотню людину, яка піднімається на високу гору. Гора у східній та західній культурній традиціях символізує зв'язок між землею та небом [12]. Авторський символ **picture** є відображенням внутрішніх прагнень героїні до духовного розвитку, до звільнення від зовнішніх (сімейних) зобов'язань: «It was a simple **picture** but painted by an artist. He had used space instead of much paint, and with only a few strokes of his brush he had suggested a cliff and a crest upon a mountain, and a small bent figure struggling upward» [9, с. 28]. Водночас **picture** символізує не цілком усвідомлену внутрішню самотність протагоніста: «She didn't know she was lonely, and had anyone told her that she was, she would have denied it. But she was too lonely for anyone to reach her soul. Her soul had outstripped her life» [9, с. 110]. Символ розкриває концепт INNER, увиразнюючи найглибші характеристики героїні, зокрема її самотність і прагнення відірватися від реальності та усамітнитися, занурившись у свій внутрішній світ: «'Lonely!' Old lady muttered. 'Lonely in the midst of all those mountains!' 'I suppose the person wouldn't be there if he minded loneliness,' Madame Wu said» [9, с. 41].

Picture пов'язаний із наскрізним китайським культурним символом **moon**, **moonlight**, що є носієм основної асоціації з жіночим началом. Це символ високочастотний, хоча відіграє в основному ілюстративну роль у тексті: «'Shall I not draw the curtains?' Ying asked. 'The **moonlight** is too bright.' 'No,' Madame Wu said, 'let me see the **moonlight**.' The **moonlight** shone upon the wall opposite her bed. It was bright indeed, so bright that she could see the outlines of the picture on the scroll which hung there» [9, с. 28].

Численні метафори та порівняння, які залучають символіку **moon**, надають тексту культурно-специфічного звучання: «When she waked before her eyes she saw the path like **moonlight** upon a dark see, the path she chose to walk» [9, с. 51]; «Upon this comfort her mind drifted toward sleep, like an empty boat upon a moonlit see» [9, с. 294].

Stars виступає в романі як символ авторський, опертий на розуміння, що в західній та східній традиціях зірка – це світло в п'яті, символ духу. У більшості випадків зірки натякають на значну кількість, тому цей символ інтерпретують як боротьбу духу із силами п'яті [11, с. 309]. У романі **stars** символізує звільнення протагоніста від буденної реальності – це символ духовного розвитку героїні: «Madame Wu leaned back in her chair, gazing at the **stars**. She was free from these walls. She had surmounted them 'From the **stars**,' she thought, 'doubtless all things are seen'» [9, с. 156].

Отже, символи відіграють важливу роль у втіленні художньої ідеї роману. У творі символіка має не лише образну функцію, створюючи колорит роману, але є

насамперед носієм прихованих смислів. Багаторівневість символів має певну смислову невизначеність, що розширює межі інтерпретації. Взаємодія символів, вербалізованих і прихованих, відіграє значну роль у смислобудові роману. У романі «*pavilion of women*» саме символи є прихованими смислами тексту.

Дана методика вивчення символів проявляється у застосуванні лінгвокогнітивного методу польового моделювання. Поле символу складається з ядра, яке формують ключові репрезентанти базового прошарку семантичної структури символу, та периферії, сформованої з репрезентантів, у семантиці яких слабне значення базового елемента. Поле символів утворюється за семантично-асоціативним принципом, воно є неоднорідним, ядро поля містить прямі номінації самого символу, тоді як периферію формують номінації окремих ознак, які семантично можуть бути не пов'язаними з ядром. Для моделювання поля символів було здійснено їхню когнітивну та контекстуальну інтерпретацію. Поле символів є відносно самостійним, системно організованим і залежить від комбінаторики символів та контексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко – Вінниця : «Нова книга», 2004. – 261 с.
2. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя) : монографія / О. М. Кагановська. – К. : Видавн. центр КНЛУ. – 2002. – 292 с.
3. Кагановська О. М. Когнітивний аспект проблеми “градації” текстових концептів (на матеріалі сучасної французької прози) / О. М. Кагановська // Вісник ЗНУ. Філологічні науки : зб. наук. статей. – Запоріжжя, 2000. – Вип. 1. 2000. – С.55–63.
4. Красных В. В. Виртуальная реальность или реальная виртуальность / В. В. Красных. – М. : Диалог-МГУ, 1998. – 352 с.
5. Лосев А. Ф. Знак. Символ. Миф / А. Ф. Лосев // Труды по языкознанию. – М. : Изд. Моск. ун-та, 1982. – 480 с.
6. Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство / А. Ф. Лосев. – М., 1995. – 319 с.
7. Ставицька Л. О. Мовні засоби вираження наскрізного образу як елемента індивідуальної естетичної системи / Л. О. Ставицька // Семасіологія і словотвір : зб. наук. праць. – К. : Наук. думка, 1989. – С.98–102.
8. Бидерманн Г. Энциклопедия символов / Г. Бидерманн. – М. : Республика, 1996. – 334 с.
9. Buck P. S. Pavilion of Women / P.S. Buck. – Wakefield, Rhode Island; London: Moyer Bell. – 1999. – 318 с.
10. Bruce-Mitford M. Signs & Symbols: An Illustrated Guide to Their Origins and Meanings / M. Bruce-Mitford – London : Dorling Kindersley Ltd, 2008. – 352 p.
11. Cirlot J. E. A Dictionary of Symbols / J.E. Cirlot. – London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 2001. – 528 p.
12. Eberhard W. A Dictionary of Chinese Symbols / W. Eberhard. – London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1986. – 332 с.
13. The World Book Encyclopedia (International) – USA : World Book, Inc. 1994. – V. 3; V. 12; V. 18; V.19.

REFERENCES

1. Kukhareno V. A. Text Interpretation / V. A. Kukhareno – Vinnytsia: Nova knyga, 2004. – 261 p.
2. Kaganovska O.M. Textual Concepts of Literary Prose: Cognitive and Communicative Dynamics (A Study of the mid-20-th Century French Novels): monograph / O.M. Kaganovska. – K. : Publishing centre KNLU. – 2002. – 292p.
3. Kaganovska O.M. Cognitive Aspect of the Problem of “Gradation” of Textual Concepts (A Study of the Modern French Prose) / O.M. Kaganovska // Visnyk ZNU. Philological sciences: Zaporizhzhya, 2000. – Issue 1. 2000. – P.55-63.
4. Krasnykh V.V. Virtual Reality or Real Virtuality? / V.V. Krasnykh. – Moscow: Dialogue-MGU, 1998. - 352 p.
5. Losev A.F. Sign, Symbol, Myth / A.F. Losev // Works on Philology. - Moscow: Moscow University Publ., 1982. - 480 p.
6. Losev A.F. Problem of a Symbol and Realistic Art. – 2nd prod. correc. — M: Art, 1995.
7. Stavyska L.O. Linguistic Means of Expressing Pervasive Image as an Element of the Individual Aesthetic System / L. O. Stavyska // Semasiology and Word-formation: coll.of scientific works. – K. : Scientific thought, 1989. – P.98–102.
8. Bidermann H. The Encyclopedia of Symbols / H. Bidermann – Moscow: Respublika Publ., 1996. – 333 p.

Symbolic field in the novel “Pavilion of Women” by Pearl Buck Ivasyuta O. B.

Abstract. The article deals with the functioning of symbols in the novel “Pavilion of Women” by Pearl Buck. The linguocognitive analysis is performed by way of constructing the nominative field of symbols. The nucleus of the symbolic field in the novel under investigation contains two opposed concepts OUTER–INNER. Symbols verbalizing the concepts are of the following types: ethnocultural and author’s individual ones. Within the field symbols appear to be interconnected semantically and by means of associative ties. Symbolic structure of the novel effectively conveys the inherent Chinese cultural component.

Keywords: *symbol, field modelling, symbolic field, cultural symbol, Chinese, concept.*

Символическое поле в романе Перл Бак «Женский павильон»

О. Б. Ивасюта

Аннотация. Статья посвящена изучению функционирования символики в романе Перл Бак «Женский павильон». В исследовании проведен анализ символов с позиций лингвокогнитивного подхода путем моделирования номинативного поля символов исследуемого романа П. Бак, которое основывается на семантико-ассоциативных связях. Ядро номинативного поля составляет антонимическая пара концептов OUTER–INNER. Внимание фокусируется на этнокультурных и авторских типах символов, вербализирующих концепты. Символическая структура произведения способствует эффективной реализации ингерентных китайских национально-специфических культурных компонентов.

Ключевые слова: *символ, полевое моделирование, поле символов, культурный символ, китайский, концепт.*

Лексико-граматичні характеристики висловлень з імпліцитною негативною оцінкою

М. О. Камінська

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: marinka86@meta.ua

Paper received 26.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Анотація. Статтю присвячено явищу імпліцитної негативної оцінки та лексико-граматичним засобам, що маркують її вираження. На ілюстративному матеріалі проаналізовано роль означених артиклів, вказівних займенників та транспонованого вживання граматичної форми множини та категорії часу у висловленнях, за допомогою яких мовці імплікують гнів, зневагу, роздратування, незадоволення, тощо.

Ключові слова: оцінка, імпліцитна негативна оцінка, означений артикль, вказівний займенник, гіперболічна множина.

Вступ. Багатовекторне спрямування сучасного мовознавства окреслює розвиток лінгвістичних досліджень, стрижень яких формує антропоцентричний вектор, прагматичний потенціал та функціональні можливості одиниць мовлення у безпосередньому процесі спілкування. Увага дослідників прикута до проблем мовної взаємодії, природи людського спілкування та можливостей мови у вираженні людиною своїх думок, бажань та оцінок. Оцінка пронизує усю мисленнєву та комунікативну діяльність людини як певний механізм, закладений природою для класифікації навколишнього світу на позитивне та негативне. Лінгвістичні розвідки вітчизняних та зарубіжних мовознавців спрямовані на різнобічне вивчення аспектів оцінки та оцінного значення, проте проблема саме імпліцитного вираження негативної оцінки не отримала достатнього вивчення, що і зумовлює **актуальність нашого дослідження.**

Метою пропонованої статі є виявлення та систематизація морфологічних особливостей імпліцитної мовленнєвої реалізації негативної оцінки учасниками комунікації.

Матеріалом дослідження послуговували фрагменти діалогічного дискурсу з англійських кінофільмів та творів сучасних британських та американських авторів ХХ – початку ХХІ століття.

Аналіз наукових досліджень. Лінгвісти розглядають оцінку як категорію універсальну, яка реалізується на різних мовних рівнях. Вона є одиницею функціональної семантики (О. М. Вольф, В. Г. Гак, В. М. Телія, В. І. Шаховський, Т. В. Маркелова, О. В. Бондарко, Т. А. Космеда, І. В. Онищенко), прагмалінгвістики (Л. Р. Безугла, Ф. С. Бацевич, І. П. Сусов, О. М. Старикова, В. І. Карасик, Р. Гіббс, К. Бах), когнітивної лінгвістики (В. Крофт, та А. Круз, О. С. Кубрякова, М. М. Болдирев, І. А. Солодилова), лінгвофілософії та лінгвокультурології (Н. Д. Арутюнова, А. Вежицька) тощо. Вивчення особливостей вираження імпліцитних смислів та особливості їх вербалізації у дискурсі вже певний час перебувають у фокусі уваги мовознавців. Зокрема, і категорія оцінки може бути представлена у мовленні не лише експліцитно, а й імпліцитно. Аналіз теоретичного доробку вказує на те, що імпліцитна оцінка виникає через випущення оцінного компонента із пропозиційного змісту висловлення та індикується маркерами, репрезентованими певним чином у даному висловленні, що і є **предметом** нашого дослідження.

Результати та їх обговорення. В полі зору нашої розвідки імпліцитна негативна оцінка, яку, у руслі когнітивно-комунікативної парадигми сучасних лінгвістичних досліджень, трактуємо як висловлення, що містить додатковий, прихований або непрямий оцінний смисл та несе формально невиражене у семантиці мовних знаків негативне оцінне ставлення суб'єкта, співвідносне із фоновими знаннями комунікантів та широким контекстом спілкування. Вслід за Т. А. Крисановою, вважаємо доцільним розглядати висловлення негативної оцінки як емотивно-оцінні, оскільки вони передбачають не лише оцінний компонент, але й емотивний, тобто негативний характер емоцій, а отже, і оцінки [3, с. 6]. Емоціями, що актуалізуються в процесі вираження негативної оцінки, переважно є незадоволення, обурення, гнів, образа, зневага, роздратування, презирство.

Загальновідомо, що семантично несамостійна лексика хоч і складає незначну частину словника, проте покриває майже половину усіх слововживань у комунікації [4, с. 33]. Тобто артиклі, прийменники, прислівники, займенники, вигуки є кількісно найбільш частотними одиницями мовлення. Це створює певний потенціал у їх використанні не тільки у їх безпосередніх номінативних функціях та значеннях. Проаналізований матеріал дає підстави стверджувати, що **артикль**, зокрема означений, актуалізуючись у певному контексті може набувати негативного оцінного значення:

(1) *"Hiya, champ! What's new?"*

"I was going to have to go out with Mum and her new boyfriend if you hadn't come round."

Johnny looks over my sons head directly at me. "That right? I nod."

"The guy in the Porsche?" [7, с. 45]

Окрім основної функції встановлення співвіднесеності означуваного об'єкта, означений артикль є носієм додаткової смислової та оцінної інформації. Як ілюструє наведений приклад, подвійне вживання мовцем артикля *the* не вичерпується лише референцією до конкретного та означеного суб'єкта, але надає безумовної емпізи висловленню та демонструє негативне здивування та докір адресату. Наступні фрагменти ілюструють потенційну здатність означеного артикля актуалізуватись у мовленні та заряджатись негативно-оцінним вектором, що передає почуття та стан мовця:

(2) *"I'm so tired of this, David."*

"Of what?"

"This. Rowing all the time. The silences. The atmosphere. The predictability..." [8, с. 5]

(3) "I moved up North when I was eleven. My dad moved here just a few years ago."

"Without you all?"

"Irreconcilable differences. I think that's the phrase." [10, с. 86]

Означений артикль у наведених випадках, окрім нормативно закріпленої граматичної функції визначеності позначуваного, висуває на передній план висловлення надмірне виділення, неприємний для мовця акцент, що виражає відсутність альтернатив, приреченість та негативне сприйняття ситуації. Іноді саме маніпуляція артиклями у діалогічному мовленні насичує висловлення додатковою імпліцитною інформацією:

(4) 00:27:13 John: You're the officer they sent?

00:27:15 Claire: She's just a little girl, John.

00:27:16 Nina: I'm the little girl who's gonna find your son. [12]

Функціонування означеного та неозначеного артиклів у даному фрагменті важко переоцінити. Мовець Джон за допомогою артикля *the* проявляє незадоволення та обурення молодим віком поліцейського, що має розслідувати викрадення його сина, натомість його дружина Клер демонструє зверхнє ставлення та недоречність самого факту обговорення із молодою дівчиною поліцейським даної справи саме за допомогою адресатної референції з неозначеним артиклем a little girl. Послугуючись цією ж референцією мовець (Ніна) коригує її за допомогою означеного артикля, який підсилює за допомогою інтонації, для вираження вербальної самооборони та недопустимості такого образливого відношення з боку учасників спілкування.

Окрім артикля, вираження негативної імпліцитної оцінки учасниками спілкування відбувається також за участю вказівних займенників **this** та **that**. Функціональні характеристики вказівних займенників базуються на їх здатності – як дейктичних знаків – виступати засобами референції. Відомо, що дейктичний знак вказує на референт, тобто предмет або явище дійсності, з яким співвіднесена у певному контексті займенникова одиниця. У плінні спілкування мовці досить часто оперують даними мовними одиницями по відношенню до явищ, ситуацій чи об'єктів навколишнього середовища, що викликають у них негативне відношення. Найпоширенішими моделями іменних висловлень із займенниками, що імплікують негативну оцінку, є **this / that kind of thing**, **this / that sort of thing**, **something like this / that**. Наприклад:

(5) "Why is this art, Mum?" Charli whispers to me

"I don't know" I whisper back.

"Wow," Spencer says, enraptured. "Fabulous."

Charli and I share a glance. "Care to shed some light on us?" I venture. "We're not really used to this kind of thing." [7, с. 199]

(6) "Do you really want to live the rest of your life like this?" [7, с. 5]

(7) "Do we have to go? I hate that sort of show, and it'll be so embarrassing if he's no good." [11, с. 548]

(8) "You sent the cops after me?"

Her dad said nothing, but silence was enough.

"Why would you do something like that?" she demanded.

"How could you do something like that?" [10, с. 58]

(9) "I don't think I want to do that again,"

"Do what?"

"Come all this way, just for a weekend. It's too far, and I'm exhausted in the morning." [11, с. 20]

Слід відзначити, що вживання мовцями даних моделей висловлень є досить експресивним та підсилює загальний прагматичний ефект впливу на адресата. Використання займенників у сполученні з іменником у контекстному оточенні зазвичай передає виняткову зневагу та огиду до об'єкта оцінки:

(10) "I play the piano at the school, for dancing lessons. I give some individual lessons as well."

"Do they come here?" he said. "To the house?"

"A few of them, yes. There's one little girl..."

"I don't think I quite like that idea," he said, "not in the house." [11, с. 527]

Безумовно, тільки контекст активує в повній мірі негативне ставлення адресанта до об'єкта оцінки. У запропонованому прикладі адресатом є чоловік, який зверхньо ставиться до співмешканців села через свій вищий соціальний статус та наявність майна, а відтак, демонструє очевидне роздратування та імплікує неприпустимість та осуд проведення дружиною уроків для сільських дітей у їхньому будинку.

Аналіз ілюстративного матеріалу дає змогу зробити висновок, що вживання мовцем саме вказівних займенників у комбінаціях із займенниками **this / that**, **these / those** + *N* замість власне імені при референції до певної особи чи осіб виступає свідомим засобом вираження негативного оцінного ставлення та дистанціювання від неприємного для мовця суб'єкта:

(11) Suddenly he said, "Those – those boys aren't at home, are they? You've got rid of them?"

"No", she said, "no, they're not there."

"Well done. I was a bit anxious. About finding them there." [11, с. 524]

(12) "This man," he said "the business with this man –"

"Yes?" said Grace

"Did – did everyone know about it? I mean was it common knowledge?" [11, с. 528]

(13) "Charles, I've had an idea for the catering," she said. "Jeannette, you know, who helped Florence, married Ted Miller, she's a wonderful cook, and she could do a marvelous buffet. In fact, she's setting herself up in business with..."

"Grace," said Charles, and there was an expression of acute exasperation on his face, "that woman is not what could be by any stretch of the imagination be called a caterer. And I don't want her in this house." [11, с. 571]

Таким чином, завдяки своїй лексико-семантичній недостатності займенник легко актуалізується у мовленні, нагортаючи свій смисловий об'єм та функціональну навантаженість, та відповідно реалізує у процесі спілкування імпліцитне вираження негативної оцінки мовця.

Одним із мовних виявів імпліцитної негативної оцінки є функціональна транспозиція граматичних форм. Граматичною транспозицією в межах категорії числа є вживання так званої **гіперболічної множини**. Гіперболічна множина охоплює іменники з повною

числовою парадигмою. Транспозиція таких словоформ полягає в навмисному вживанні множини щодо денотата, що репрезентує одиничний об'єкт/суб'єкт. Як зазначають дослідники, семантика цієї форми – це кількісне збільшення, підкреслення більших розмірів певного предмета або вказівка на більшу, ніж це здається на перший погляд, кількість [5, с. 7]. Гіперболічна множина досить поширена у розмовному діалогічному мовленні та широко вживається для вираження мовцями негативної оцінки імпліцитно:

(14) "I won't be late."

"You've said that seventeen times," my son points out.

"Well, I'll say it eighteen times. I don't want to come home and find you still up. School tomorrow." [7, с. 41]

(15) 00:23:40 Watson: Who else knew?

00:23:42 Sherlock: Molly.

00:23:43 Watson: Molly?

00:23:44 Sherlock: ....and some of my homeless network and that's all.

00:23:49 Watson: Ok. Ok. So just your brother, Molly Hooper and 100 tramps. [13]

Навмисне перебільшення, як правило, вказує на роздратування, докір та загальне неприйняття ситуації, що яскраво ілюструють наведені приклади, та імплікує негативну оцінку. Вживання мовцем гіперболічної множини виражає цілу низку таких негативних емоцій, як гнів, обурення, сарказм, та є надзвичайно експресивними.

Частотним проявом імпліцитного негативно-оцінного ставлення є узагальнене вживання денотата у множині при чіткій референції до певного одиничного суб'єкта:

(16) "So what are you going to do?"

"I'm going to eat a sandwich. Because I have to. Because the world isn't fair to ten-year-olds." [10, с. 185]

У наведеному дискурсивному фрагменті мовцем є десятирічний хлопчик, який виражає своє несхвалення та обурення поведінкою дорослих по відношенню до десятирічних дітей, проте очевидним є апеляція саме до власної особи. Узагальнююча множина у даному випадку передає применшення власної ваги у спілкуванні та стосунках між мовцями.

Наступний текстовий матеріал безпосередньо свідчить, що суб'єктом підозри та негативної оцінки мовця є конкретна особа – професор, що викладав у дівчини, але мовець вживає саме граматичну форму множини *professors*:

(17) "Actually," Laurie said, "I did look into your theory. And what I learned was that you knew so little about your own girlfriend that you had no idea what she was working on. Her professor even confirmed that Susan's research had nothing to do with the idea that became REACH."

"Professors don't know anything about who their students really are." [9, с. 165]

Таким чином, форма множини уживається, коли мовець, стикаючись із одним об'єктом, робить негативний висновок про усіх представників класу. Зазначена граматична форма в окремих контекстах стає допоміжним засобом підсилення негативних переживань мовця:

(18) "Maybe your assessment was right. Maybe he's just missing me more than he thought he would. I'm not

going to go away on any more so-called "glamorous" weekends. I don't want to do anything that's going to mess up my kid." [7, с. 257]

Ключову роль у даному прикладі відіграє ситуація спілкування, оскільки висловлення належить матері, яка насправді лише один раз дозволила собі залишити сина на всі вихідні та відпочити, але навмисне перебільшення фактичної кількості уїкендів демонструє докори сумління та вказує на самоприниження жінки. Негативна оцінка в наведеному уривку підсилюється атрибутом *so-called "glamorous"*, що набуває негативного відтінку у зазначеному контексті.

Як свідчить ілюстративний матеріал, продуктивним морфологічним засобом імпліцитного вираження негативно-оцінки є також **транспозиція граматичної категорії часу**. При прямому вживанні форми часу контекст конкретизує й уточнює її часові значення, тобто значення часової форми узгоджується з контекстом. При переносному використанні (транспозиції) часів відбувається розходження між часовим значенням дієслівної форми й темпоральністю контексту. При цьому граматичне значення часової форми зберігається, однак унаслідок зіткнення з темпоральним значенням контексту, що йому суперечить, воно стає переносним, метафоризується. І контекст, і часова форма співвідносять дію в часі з дійсністю, однак при переносних уживаннях одне з часових відношень (те, що передається контекстом) є реальним, а інше (позначене дієслівною формою) – образним, метафоризованим [6, с. 12]. У англomовному діалогічному мовленні зустрічаємо випадки транспонованого вживання форм теперішнього та майбутнього часів, напр.:

(19) "Ethan can't set a boundary to save his life. He'll set a curfew and then not enforce it. Take away things then give them back if she makes enough of a fuss." [8, с. 34]

Дане висловлення належить жінці, яка демонструє негативне відношення щодо поведінки чоловіка у вихованні доньки. Із загального контексту відомо, що дочка-підліток майстерно маніпулює почуттями батька, якому не вистачає послідовності та жорсткості у ставленні до останньої. Вживання саме майбутнього часу при описі минулих подій імпліцитно вказує на обуреність та засудження адресантом дій третьої особи та передає негативне передчуття повторюваності дій в майбутньому. Транспоноване вживання теперішнього часу також є частотним у спілкуванні:

(20) "I talked to her about it."

"Oh, for God's sake, you talked to her about it? She comes in at half past four in the morning, stoned, when her curfew is midnight, wakes her younger sister up, tells me she wishes I were dead, and all you can do is talk to her about it?" [8, с. 25]

(21) "How did it go?"

"Don't ask. It took so much effort. I spent hours talking her out of those relationships and there she sits and tells me in all possible details about meeting him again in the pub, and how handsome he is, and how he's changed." [9, с. 163]

Наведені приклади засвідчують особливу експресивність й емоційність мовленнєвих актів, що ґрунтуються на негативній оцінці мовцями певних фактів, які мали місце у минулому та викликають у

комунікантів надзвичайне незадоволення та обурення у момент мовлення. За твердженням О. В. Халіман, при транспозиції в процесі взаємодії смислів виникають граматичні ігри – одиниці, що формуються на основі цілеспрямованих порушень граматичних норм, обмежень для досягнення комунікативно-прагматичних цілей. В основі породження граматичних ігор – мисленнєві механізми, використання яких передбачає знання системи відповідних правил, що їх можна цілеспрямовано порушувати. Механізми граматичних переосмислень створює граматична метафора, що виникає внаслідок перенесення граматичної форми з одного виду зв'язків на інший [6, с. 13].

Навмисне заміщення форм минулого часу формами теперішнього та майбутнього зумовлює виникнення контрасту між семами основного значення перенесеної форми й значенням контексту, що і створює прагматичний ефект. Таким чином, цілеспрямоване транспоноване вживання форм теперішнього та

майбутнього часів уможливило імпліцитне вираження негативної оцінки як вторинної функції граматичного значення часу.

Висновок. Отже, імпліцитна форма вираження негативної оцінки передбачає формальну невираженість у семантиці мовних знаків негативного оцінкового компонента, проте у лексико-граматичному арсеналі мовця є достатньо засобів для насичення мовлення негативно-оцінним спрямуванням. Акцентуалізуючись та нарощуючи свій смисловий об'єм та функціональну навантаженість, означений артикль та вказівні займенники виявляють свою потенційну здатність бути носіями додаткової інформації, зокрема виражати негативне ставлення адресанта. Цілеспрямоване вживання мовцями транспонованих форм граматичної форми множини та категорії часу слугує каталізатором з'яви оцінки як вторинної функції граматичних одиниць із прагматичним зарядом вираження обурення та роздратування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безугла Л. Р. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: колективна монографія / Л. Р. Безугла, Є. В. Бондаренко, П. М. Донець, А. П. Мартинюк та ін.; Під заг. ред. Шевченко І. С. – Х. : Константа, 2005. – 356 с.
2. Гончарова Н. В. Аксиологічна структура англійського діалогічного дискурсу (на матеріалі художньої прози) [рукопис]: дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Гончарова Наталія Віталіївна. – Київ, 2002. – 182 с.
3. Крисанова Т. А. Висловлювання з негативною оцінкою адресата в сучасній англійській мові (комунікативно-прагматичний аспект) : автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Крисанова Т. А. – Київ, 1999. – 20 с.
4. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко – Вінниця: Нова книга, 2004. – 272 с.
5. Назаренко І. О. Транспозиція граматичних форм іменних частин мови: функціонально-семантичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. «Українська мова» [Текст] / І. О. Назаренко. – Запоріжжя, 2009. – 21 с.
6. Халіман О. В. Морфологічні засоби вираження категорії оцінки в сучасній українській мові: рід і число : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Халіман. - Х., 2010. - 20 с.
7. Carol Matthews All you need is love – Headline publishing group, London, 2008. – 404 p
8. Jane Green The patchwork marriage – Penguin books, London, 2012. – 392 p.
9. Mary Higgins Clark The Cinderella murder – Simon & Schuster UK Ltd, 2014 – 304 p.
10. Nicholas Sparks The Last Song – Sphere, London, 2010. – 390 p.
11. Penny Vincenzi Forbidden places – Headline review, London, 2006. – 625 p.
12. The family [TV film series]: Season 1, Episode 1 – 42 min
13. Sherlock [TV film series]: Season 3, Episode 1. – 72 min.

REFERENCES

1. Bezugla L R Discourse as cognitive-communicative phenomenon: collective monograph / L R Bezugla, E A Bondarenko, P.M. Donets, A P Martyniuk, etc .; Under the gen. ed. by Shevchenko I. . – Kh: Konstanta, 2005. – 356 p.
2. Goncharova N. V. Axiological structure of English dialogical discourse (based on fiction) [manuscript]: thesis: 10.02.04 / Natalia Goncharova - Kyiv, 2002. - 182 p.
3. Krysanova T. A. Statements with a negative assessment of the recipient in modern English (communicative-pragmatic aspect): Abstract thesis 10.02.04 "Germanic languages" / Krysanova T. A. - Kyiv, 1999. - 20 p
4. Kukharenko V. A Text interpretation / Kukharenko V. A. - Vinnitsa: Nova Knyga, 2004. - 272 p.
5. Nazarenko, I. A. Transposition of grammatical forms of nominal parts of speech: functional-semantic aspect: thesis 10.02.01. "Ukrainian language" [Text] / I. O Nazarenko. - Zaporizhzhia, 2009. - 21 p.
6. Khaliman A. V. Morphological means of value expression in modern Ukrainian language: gender and number: thesis. 10.02.01 "Ukrainian language" / OV Khaliman. - H., 2010. - 20 p.

Lexico-grammatical characteristics of implicit negative evaluation

Kaminska M.

Abstract. The article under consideration deals with the phenomenon of implicit negative evaluation and lexical and grammatical tools that mark its expression in the course of communication. Analyzed examples show the role of the definite articles, demonstrative pronouns and transposed use of grammatical categories of plurals and time which imply anger, contempt, anger, dissatisfaction etc.

Keywords: evaluation, implicit negative evaluation, definite article, demonstrative pronoun, hyperbolic plurals.

Лексико-грамматические характеристики высказываний имплицитной негативной оценки

М. А. Каминская

Аннотация. Статья посвящена явлению имплицитной негативной оценки и лексико-грамматическим средствам, которые маркируют ее выражение. На иллюстративном материале проанализирована роль определенного артикля, указательных местоимений и транспонированного употребления грамматической формы множественного числа и категории времени в высказываниях, с помощью которых коммуниканты имплицитно выражают гнев, презрение, раздражение, недовольство и т. д.

Ключевые слова: оценка, имплицитная негативная оценка, определенный артикль, указательное местоимение, гиперболическое множественное.

Functions of modal verbs on the ground their classifications

T. P. Kozlovska

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Paper received 15.09.16; Accepted for publication 25.09.16.

Abstract. This investigation is connected with the English modal verbs and takes into consideration the relation between their functions and classifications. Being involved into different grammatical and semantical structures modal verbs demonstrate variety of functions which may be explained on the basis of the verb classifications. Verb classifications not only show their recognative features but also reveal multifunctional nature of that verb subclass. Differentiation of central, marginal and periphery level modals explains the existence of different types of modality.

Keywords: *central modal, marginal modal, modal verb, semi-auxiliary.*

The class of verbs falls into a number of subclasses distinguished by different semantic and lexico-grammatical features. On the upper level of division two unequal sets are identified: notional verbs and semi-notional and functional verbs. The last ones serve the connection between the nominative content of the sentence and reality in a strictly specialized way. These “predicators” include auxiliary verbs, modal verbs, semi-notional verbal introducer verbs, and link-verbs. Auxiliary verbs constitute grammatical elements of the categorial forms of the verb. These are the verbs *be, have, do, shall, will, should, would, may, might*. Modal verbs are used with the infinitive as predicative markers expressing relational meanings of the subject attitude type, i. e. ability, obligation, permission, advisability, etc. By way of extension of meaning, they also express relational probability, serving as probability predicators. These two types of functional semantics can be tested by means of correlating pure modal verb collocations with the corresponding two sets of stative collocations of equivalent functions: on the one hand, the groups *be obliged, be permitted*, etc.; on the other hand, the groups *be likely, be probable*. The modal verbs *can, may, must, shall, will, ought, need, used (to), dare* are defective in forms, and are suppletively supplemented by stative groups [1, p.86-87]. Belonging to auxiliary and modal verb groups simultaneously these verbs demonstrate the correlation between functions and meaning. This correlation investigation is the main aim of this article. The best way of finding the dependence between function and meaning is the tracing of different subgroups.

The scheme [13, p. 136-148] involves four distinct categories between central modals and full verbs, listed as (b) – (e) below; although these categories are listed separately, they are treated as, ultimately, constituting a gradient: (a) central modals (*can, could, may, might, shall, should, will, would, must*); (b) marginal modals (*dare, need, ought, to, used to*); (c) modal idioms (*had better, would rather, would sooner, be to, have got to, would (just) as soon, may/ might (just), as well, had best*); (d) semi-auxiliaries (*have to, be able to, be about to, be bound to, be going to, be obliged to, be supposed to, be willing to, be apt to, be due to, be likely to, be meant to, be unable to, be unwilling to*); (e) catenatives (*appear to, keen + -ing*); (f) main verbs. To consider these subcategories in turn, (a) is the set of items that fully meet the NICE criteria [11, p. 14-21]; while (b) contains the four items that do so restrictedly; (c) is a group of items that are auxiliary like in that their first element is an auxiliary and modal-like in that they have no non-finite forms, and

thus cannot co-occur with modals. Presumably the modal idioms, like the preceding two categories, are to be considered a closed set. Group (d) are also idiomatic structures, formed of *be X* (*X* being an adjective or participle, with the sole exception of *about*), a part from the item *have to*. These items differ crucially from the modal idioms in that they do have non-finite forms and can co-occur with modals. A striking feature of this syntactically based classification is the fact that the items *have to* and *have got to* are listed in different sets, although semantically they are always treated as close, if not synonymous. The boundaries of class (d) are not clear, and the last two items are introduced as doubtful members; the reasons for this, and the status of other possible members, will be discussed later. Catenatives, group (e), are more obviously an open class, and can simply be treated as main or lexical verbs that enter into particular syntactic structures, while having certain syntactic and semantic similarities to semi-auxiliaries. “Quasi-modals” are used as a cover for items that lie between the status of full/true modals and that of full/main/lexical verbs, partly because it appears to be the term most widely used [12]. Other terms used in this area include “quasi-auxiliaries” [6], “semi-modals” [10], “semi-auxiliaries” [7], “quasi-auxiliary modal expressions” or “non-auxiliary modal expressions” [12], and “lexical auxiliaries” or “lexico-modal auxiliaries” [2]. The term “catenatives” (as used, for example [14]) covers a markedly broader area. It is used in the text according to traditions [9], but has been used rather differently in the American tradition. For Twaddell, being catenatives is “a property of a construction, not of given verbs [14, p. 22]”, and he applies the term variously to items termed “catenatives” in the text above as well as to “decaying modals” such as *ought to* and to items such as *be going to*.

It is necessary to say that the items *must, have to, have got to* should be discussed in much more detail than the other sets of modals and periphrastics, for reasons such as the following. Firstly, *must* and *have to* and, to a much lesser degree, *have got to*, have received for more discussion in the literature than other items, and a wide variety of descriptive claims have been made for semantic distinctions between them. Secondly, *must* and *have to* have been treated as the paradigm case for modal-periphrastic pairs [8]. Thirdly, *have (got) to* is a quantitatively dominant item, being one of the most frequently used of the periphrastic discussed here-sometimes, possibly, even more than *must*. Fourthly, *have got to* has received very little individual treatment.

Finally, the very variety of accounts of differences among these items constitutes a challenge, since they can hardly all be equally valid in their observations. *Need (to)* and *be bound to* are also included in the discussion here, but they will only be given brief treatment. The introduction of *need (to)* involves blurring the contrast between modal and periphrastics, since it functions both as a marginal modal, alongside *ought to*, etc., and as a full lexical verb, and is thus, with in our terms, typical neither of modals nor of periphrastics. While *need (to)* is discussed in close relation to *must* and *have (got) to*, *be bound to* is treated separately, since it is semantically much less close to *must* than the other items are.

The first subject to consider is the possibility sometimes argued for that *must* and *have (got) to* are, aside from formal restrictions and suppletive functions, partially or completely synonymous. The following texts all, in various ways suggest a high degree of equivalence between the items: (1) *As a teacher, you must learn to recognize them and do your best to help all your pupils realize their potential – you have to be able to think on your feet, continually adapting your lesson to the feedback you get from them* [23, p.13]. (2) *While graduates of other English universities must spend another year in study after their final BA exams to change from being bachelors to masters all Oxford graduates have to do is wait a few years and make sure they have paid their college bills* [24, p.19]. (3) *I can live with the arrangement, I can live with the general idea, and the details will sort themselves out perfectly well. They will because they must, they've got to. We're all under necessity* [20, p.187]. (4) *But teachers live in the present. They have to teach now rather than wait for a whole L2 learning framework to emerge. They must get on with meeting the needs of the students, even if they still don't know enough about L2 learning* [17, p.152]. (5) *They have been understanding with me since Lockerbie and they have put up with a lot but sometimes people just have to do what they must* [25, p. 2]. (6) *"I'm afraid I've got to be off now. My parents have come to see me unexpectedly." He paused, to give room for any cries of protest and regret. When none came, he hurried on: "Thank you very much for putting me up, Mrs. Welsh; I've enjoyed myself very much. And now I'm afraid I really must be off. Goodbye, all"* [16, p. 36 – 37]. (7) *You've got to go, young man. We need your bed. This is a New Zealand hospital and we must put our town lads first. We've had a signal warning us to prepare for casualties... So, there's nothing for it. We have to accommodate them* [19, p. 441]. (8) *and I and I think that's all you've got to do – you don't have to be elaborate with them in any way* [15, p. 328, 1395 – 1397]. (9) *In these photographs were genuine, and if these things were all found together, they had to be, what I hardly dared put in words* [18, p.14]. (1) and (2) show *must* followed by *have to*, in parallel functions ("this is what being a teacher involves" / "this is what is needed for a BA to become an MA"), while in (3) *must* is immediately followed by *have got to* as if it is an alternative or preferred formulation. If the order *must...have (got) to* illustrated in (1) – (3) suggests that *have (got) to* is in some sense "stronger", in that the later position tends to carry more important information (according to the

principle of end-weight, cf [13, p. 1361-1362]), examples (4) – (6) show the reverse order, with *have (got) to* preceding *must*. It is also worth noting that (1) and (4) are similar both in content and in stylistic level. There is possibly, however, a subtle distinction here: whereas in (1), for example, *must* and *have to* are roughly parallel in function, in (4) *have to* reports a general requirement and the succeeding *must* functions to provide illustrative detail. (9) also shows the order *have to – must*, and this is a more telling case, since the items are juxtaposed as if in repetition. (7) has all three items in one speech: *have got to* is used for a second person obligation – the closest in this text to giving an order, while *must* and *have to* are used for parallel reported first person obligation. The latter two might possibly be felt to differ in that the *have to* obligation is imposed from outside (the speaker has been warned to prepare) while the *must* obligation expresses a more general principle; but the two items are easily interchangeable. (8) shows *have to* and *have got to* in juxtaposition: there seems to be no difference in effect if the uses are reversed, as in ... *that's all you have to do – you haven't got to be elaborate...*, so, again, equivalence between the items is strongly suggested. Finally, (9) shows *had to* and *must* together, for past time reference, in free indirect speech. It is not necessary to speculate here about the effect of the uses of these items in the texts discussed, but it is abundantly clear that at least in some contexts there is minimal distinction between them. Some of these texts will, however, be returned to in the description below. It should be noted that eight of the nine texts discussed are from writing (journalism, fiction and popular academic *-ie*, relatively informal), and only one from free conversation, and all are in British English.

It is more difficult to show *need (to)* in close contiguity with the other items, but the next text may suffice to suggest a close semantic relatedness between *need to* and *must*. Normally *need to* is considered to indicate a weaker requirement than *must*, but in the following no absolute difference is evident: (10) *A country's success needs to be judged not by the spectacular wealth of those at the top, nor even by its prosperity inside average sense, important though that is. It must be judged by the well-being of its poorest and most vulnerable* [22, p. 19]. Here both modal verbs refer to how wealth is to be judged in terms of various sections of society, and they could be interchanged without creating any anomaly. The general aim of the present investigation is to explore the possibility that, despite evidence such as that just reviewed, there is a systematic distinction between the use of modals and that of related periphrastics, and, more specifically that this distinction may centre on a contrast between subjectivity and objectivity. In seeking some basis for exploring the distinctions between these items, it seems relevant to consider the fact that *have to* and *have got to* are relative newcomers in English in comparison with *must*. *Have to* entered English late and was apparently relatively rare till very recently [5, p. 204-205]. This suggests that *have to* may be both narrower or more specialized in its use than *must*, and felt in some ways to be less widely established. The relevant meaning of *have* is explained in a different way. To possess as a duty or thing to be done. With object and dative infinitive expressing what is to be done by the subject with infinitive: to be under obligation, to be

obliged; to be necessitated *to do something*. It forms a kind of Future of obligation or duty. It has been claimed that *have to* can be used to convey no more than an intention to perform a future activity, with no element of obligation, and it has been suggested, on the basis of uses such as the following (*What are you doing tonight? Oh, I have to go to a party*) that the item could in time weaken into a marker of pure futurity [3, p. 59]. This would parallel developments in Romance, since the origin of *have to* can be related to the type of Romance formation illustrated in the French future *-ai* ending. The association of *have to* with *have* in the definition is argued that there is only one item *have*, and when this has a *to*-infinitive complement the interpretation is some individual (the subject of *have*) bears an unspecified but pragmatically predictable relation to an obligation or desideratum. The notion that with *have to* an obligation is something that a subject may possess as a duty or thing to be done clearly suggests an orientation in the use of the item towards an external definable, existing obligation, and – particularly since this accords with many proposals, this will be adopted as a hypothesis in examining its use in contrast to that of *must* here. As to the status of *have got to*, which seems only to have been in regular use since the middle of the 19th century [4, p. 51-52], and is much more restricted in its applications and the notion will be adopted here that its use is associated with emphasis [4, p. 53]. Probably, it expresses “affective modality”, a kind of emotional loading that standard types of modality may receive. These observations are in principle independent of any question of stylistic differentiation between it and *have to*. In contrast to these items, *must* is relatively generally or vaguely characterized in terms of necessity, obligation, or “a fixed or certain futurity”. *Need (to)* has been discussed rather little so far. Modal *need* differs from the other items in normally being restricted to a non-assertive use. However, *need to*, specifically in the form *needed to*, is often seen as comparable in meaning to *have to/had to*. As a simple demonstration of possible difference here one could compare the following pair: (11) *I have to get up at 7 am every day*. (12) *I need to get up at 7 am every day*. An evident discussion here is that *need to* focuses on the existence of personally motivating reasons for an action rather than its necessity; and this observation will be adapted. In view of these considerations, the following minimal hypothesis is proposed as a basis for the description of *must/ have to/ have got to/ need (to)* in this chapter, with primary reference to deontic uses but potential extension to epistemic ones: Assuming an “obligation/ necessity” that some proposition be fulfilled, (a) *must* makes a maximally unqualified statement as to the requirement; (b) *have to* focuses on the obligation/ necessity as an independent, existing entity; (c) *have got to* differs from *have to* in adding some degree of urgency or emphasis; and (d) *need (to)* focuses on the motivation for the requirement. At the same time, the first three items are treated as being, at least potentially, cognitively synonymous. (a-d) take no account of the possible relevance of varietal or stylistic factors to distinctions in the use of the items.

The proposal set out in (a-d) assumed that the set *must*, *have to* and *have got to* are, in semantic terms, cognitively equivalent but can be considered as separate items. There

is certainly ample evidence that these items are close in their uses to the extent that they are often more or less interchangeable. However, since the uses of *have to* and *have got to* are relatively recent developments, it is reasonable to assume that they will show meaning that both are more specific than that of *must* and reflect their origin. The following comments apply in the first instance to deontic uses of the items in present tense forms. The evidence suggests that *must* is a very general marker of “necessity”/ “obligation”, just as, for example, *can* is of “possibility”, and that any appearance of more specific meaning is to be attributed to pragmatic interpretation. This was shown to explain the use of *must* for, variously, absolute, unqualified, unconditional, urgent, immediate, irresistible, spontaneous, or unique requirements, and the expression of the speaker’s wishes or his sympathy with the subject or the obligation. This issue is highlighted in the stark contrast between the often claimed characteristic – or even obligatory – association of *must* with the expression or imposition of the speaker’s will the evidence produced here which suggests that such a use, far from being typical, is in fact hard to document. *Have to* focuses on an external, existent obligation that can be perceived or described independently of the speaker. In specific contexts, an obligation may appear, for example, habitual/ general, timeless or distinct from the speaker. *Have got to* is a variant of this form found in colloquial contexts, but is emphatic and presents an obligation as relatively urgent, and may in particular contexts appear, for example, to require immediate fulfilment, be specific in reference or be stronger than *have to*, and may also make the strongest possible statement of a speaker-based requirement. Because of this, *have got to* sometimes appears semantically closer to *must* than to *have to*.

All this results in certain typical contexts of use relating to specific interpretations; and thus we have default or favoured interpretations – eg, that the speaker of a *must* sentence supports the requirement, or that a *have to* requirement arises outside the speaker. There also are a number of idiomatic or fossilized uses, where the “obligation” sense has lost its force – eg, the *I really must be going*, *You must come and see us* and *I have to go to a party* (for an intention) types discussed above. Aside from these issues, the importance of style and variety in the choice of these items has been demonstrated at several points. The colloquial nature of *have got to* is well known, but an association of some uses of *have to* informal and of *must* to formal usage was also shown to be a significant variable. This entails that stylistically neutral comments on the use of these items can only have limited validity, and makes the determination of core uses of the items that much more difficult. It also results in complex interaction between stylistic and other contextual factors, as will be shown below. Distinctions in use between varieties, primarily British English and American English, have on occasion been noted, but, firstly, this has not been done systematically since that would itself be a major undertaking, and, secondly, the evidence here suggests that significant distinctions may not in fact be very great. A particular type of possible contrast between *must* and *have to* which relates strictly to discourse functioning was noted tentatively in connection with texts. It was suggested that whereas the semantically more highly

specified *have to* was used initially, repeated reference to the requirement might be adequately expressed by the unmarked *must*. The following text – assuming that more than purely stylistically motivated variation is involved – appears to provide further illustration of this phenomenon: In history of Native American languages Sapir noted that speakers of different languages have to pay attention to different aspects of reality simply to put words together into grammatical sentences. For example, when English speakers decide whether or not to put *-ed* onto the end of a verb, they must pay attention to tense, the relative time of occurrence of the event they are referring to and the moment of speaking. Wintu speakers need not bother with tense, but when they decide which suffix to put on their verbs, they must pay attention to whether the knowledge they are conveying was learned through direct observation or by hearsay [21, p. 59]. Here the general comment referring to speakers of different languages has *have to*, but the two ensuring illustrative cases referring to English and Wintu speakers have *must*. The findings summarized above were also related to the use of non-present tense forms, and, separately, to epistemic uses. The same general observations seem to be applicable across all these uses, allowing for, for example, the suppletive functions of *have to* and, to a limited extent, *have got to*, but there are striking imbalances between the two major types of modality, in particular, in the very restricted epistemic use of *have (got/to)*, which may partly be attributed to the inherently strong speaker-centredness of epistemic modality, which thus favours *must*. Some evidence was shown that the epistemic use of *have (got/*

to) is not especially typical of American English, and may be related to “Objective” deduction rather than evidence leading directly to a conclusion.

Need (to) is distinguished from the other items in focusing on the motivation for an action as opposed to its necessity, and as such is usually weaker and not interchangeable. However, in non-assertive uses, and particularly under negation, the distinction may not be so evident, and thus there may appear to be correspondences or relations for example between *must* and *needn't* or between *have to* and *don't need to*. Evidence was shown that *need (to)* like *have to*, may indicate motivation arising internally as well as externally to the speaker.

Finally it is possible to come to the notion of markedness. Perkins [12, p. 102-104] treats the modals as a class as unmarked in relation to their periphrastic counterparts – and, in fact, all semantically equivalent forms. *Have to* can be seen as marked in relation to *must* in a number of ways: for example, it has a more specific meaning than *must* (in that it focuses on an independently existing requirement), and is temporally more specific (in that it has future and past tense forms). *Have to* is only connected with a narrowly limited “objective” area of meaning. The case of *have got to* complicates the picture, as this item cannot simply be seen as alternative form for *have to*, but, rather, has to be seen as a further marked form in relation to *must*. Such an assignment of markedness is, however, not reflected unambiguously in details of use, including frequency since, *must* has a much narrower range of use than *have (got/to)* in speech, and a wider range of use in writing.

REFERENCES

1. Blokh M.Y. A course in theoretical English grammar/ M. Y. Blokh. – M.: Vyssaja skola, 1994. – 381 p.
2. Downing A. A university course in English syntax/ A. Downing, P. Locke. – N.Y.: Prentice Hall, 1992. – 610 p.
3. Fleischman S. The future in thought and language: diachronic evidence from Romance/ S. Fleischman. – Cambridge: CUP, 1982. – 214 p.
4. Jespersen O. A modern English grammar on historical principles. Volume IV: Syntax/ O. Jespersen. – L.: Allen & Unwin, 1931. – 570 p.
5. Jespersen O. A modern English grammar on historical principles. Volume V: Syntax/ O. Jespersen. – L.: Allen & Unwin, 1940. – 628 p.
6. Joos M. The English verb-form and meaning/ M. Joos. – Madison: University of Wisconsin Press, 1968. – 251 p.
7. Kajita M. A generative – transformational study of semi-auxiliaries in present-day American English/ M. A. Kajita. – Tokyo: Saseido, 1968. – 184 p.
8. Lakoff R. The pragmatics of modality/ R. Lakoff // Papers from the 8th Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society. – Chicago: Chicago University Press, 1972. – P. 229 – 246.
9. Mathews P. H. Syntax/ P. H. Mathews. – Cambridge: CUP, 1981. – 306 p.
10. Palmer F. R. Modality and the English modals/ F. R. Palmer. – L.: Longman, 1990. – 196 p.
11. Palmer F. R. The English Verb/ F. R. Palmer. – L.: Longman, 1987. – 268 p.
12. Perkins M. R. Modal expressions in English/ M. R. Perkins. – L.: Pinter, 1983. – 186 p.
13. Quirk R. A grammar of contemporary English/ R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – L.: Longman, 1985. – 1779 p.
14. Twaddell W. F. The English verb auxiliaries/ W. F. Twaddell. – Providence: Brown UP, 1963. – 130 p.

ILLUSTRATIVE SOURCES

15. A corpus of English conversation.
16. Amis K. The folks that live on the hill/ K. Amis. – L.: Penguin, 1991. – 246 p.
17. Cook V. Second language learning and language teaching/ V. Cook. – L.: Arnold, 1991. – 278 p.
18. Levi P. The head in the soup/P. Levi. – L.: Constable, 1979. – 198 p.
19. Manning O. The levant trilogy/ O. Manning. – L.: Penguin, 1982. – 592 p.
20. Murdoch I. The message to the planet/ I. Murdoch. – L.: Penguin, 1990. – 536 p.
21. Pinker S. The language instinct/ S. Pinker. – L.: Penguin, 1995. – 236 p.
22. The Economist, 18.5.1991.
23. The Observer, 20.5.1990.
24. The Observer, 21.4.1991.
25. The Observer, 16.2.1992.

Функции модальных глаголов на основе их классификации

Т. П. Козловская

Аннотация. Данное исследование связано с английскими модальными глаголами и сфокусировано на взаимосвязь их функций и классификационных подходов. Будучи вовлеченными в различные грамматические и семантические структуры модальные глаголы демонстрируют разнообразие функций, которые могут быть объяснены на основе глагольных классификаций. Глагольные классификации не только демонстрируют опознавательные признаки, но также и вскрывают полифункциональную природу этого глагольного субкласса. Дифференциация центральных, маргинальных, перифрастических модальных глагольных форм объясняет существование различных типов модальности.

Ключевые слова: модальный глагол, полу-вспомогательный глагол, центральный модальный глагол, маргинальный модальный глагол.

Politeness strategies *via* speech acts and conversational implicatures

N. K. Kravchenko, T. A. Pasternak*

Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

*Corresponding author. E-mail: tanya.pasternak@gmail.com

Paper received 21.10.16; Accepted for publication 01.11.16.

Abstract. The way to be polite is directly connected with assignment of one's face and in a broader sense with identity's construction. Politeness strategies and Speech acts are both the tools and results of our socialization and the study of their multifacet correlation will undoubtedly contribute to the issues of maintenance the face and identity. The scope of interface between the speech acts and politeness is far from being finally established. This paper examines the politeness strategies' from viewpoint of illocutionary acts' criteria, triggers and felicity conditions. There are three points to be discussed in this paper. First, to find out the correlation between politeness strategies and speech acts' mostly appropriate for their manifestations. Second, to reveal the directness / indirectness correlations with forms of face threat, face saving and face-redress. Third, to prove that the face-redressing strategies rely on primary illocutionary meaning of indirect acts worked out by the rules of the conversational implicature.

Keywords: *speech acts, politeness strategies, directness / indirectness, conversational implicatures.*

Introduction. According to Yule [11, p. 60] politeness is a concept of polite social behavior related to the concept of face as a kind of public self-image, i.e. an image of self-delineation in terms of approved social attributes [2, p. 61]. Speech acts in line with scientific tradition are actions performed via utterances by saying that one is doing so, i.e. requests, warnings, invitations, promises, apologies, predictions, promising, asserting, asking, explanation, orders, gratitude, complaints, compliments, etc.. Some speech acts threaten the Hearer's face and might require compensating actions intended to restore the latter. Such restorative actions might be put under a general umbrella notion of Politeness as a set of strategies that aim to mitigate face threats in achieving conflict-free communication and "face saving" balance between proximity (positive politeness) and distance (negative politeness).

A correlation between speech acts and politeness has attracted the interest of many linguists over the years. In respect to interrelation between indirectness and politeness some convincing results were obtained by Leech [6]; and Brown and Levinson [2], having shown that politeness is the chief motivation for indirectness, and developed in further pragmatic studies [4; 5; 7; 10; 11]. Geoffrey Leech conclusively proved the correspondences between the politeness principle with its seven maxims and particular speech acts' types in [6]. Few studies have investigated the speech acts that threaten negative face and positive face.

However, the scope of interdependencies between speech acts and politeness is far from being finally established. In particular, the relation between politeness strategies, speech acts' illocutionary points and felicity conditions is still left unexplored and thus require clarification. This paper aims to outline the 'politeness *via* speech acts' interface in a framework of illocutionary acts, their constitutive rules, triggers and felicity conditions. We will also address the question of directness / indirectness correlations with forms of face threat, face saving and face-redress.

Research methodology. In doing our studies we will apply descriptive qualitative approach together with speech acts' theory [8], Brown and Levinson's politeness theory [2] and Grice's concept of conversational implicature [3]. The use of qualitative research is justified by the paper's subject, database and purpose since it focuses on phenomenon dealing with multiple realities [7] which is

difficult to convey with quantitative methods [10; 4]). Apriori obvious is the fact that politeness expressions, especially those manifested by indirect speech acts often implicate multiple meanings and, therefore, belong to 'multiple realities'.

The collected data are analyzed by several process:

1. The data are classified according to the four kinds of politeness strategies,

2. Then the utterances that contain politeness strategies and sub-strategies are described from the viewpoint of the particular speech acts with consideration for their illocutionary acts' criteria, triggers and felicity conditions,

3. The next step is establishing the particular speech acts' appropriateness as means of the defined politeness strategies,

4. The last step is outlining the directness / indirectness correlations with forms of face threat, face saving and face-redress.

To explicate the interrelation between politeness strategies and their indexing speech acts we will briefly refer to the foundations of the Searle's theories.

Back to the foundations of speech acts' theory and the theory of politeness.

A taxonomy of illocutionary acts developed by Searle [8], relies on the criteria of :

(a) *Illocutionary point* as the characteristic aim of each speech act's type;

(b) *The direction of fit* outlining the relation between words and their corresponding world, e.g. in commissives a speaker becomes committed to make the world fit his / her words / promise while assertions have the words to fit the world;

(c) *Differences in expressed psychological state* necessary for the Speaker act' accomplishment.

In addition, the latter parameter constitutes one of the speech acts' felicity conditions [11, p. 50] alongside with:

a) general conditions (the knowledge of the language code);

b) preparatory conditions, i.e. Ability conditions as the Speaker's or Hearer's ability to perform an action intended by an act, and Benefit condition as the acts' performance in the Hearer's interest;

c) non-expectancy condition (the act is not expected to be performed in the ordinary course of affairs);

d) propositional content conditions as the illocution's

consistency with the propositional content of the act, e.g. commissives refer to future actions of the Speaker, directives – to the Hearer's future acts.

Based on illocutionary acts' criteria and conditions of their appropriateness Searle [8] suggested his famous five membered taxonomy of illocutionary acts (also cited in [5, p. 240; 11, p. 53-54] including:

a) *assertives* intended to describe a state of affairs as in statement, description;

b) *directives* intended to get Hearer to perform some actions as in requests, orders, advices, etc.;

c) *commissives* containing the Speaker's commitment to perform some actions as in promises, oaths, etc.;

d) *expressives* intended to express the Speaker's attitudes and emotions as in greetings, thanks, sorrows, etc.;

e) *declaratives* intended to establish new status of the Hearer as in pronouncement of sentence, adjudication in bankruptcy or assignment to a position.

According to P. Brown and S. Levinson, there are four types of politeness strategies, i.e. bald on-record, negative politeness, positive politeness, and off-record (indirect).

The analysis of the data has shown that there are distinct correspondences between the type of politeness strategies and particular speech acts both from viewpoint of the latter functions and situational constraints.

Speech acts from viewpoint of Bald on-record and Off-record strategies.

1. Directness and Bald on-record strategy.

According to G. P. Grice, Bald on-record strategies is direct, non-mitigated way of saying something by means of explicit directives which pay no 'attention to face' [2, p. 95] though are not perceived as face-threatening since they are applied in situations of a close relationship as in (1) and (2).

(1) "You ought to get back to your scholarly work" [1, p. 242].

(2) A. "Are you with me?"

B. "I'm listening, go on", said Herzog [1, p. 189].

In (1) the act of advice (directive) usually creating pressure on the hearer to either perform or not perform the act, does not require the face-redress since it addresses to the **significant other**. For the same reason, the unmitigated question in (1), despite its imposing 'direct question' form together with the negative assessment connotation toward the hearer's behavior, are not perceived as damaging, which is proved by the normal further cause of the dialogue.

According to Brown and Levinson [2, p. 94], bald on record strategy deals with Grice's Maxims [3] which reveals that to get the maximum advantage in communication, people should consider a general principle of rationality known as the cooperative principle [3, p. 45] governed by particular general rules or Maxims, grouped in four categories: Quantity, Quality, Relation and Manner.

Besides the familiar environment, *Bald on-record strategy* might be influenced by an institutional constraints as in (...).

(3) Tell us why you decided to change your job?

(4) Do you feel happy with your current salary? [1, p. 67]

Asymmetrical relationships between social superior (boss) and inferiors (employee or an applicant for the

position) determine the use of explicit directives and requests that by their definition threaten the hearer's negative face by restricting her or his freedom of action [2]. However, such acts are not perceived as threats to the face of a subordinate since he or she expect the appropriate patterns of communicative behavior, in a framework of institutional discourse (together with genres of instructions, orders, etc. which are also structured by Bald on-record directives).

Similar to explicit directives, requests and direct questions, Bald on-record strategy is realized by Declaratives. From the one hand, they establish a new status of the Hearer, thus restricting his / her freedom of choice. From the other hand, they are not appreciated as threats to Hearer's face having nothing 'personal' and being uttered by the authoritative subject on behalf of the institution embodied by him / her. Formulated in a socially / institutionally appropriate way Declaratives do not damage the Hearer's face and stand therefore for means of Bald on-record strategy.

Therefore, in institutional framework the *bald on-record* use of explicit directives, requests, declaratives and other speech acts expected to be face-threatening in other settings, correlate with these acts preparatory (Ability) condition, i.e. the Speaker's authority (his social status and roles) and speech's circumstances (institutional behavior rules) are appropriate for both the acts' successful performance and the lack of face-redress necessity.

The bald on-record strategy relies on different types of direct speech acts, which comply with the Maxims of cooperation due to their unmitigated directness, involving the clarity of expression, relevancy and unambiguity. Despite of their inherent face-damaging properties, direct speech acts lose these face-threatening potential and do not require face redressing actions in a framework of familiar or institutional settings where value of face is measured according to exaggerated proximity or constrained institutional distance.

2. **Indirectness and Bald off-record strategy.** In contrast to the on-record strategy, the off-record strategy always focuses on face-redress when a hearer must infer an illocution implied by a speaker who thus avoids a direct imposition. When Searle [5] stated that ordinary conversational requirements of politeness prompt us to find indirect means to our illocutionary ends, he most probably meant off-record strategy as the strategy of conventional indirectness, triggered by indirect speech acts as in (5-6), in which the speaker intends to perform one speech act by means of performing another one. John Searle distinguishes between a primary illocutionary act (what the speaker means to communicate) and a secondary illocutionary act as the literal meaning of the utterance [9, p. 178].

(5) I've never tried sushi

(6) Mature people sometimes help do the dishes

In (5) a primary illocutionary act of directive (buy me sushi) is an off-record act intended to avoid a direct imposition on the speaker. In (6) over-generalization is used as a means of irony to implicate two possible primary illocutionary forces: (a) "you're not mature" and/or (b) "you should help me" – both of them realizing off-record strategy.

Based on Brown and Levinson [2, p. 211-227], off record might violate the whole maxims of Grice resulted in conversational implicatures as an implied or additional meaning caused by deliberate flouting a maxim in order to guide the addressee to recognize the speaker's intention. A process of inferring a conversational implicature involves its calculability based on the maxim' flouting with considering the cooperative principle, shared conventional (language) code, background knowledge and the linguistic context of usage (co-text) [3, p. 50].

Searle though not mentioning the flouting of maxims suggests the interpretation of illocution within Gricean inferential model: "In indirect speech acts the speaker communicates to the hearer more than he actually says by way of relying on their mutually shared background information, both linguistic and nonlinguistic, together with the general powers of rationality and inference on the part of the hearer" [9, p. 31-32].

Therefore, bald off-record strategy is primarily manifested by indirect speech acts which flout the Maxims of cooperation triggering the conversational implicatures. It follows that this politeness strategy relies on an implicit primary illocutionary meaning worked out by the rules of calculating the conversational implicature.

3. Speech acts vis-a-vis Positive and Negative politeness. Face-redressive actions or Face Saving Acts consist of positive politeness and negative politeness. Based on Brown and Levinson [2, p. 101-129], Positive Politeness is intended to satisfy hearer's positive face. It is a politeness of friendliness and proximity embodied by the concept of "interest" since it is connected with the manifestation of attention and interest to the Hearer. Positive politeness strategies, i.e. "Notice, attend to Hearer's interests, wants, needs, goods", "Exaggerate interest, approval, sympathy with Hearer", "Intensify interest to Hearer", "Give gifts to Hearer: goods, understanding, cooperation", etc. are undoubtedly beneficial to the Hearer thus bearing similarities to speech acts' beneficial conditions.

If compare the concepts of positive politeness and benefit felicity condition, we can see that expressives and commissives appear to be the most appropriate means of positive politeness because they are performed in Hearer's interest as in (1-2) (otherwise the speaker's emotions or commitment would not be valid):

(7) "I am very sorry about your grandfather's illness"

(8) "I promise to talk about appointment to this position".

Assertives (Representatives) can be described in terms of both positive and negative politeness as in (7) which deals with satisfying the Hearer's negative face [2, p. 129-211] and the Speaker's concerns with respect behavior. It often refers to as the politeness of distancing, embodied by the concept of 'deference' whose pragmatic potential involves minimizing coercion and achieving distance between a speaker and a listener.

(9) *My dear Luke, I really believe that brotherhood is what makes a man human*" [1, p. 333].

In (7) personal names, informal appeals, emphatic 'really' and transposed possessive noun (devoid of any grammatical meaning of possession and therefore loaded with positive evaluative connotations) are used as positive

politeness markers while generalization and bookish words relate to negative politeness.

There is an evident correspondence between the markers of *psychological state (Sincerity conditions)* and positive or negative politeness means. The less *sincere speech act* is the more formal and, consequently, more "negatively" polite than in (8)

(10) *I've got a short list of questions if you don't mind.*

And *vice versa*, the more *sincere speech act* is the less formal and, consequently, more 'positively' polite than in (7)

(11) *«I'm glad to see you, pal»* [1, p. 112].

Here a colloquial word *pal* as positive politeness in-group identity marker intensifies the degree of the greeting' sincerity pertaining to positive politeness.

If a propositional content of any speech act explicates the threat to the Hearer's face it will stand for a face-threatening act and require mitigating negative politeness markers. For example, instead of explicitly directive "Don't do it" (addressed to a particular child) we often prefer to use "Good children do not do that" that involves generalization and impersonalization to establish coercion as the general rule. Because of such transformation, we obtain an indirect speech act. Its literal sentence meaning or in terms of pragmatics, secondary illocutionary meaning is an assertion about the norms of *Good children's behavior* while the primary illocutionary meaning (which is a speaker's utterance meaning) is deduced as directive (order).

Negative politeness may also be achieved by direct speech acts complicated with mitigation means. An explicit commissive "I promise to punish you" will with great probability be transformed either into (a) "You will be punished" or into (b) "If you continue to behave this way, I promise to punish you". In both cases, it will implement negative politeness restoring the Hearer's face. In (a) negative politeness relies on passive voice to impersonalize statements, i. e., to remove the speaker 'outside' the utterance, mitigating the degree of his / her 'threat'. In (b) threat mitigation is achieved by introducing the complex sentence with conditional clause, which explains and thus minimizes coercion providing the listener the opportunity of alternate reactions.

Conclusion. The main goal of the paper has been to reveal multifacet relations between politeness strategies and speech acts in a framework of directness / indirectness correlations with face threat, face saving and face-redress.

To achieve the objective, we relied on speech acts' theory, Brown & Levinson's politeness theory and Grice's concept of conversational implicature while applying descriptive qualitative approach consisting of the data classifying, describing, comparing and consolidating. We analyzed speech acts from **viewpoint of Bald on-record, Bald Off-record, positive and negative politeness strategies and**, *vice versa*, **the aforementioned strategies** have been identified in the light of illocutionary acts, their constitutive rules, triggers and felicity conditions.

We argued that bald on-record strategy relies explicit directives; requests, declaratives and other speech potentially face threatening acts that are perceived as such in familiar or institutional settings where value of face is adopted to exaggerated proximity or constrained

institutional distance. Bald on-record strategy complies with preparatory (Ability) condition of its manifesting speech acts justifying the lack of face-redress necessity as well as with the Maxims of cooperation.

As distinct from the bald on-record strategy, bald off-record strategy relies on indirect speech acts. Such acts' primary illocutionary meanings may coincide with conversational implicatures since both of them are triggered by the flouting of the cooperation Maxims.

We identified specific correlations between the positive politeness based on manifestation of attention and

interest to the Hearer, and speech acts expressives and commissives, which distinguished to be the most appropriate means of such politeness due to their benefit felicity condition, focused on the acts' performance in the Hearer's interest.

Negative politeness as the politeness of distancing embodied by the concept of "deference" is achieved by both indirect and direct speech acts – the latter mitigated by generalization, passivation, conditionals and other means of impersonalization to minimize coercion and achieve distance between a speaker and a listener.

REFERENCES

1. Bellow, Saul. (1970). Herzog. New York: Fowcett Crest Book.
2. Brown, Penelope & Levinson, Stephen. (1978). Politeness. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Grice, H. Paul (1975). Logic and conversation. In P. Cole & J. Morgan (Eds.). Syntax and semantics 3: Speech Acts, pp. 41-58.
4. Kuntjara, E. (2005) Sociolinguistic study of politeness and its problems in using qualitative research approach. Paper presented at the 3rd Qualitative Research Convention in Johor Baru, Malaysia.
5. Levinson, Stephen (1983) Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Leech, G. N. (1983) Principles of Pragmatics, London: Longman.
7. Lincoln, S.Y. & Guba, E.G. (1985). Naturalistic inquiry. Newbury Park, London: Sage Publications.
8. Searle, J. R. (1975). A taxonomy of illocutionary acts. In K. Gunderson (Ed.). Language, Mind and Knowledge. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, pp. 344-369.
9. Searle, J. R. (1979). Expression and Meaning: Cambridge University Press.
10. Strauss, A. & Corbin, J. (1990). Basics of qualitative research. Newbury Park, London: Sage Publications.
11. Yule, George. (1996). Pragmatics. Oxford: Oxford University Press.
12. Yeung, R. (2008) How to succeed at interviews. Oxford: How To Content.

Стратегии вежливости в ракурсе теории речевых актов и конверсационных имплицатур

Н. К. Кравченко, Т. А. Пастернак

Аннотация. Вежливость используется коммуникантами с целью сохранения «лица» или, в широком смысле, для конструирования собственной идентичности. Стратегии вежливости и речевые акты являются средством и, одновременно, результатом социализации индивидов, поэтому изучение их многоаспектных корреляций вносит определенный вклад как в теорию сохранения лица, так и в теории формирования идентичностей. Вместе с тем, весь спектр взаимосвязей между речевыми актами и вежливостью установлен далеко не в полной мере. Данная статья исследует стратегии вежливости в ракурсе критериев, триггеров и условий успешности иллокутивных актов. В статье решаются три главные задачи: во-первых, определяются корреляции между стратегиями вежливости и типами речевых актов, наиболее характерными для их реализации; во-вторых, выявляется корреляция между видами угрозы лицу, сохранения и восстановления лица и категориями «прямолинейность / косвенность»; в-третьих, доказываем, что стратегии, восстанавливающие лицо, реализуются посредством не прямых актов, первичный иллокутивный смысл которых, восстанавливается по правилам извлечения конверсационной имплицатуры.

Ключевые слова: речевые акты, стратегии вежливости, прямолинейность / косвенность, конверсационные имплицатуры.

Тактики нейтралізації когнітивного дисонансу в комунікації персонажів сучасних французьких детективних романів

О. В. Кравченко

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: opanashchenko@ukr.net

Paper received 27.10.16; Accepted for publication 05.10.16.

Анотація. Когнітивний дисонанс як незбіг когнітивних елементів у системі знань, є психологічно дискомфортним, а відтак викликає прагнення індивіда до його нейтралізації. У статті проаналізовано такі тактики усунення когнітивного дисонансу у комунікації персонажів як роз'яснення, резюмування, конкретизація та узагальнення. Дослідження виконано на матеріалі текстів сучасних французьких детективних романів.

Ключові слова: когнітивний дисонанс, комунікація персонажів, комунікативна тактика, сучасний французький детективний роман.

З формуванням антропоцентричної парадигми у 70-х роках минулого століття, у лінгвістиці почала приділятися роль вивченню саме внутрішнього світу і психологічного стану індивіда, що знаходить безпосереднє відображення у тих мовних засобах, які він використовує у своєму мовленні. Однак сучасні тенденції лінгвістичних досліджень характеризуються розширенням поняття антропоцентричності, фокус зацікавленості яких переміщується з мовленнєвої дії індивіда на вивчення саме його взаємодії з іншими представниками соціуму [2, с. 97]. Сучасні лінгвісти (С. Л. Голощук (3), Л. М. Мінкін (6), Е. І. Морозова, І. С. Шевченко (9; 10) інтегрують комунікативний та когнітивний підхід до дослідження мови, зосереджуючи вивчення на взаємозв'язку мисленнєвих та мовленнєвих явищ, та вказуючи на появу нової комунікативно-когнітивної парадигми лінгвістичних досліджень [3, с. 56; 9, с. 7]. Проте досі малодослідженим у лінгвістиці залишається феномен когнітивного дисонансу (КД), незважаючи саме на його комунікативно-когнітивну природу. Відтак, з одного боку КД є психологічним феноменом, який полягає у зіткненні несумісних когнітивних елементів у системі знань індивіда [8, с. 29], що відтак вказує на розумову сутність його виникнення, проте будучи психологічно дискомфортним, він може бути нейтралізований у процесі мовної взаємодії з учасниками соціальної групи [там само, с. 222]. Це пояснюється тим, що комунікація є джерелом пізнання, процесом обміну інформацією між її учасниками, в той час як одним зі шляхів усунення КД є отримання нових фактів, які додадуть когнітивні елементи до системи знань індивіда, вилучаючи ті незбіги, що виникли [8, с. 39].

КД також знаходиться у тісному зв'язку з виникнення емоцій. Так, представники когнітивної теорії емоцій вважають, що когнітивна оцінка ситуації індивідом впливає на характер емоційного переживання [12; 13; 16]. Коли між очікуваними й дійсними результатами діяльності, новою інформацією та фактами відомими індивіду є розбіжність, тобто КД, то виникають негативні емоції як наслідок внутрішнього дисбалансу та дискомфорту, і водночас, збіг очікуваного й реального результату (когнітивний консонанс) зумовлює появу позитивних емоцій, задоволення, балансу [5, с. 93]. Відтак, у сучасних французьких детективних романах у комунікації персонажів нейтралізація КД розгортається із залученням

двох стратегій: 1) через спонукання до зміни емоційно-психологічного стану героя, тобто з апеляцією до емоцій адресата; 2) зі зверненням до фактів, логічного розуміння проблеми виникнення КД, тобто з апеляцією до розуму. Як зазначав відомий лінгвіст Ш. Баллі, у комунікативному акті рідко зустрічається наявність лише або емоційного або логічного компоненту [1, с. 143], саме тому при нейтралізації КД часто спостерігаємо саме поєднання двох вищезазначених стратегій.

Метою представленого дослідження є висвітлення комунікативних тактик нейтралізації КД з апеляцією до розуму адресата.

Матеріалом розвідки є тексти сучасних французьких детективних романів, зокрема Александри Шварцброд "Adieu Jérusalem", Каріма Мікке "Arabe Jazz" та Антуана Шайнаса "Pur", які у 2010, 2012 та 2014 роках були нагороджені щорічною французькою літературною премією Grand prix de littérature policière як найкращі детективні романи.

Однією з тактик апеляції до розуму, яка вживається для нейтралізації КД є **роз'яснення**, за допомогою якої один персонаж логічно пояснює іншому ті факти, що виявилися несумісними, часто з залученням нових додаткових даних. Наведемо приклад:

Nausées, maux de tête, difficultés respiratoires...Les autorités sanitaires locales ont d'abord cru à une épidémie de grippe...[...]

– Avec la chaleur qu'il fait là-bas ?

Bowles haussa les épaules.

– Je ne suis pas spécialiste mais il arrive aux virus de muter...Au Mexique, il faisait chaud quand le virus A (H1N1) est apparu en 2009 [15, с.105].

Одна з героїнь повідомляє про те, що враховуючи певні симптоми хворих, місцева санітарна служба запідозрила епідемію грипу (*Les autorités sanitaires locales ont d'abord cru à une épidémie de grippe*). Беручи до уваги, що ці обставини мали місце у Мексці, то у одного з учасників комунікації, це спровокувало несумісність у його системі знань між спеком, яка панує в тому місті (*Avec la chaleur qu'il fait là-bas*) та власне його попередніми фоновими знаннями про місце з більш холодним кліматом як такими, де традиційно поширюється епідемія грипу. Героїня вдається до спроби нейтралізувати його КД, роз'яснюючи ті факти, які спровокували цей психологічний незбіг. Це здійснюється з наданням раціонального

логічного факту: що вірус здатен мутувати (*il arrive aux virus de muter*). Крім того, для тактики роз'яснювання характерним є використання висловлювань, які орієнтують сприйняття наданої інформації як істинної, однак з наслідком особистих орієнтирів мовця [4, с. 401]. В запропонованому уривку, таким мовним виразом є *Je ne suis pas spécialiste*, що надає певний відтінок суб'єктивності наданим фактам. Саме поєднання логічного аргументу, що підкріплюються конкретним прикладом (*Au Mexique, il faisait chaud quand le virus A (H1N1) est apparu en 2009*) з мовними засобами вираження суб'єктивності, покращує перцепцію інформації, оскільки не представляючи її як повністю істиною, активізує інтелектуальні здібності адресата, залучаючи його до співпраці і прийняття власного рішення щодо правдивості наданих фактів. Таким чином, така репліка апелює до розуму адресата повідомлення, і надає інформацію, яка здатна доповнити його систему знань, усуваючи певні незбіги, а відтак і КД.

Іншою комунікативною тактикою, яка належить до стратегії апеляції до розуму є **резюмування**. Звернімося до уривку, в якому вона використовується для усунення КД:

– *On veut savoir qui l'a tuée, vous comprenez. On ne veut pas qu'il arrive du mal à nos frères, mais on veut savoir.*

Bintou fixe Rachel, les larmes roulent sur ses joues.[...]

– *Vous ne voulez pas qu'il leur arrive du mal, mais vous voulez la vérité. Je pense qu'il va falloir choisir, hélas.* (14, с. 223)

В наведеному уривку героїня, з одного боку, хоче знати, хто вбив її подругу (*On veut savoir qui l'a tuée*), але з іншого, вона не бажає зла своїм братам, які можуть бути причетні до скоєння злочину (*On ne veut pas qu'il arrive du mal à nos frères*). Таким чином, наявність альтернатив і необхідність обрати одну зі сторін, викликає у героїні КД, який знаходить вираження у описі її фізіологічного стану, зокрема сліз, що котяться по її щоках (*les larmes roulent sur ses joues*). Така реакція вказує на її внутрішній конфлікт, боротьбу, складність і неможливість прийняти рішення через наявність альтернатив, які є однаково важливими для неї.

Її партнером по комунікації є жінка-поліцейський, яка намагається підтримати героїню і нейтралізувати її КД, однак залишається при цьому неупередженою у прийнятті того чи іншого рішення. За таких обставин комунікативною тактикою до якої удається поліцейський є резюмування, тобто підведення підсумків щодо думок та ідей висловлених партнером по комунікації, з використання інших слів та виразів (17).

Враховуючи той факт, що героїня переживає КД, то її репліка окрім логічного компоненту, що надає безпосередню інформацію, містить також і емотивний, до нього належить дворазовий повтор виразу – *On veut savoir*, а також – *vous comprenez*. Поліцейський у своїй репліці-відповіді, здійснюючи резюмування, прибирає усі емотивні вирази і залишає лише інформативний компонент, перефразовуючи його (*Vous ne voulez pas qu'il leur arrive du mal, mais vous voulez la vérité*), з використання як інших слів (*la*

vérité), так і з відповідними замінами займенників (*on – vous; à nos frères – leur*), а також підбиває підсумок про необхідність здійснення вибору (*Je pense qu'il va falloir choisir, hélas*). Таким чином, поліцейський організовує, впорядковує думки героїні, що дозволяє останній почути власне висловлювання та особисту позицію зі сторони. Тактика резюмування сприяє нейтралізації КД адресата повідомлення, оскільки дає йому можливість по-іншому зрозуміти свою точку зору, отримавши її від іншого у вигляді сконденсованої згушеної логічної думки, крім того у поєднанні з висновками.

Наступною комунікативною тактикою апеляції до розуму, з використання якої здійснюється нейтралізації КД, є **конкретизація**. Вона відображає звуження інформації, яка міститься в репліці-відповіді по відношенню до інформаційного об'єму початкової репліки з метою конкретизації її змісту. Конкретизація може бути досягнута різними мовними засобами, які базуються на опозиції “загальне-часткове”. (7, с. 80-81) Розглянемо приклад її використання у комунікації персонажів сучасного французького детективного роману:

– *Je n'ai jamais eu de copine, je n'ai jamais baisé avec un mec non plus. Ça n'a jamais trop compté pour moi, je crois. Moins que la dope, ou la chimie, ou Bob Marley... Je ne sais pas comment t'expliquer.*

– *Je comprends. Je comprends très bien, je ne voulais pas... Enfin, je ne sais pas, j'avais besoin de savoir... Je ne sais même pas pourquoi...*

– *Le rabbi va me trouver une femme.*

– *Une femme ?*

– *Oui, une Française, la fille d'une des fidèles de son cousin qui est rabbi à Paris. Une jeune fille bien... Tu imagines, moi, Dov, de Wichita, Texas, avec une juive parisienne!* (14, с.149-150)

Один з персонажів повідомляє своїй подрузі, що його релігійний наставник знайде йому дружину (*Le rabbi va me trouver une femme*). Така інформація провокує у партнерки по комунікації КД, оскільки не збігається з фактами наданими самим героєм у його попередній репліці: що він ніколи не мав стосунків (*Je n'ai jamais eu de copine, je n'ai jamais baisé avec un mec non plus*), оскільки вони не були важливими для нього (*Ça n'a jamais trop compté pour moi*), у порівнянні з іншими сферами інтересів його життя (*Moins que la dope, ou la chimie, ou Bob Marley*). Щоб усунути КД героїні, персонаж вдається до тактики конкретизації. Відтак, слово широкої семантики – *femme n. f.* (Etre humain du sexe féminin; épouse (18), що використовується у репліці, яка спровокувала КД, замінюється на іменники з вужчим лексичним значенням: *une Française n. f.* (De France (18), *une fille n. f.* (Personne jeune ou enfant du sexe [там само]), *une juive n. f.* (Personne qui professe la religion judaïque [там само]), де кожен уточнює, доповнює і розкриває зі свого боку суть предмету обговорення. Крім того, конкретизація здійснюється також шляхом вживання прикметників – *jeune adj.* (Qui est peu avancé en âge (18), *parisienne adj. f.* (De Paris [там само]), які деталізують основні поняття вираженні іменниками, роблячи їх доступними для конкретно-чуттєвого сприйняття. Конкретизація також здійснюється через надання додаткової інформації представленої з вико-

ристанням складнопідрядних конструкцій (*la fille d'une des fidèles de son cousin qui est rabbi à Paris.*) Таким чином, широке поняття “*femme*” звужується до чітко визначених окремих характеристик, які надають додаткову інформацію. Відтак факт появи жінки у житті чоловіка, який не цікавиться стосунками стає більш вмотивованим з отриманням нових даних, якостей, що позитивно характеризують дівчину, які заповнюють лакуни у системі знань героїні, і покликані нейтралізувати спровокований незбіг з попередніми відомостями.

Окрім конкретизації, тактикою усунення КД є **узагальнення**, яка полягає у розширенні об'єму одного із семантичних компонентів початкової репліки (7, с. 82). Наведемо приклад:

– *Des témoins, à la station-service où vous vous êtes arrêtés deux kilomètres avant, comme nous l'avons signalé hier, ont fait état d'une dispute entre vous et votre femme. Vous voulez m'en dire plus ?*

– *Des témoins ?*

– *Oui, des témoins.*

– *Il s'agissait d'une dispute sans conséquence. Une dispute comme en vivent tous les couples, j'imagine. Une histoire du quotidien.* (11, с. 51)

Відповідно до сюжету розвитку подій твору, які передують наведеному уривку діалогу, поліцейський переживає КД через незбіг певних фактів у розслідуванні злочину. Так, одні факти вказують на непричетність чоловіка до загибелі його дружини, але водночас є свідки, яка вказують на сварку між подружжям незадовго до вбивства (*Des témoins[...] ont fait état d'une dispute entre vous et votre femme.*) Заради усунення незбігів інформації, слідчий викликає на допит чоловіка, який у своїй репліці намагається нейтралізувати КД першого. Це здійснюється з залученням тактики узагальнення. Це пояснюється тим, що КД – соціальний феномен, саме тому при його виникненні та нейтралізації, важливою є кількість

людей, які розділяють певну точку зору. Якщо індивід притримується позиції, яка є домінуючою у його соціальному оточенні, то при отриманні точки зору, яка є протилежною, КД може або взагалі не виникнути, або бути незначним. Якщо ж навпаки, протилежну думку мають більшість членів соціальної групи, то це є важливою умовою для появи КД (8, с. 222-223). Саме тому, у нейтралізації КД, при наявності декількох позицій, що не збігаються, індивід також схильний приєднатися до тієї, яка є домінуючою у його соціумі, і якої притримується більшість його представників. Так, у своїй репліці герой заміняє лексичну одиницю на позначення окремих представників соціуму – *vous et votre femme*, на відповідну, що номінує більшість представників суспільства – *tous les couples*, а іменник на позначення однієї сварки – *une dispute* узагальнюється позначенням щоденної історії – *histoire de quotidien*. У спробі нейтралізувати КД поліцейського, герой представляє їх сварку з дружиною як звичайний факт, як дію, яка є властивою для усіх сімей, а відтак це має усунути КД у слідчого і змусити його приєднатися до позиції притаманної для більшості соціуму.

Отже, нейтралізація КД у комунікації персонажів сучасних французьких детективних романів реалізується з використанням таких мовних тактик як роз'яснення, резюмування, конкретизація та узагальнення, які здійснюють апеляцію до розуму адресата, який переживає КД. Відтак, їх метою є намагання усунути психологічний дискомфорт партнера по комунікації через логічне розуміння дисонуючих фактів, з використанням як додаткової нової інформації (у тактиках роз'яснення та конкретизації), так і через тактичне представлення несумісних фактів (у тактиках резюмування та узагальнення). На перспективу дослідження виноситься подальший розгляд стратегій та тактик нейтралізації КД, зокрема з апеляцією до емоцій адресата повідомлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балли Ш. Французская стилистика. 2-е изд., стереотипное / Шарль Балли. — М. : Эдиториал УРСС, 2001. — 392 с.
2. Безугла Л. Р. Лінгвістична прагматика та дискурсивний аналіз / Л. Р. Безугла // *Studia philologica*. — 2012. — Вип. 1. — С. 95—100.
3. Голощук С. Л. Когнітивно-комунікативні особливості спонукального дискурсу [Електронний ресурс] / С. Л. Голощук // *Науковий вісник Національного університету “Львівська політехніка”* — 2007. — № 586. — Р. 56—59. — Режим доступу : http://vlp.com.ua/files/16_36.pdf
4. Ділай М. П. Комунікативна тактика роз'яснення в англомовній протестантській проповіді / М. П. Ділай // *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. — Розділ VII. Комунікативна лінгвістика. — 2009. — №5. — С. 399-404
5. Илин Е. П. Эмоции и чувства. 2-е изд. / Евгений Павлович Ильин. — Спб. : Питер, 2013. — 783 с.
6. Минкин Л. М. К проблеме соотношения мышления, языка и речи / Л. М. Минкин, С. А. Моисеева // *Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна*. — 2004. — № 635. — С. 103 — 109
7. Нариси з лінгвістичного аналізу дискурсу : до проблеми типології та характеристики / [Липко І. П., Артеменко Т. М., Зайцева М. О., Міщенко В. Я.] під ред. І. П. Липко. — Харків : БУРУН і К, 2014. — 204 с.
8. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса : пер. с англ. / Леон Фестингер. — СПб. : Речь, 2000. — 320 с.
9. Шевченко И. С. Когнитивно-коммуникативная парадигма и анализ дискурса / И. С. Шевченко // *Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен : Монография / Под общ. ред. Шевченко И. С.* — Харьков : Константа, 2005. — С. 7—14
10. Шевченко И. С. Дискурс как когнитивно-коммуникативная деятельность / И. С. Шевченко, Е. И. Морозова // *Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен / Под общ. ред. Шевченко И. С. : Монография* — Харьков : Константа, 2005. — С. 15—19
11. Chainas A. *Pur* / Antoine Chainas. — P. : Gallimard, 2013. — 308 p.
12. Danes F. Cognition and Emotion in Discourse Interaction: A Preliminary-Survey of the Field / F. Danes // *Preprints of the Plenary Session papers of the XIV-th International Congress of Linguists*. Berlin, 10-15 August 1987. — Berlin, 1987. — P. 272—291.
13. Gray W. Emotional-cognitive structuring : A new theory of mind / W. Gray // *Forum for correspondence and contact*. — 1973. — V 5. — P. 1—6.
14. Miské K. *Arabe Jazz* / Karim Miské. — P. : Viviane Namy, 2012. — 301 p.
15. Schwartzbrod A. *Adieu Jérusalem* / Alexandra Schwartzbrod. — P. : Stock, 2010. — 407 p.

16. Sherer K. R. Vocal affect expression: A review and a model for future research / K. R. Sherer // Psychol. Bull. — 1986. — Vol 99(2). — P. 143—165
17. www.eduportal44.ru/sharya_r/12/DocLib36/.../Коммуникативные%20техники.pdf
18. www.larousse.fr/dictionnaires/francais

REFERENCES

1. Balli Sh. French stylistics. Second Edition, Stereotyped / Sharl Balli. — Moscow : Editorial URSS, 2001. — 392 p.
2. Bezuhla L. R. Linguistic Pragmatics and discourse analysis / L. R. Bezuhla // Studia philologica. — 2012. — Issue 1. — P. 95—100
3. Holoshchuk S. L. Cognitive-communicative peculiarities of incentive discourse [Electronic resource] / S. L. Holoshchuk // Scientific Bulletin of National University " Lviv Polytechnic" — 2007. — № 586. — P. 56—59. — Access : http://vlp.com.ua/files/16_36.pdf
4. Dilai M. P. Communicative tactic of explanation in English protestant sermons / M. P. Dilai // Scientific journal of Lesya Ukrainka Volyn State University. — Part VII. — Communicative linguistics. — 2009. — №5. — P. 399—404
5. Ylyn E. P. Emotions and feelings. Second edition. / E. P. Ylin // Saint-Petersburg : Piter, 2013. — 783 p.
6. Mynkyn L. M. To the problem of relationship between language and thinking / L. M. Mynkyn, S. A. Moiseeva // The Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University — 2004. — № 635. — P.103 — 109
7. Essays on linguistic analysis of discourse : to the problem of typology and characteristic features [Lypko I. P., Artemenko T. M., Zaitseva M. O., Mishcheko V. Ia.] edited by I. P. Lypko. — Kharkiv : Burun I K, 2014. — 204 p.
8. Festinger L. A Theory of Cognitive Dissonance : translation from English. / L. Festinger. — Saint-Petersburg : Rech, 2000. — 320 p.
9. Shevchenko I. S. Cognitive-communicative paradigm and discourse analysis / I. S. Shevchenko // Discourse as cognitive-communicative phenomenon : monograph / edited by I. S. Shevchenko — Kharkiv : Konstanta, 2005. — P. 7-14
10. Shevchenko I. S. Discourse as cognitive-communicative activity / I. S. Shevchenko, E. I. Morozova // Discourse as cognitive-communicative phenomenon : monograph / edited by I. S. Shevchenko — Kharkiv : Konstanta, 2005. — P. 15-19

Tactics of cognitive dissonance neutralization in characters' communication of modern French detective novels **Kravchenko O. V.**

Abstract. Cognitive dissonance is discrepancy between cognitions in the human knowledge system, which is psychologically discomfortable, thus it provokes a drive to rid it. The paper analyses the communicative tactics of neutralization of cognitive dissonance in characters' communication such as explanation, summarizing, concretization and generalization. The research is based on the texts of modern French detective novels.

Keywords: *cognitive dissonance, characters' communication, communicative tactics, modern French detective novel.*

Тактики нейтрализации когнитивного диссонанса в коммуникации персонажей современных французских детективных романов

О. В. Кравченко

Аннотация. Когнитивный диссонанс как несовпадение когнитивных элементов в системе знаний индивида, является психологически дискомфортным, следовательно, он провоцирует стремление к его нейтрализации. В статье проанализировано такие тактики устранения когнитивного диссонанса как разъяснение, резюмирование, конкретизация и обобщение. Исследование проведено на материале текстов современных французских детективных романов.

Ключевые слова: *когнитивный диссонанс, коммуникация персонажей, коммуникативная тактика, современный французский детективный роман.*

Стратегия перлокутивной митигации как способ оптимизации речевого воздействия

С. И. Криворучко

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, г. Харьков, Украина

Paper received 21.10.16; Accepted for publication 01.11.16.

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию лингвопрагматических характеристик перлокутивной митигации – одной из стратегий оптимизации речевого воздействия. Описывается механизм и цели стратегии перлокутивной митигации, коммуникативные ситуации, тактики и средства ее реализации в немецкоязычном диалогическом дискурсе. В качестве иллюстрации рассматривается митигативная тактика ‘обезоруживания’, реализующаяся в дискурсе посредством метакоммуникативных высказываний.

Ключевые слова: митигация, перлокутивная оптимизация, речевое воздействие, стратегия, тактика.

В современных прагмалингвистических студиях особое внимание уделяется изучению механизма регуляции речевого воздействия (далее – РВ), лингвальных и экстралингвальных составляющих его успеха. К таким можно отнести среди прочего соблюдение коммуникантами общепринятых правил общения, обеспечивающих межличностное взаимопонимание и представляющих собой так называемый коммуникативный кодекс – «сложную систему принципов, регулирующих речевое поведение обеих сторон в ходе коммуникативного акта» [6, с. 112]. Данный кодекс включает в себя, прежде всего, принцип кооперации, характеризующий закономерности совместного оперирования информацией в общении [2], и принцип вежливости, регулирующий межперсональное взаиморасположение коммуникантов [18]. Нарушение этих принципов может привести к сбоям в коммуникации и, как следствие, снизить воздействующий эффект речевых действий. Для его коррекции общающиеся прибегают к перлокутивным оптимизаторам – речевым средствам, способным оптимизировать РВ и повысить эффективность его реализации [7].

Термин «перлокутивный оптимизатор» был предложен Г. В. Эйгером для определения вербальных средств, направленных «на предупреждение, смягчение или устранение нежелательных для коммуникантов перлокутивных последствий» [3, с. 58]. В дальнейшем понимание перлокутивной оптимизации было расширено [7], а относительно указанных средств закрепился функционально созвучный им термин «митигатор», принятый в западной лингвистике для обозначения средств языка, служащих для предупреждения или смягчения межличностных конфликтов в общении [15]. Несмотря на активный научный интерес к явлению митигации, следует отметить, что значительное количество релевантных исследований проводилось на материале английского языка. Необходимость описания митигативных средств немецкого языка, а также их изучения с привлечением методов дискурсивного и речеактового анализа обуславливает актуальность настоящей работы.

Цель статьи – определить понятие митигации, рассмотреть ее перлокутивный и стратегический характер, описать коммуникативные ситуации, некоторые тактики и средства реализации стратегии перлокутивной митигации в немецкоязычном диалогическом дискурсе. **Материалом** послужили фрагменты диалогического дискурса, отобранные методом сплошной

выборки из произведений немецкоязычной художественной литературы, персонажная речь которой приближена к разговорной.

Понятие митигации было введено в прагматику Б. Фрейзером [15], соотносившим его со средствами языка, при помощи которых коммуниканты стремятся защитить себя от различных интеракционных рисков. Такие могут возникнуть в ситуациях критики адресата, отказа в ответ на его просьбу или просьбы самого говорящего и привести к коммуникативному сбою или конфликту. По мнению ученого, использование митигаторов способно модифицировать ‘опасные’ речевые действия и снизить их нежелательные эффекты. В этой связи автор выделяет два типа митигации: эгоистическую и альтруистическую – позволяющие говорящему ‘смягчить’ негативные последствия совершаемого им речевого акта (далее – РА) соответственно для себя самого или адресата.

Дж. Холмс, развивая идеи Б. Фрейзера, исследует две стратегии речеактовой модификации: усиление и ослабление иллокутивной силы [16]. Митигация является частным случаем второй стратегии и служит для минимизации ответственности говорящего за достоверность содержания высказывания, а также выражает его эмоциональное отношение к адресату, содействуя солидаризации их взаимоотношений. Все средства митигации автор подразделяет на четыре группы: просодические (напр.: нисходяще-восходящий тон голоса); синтаксические (напр.: «tag questions»); лексические: ориентированные на говорящего (напр.: *I suppose*), адресата (напр.: *If you wouldn't mind*), пропозицию или прочее (напр.: *perhaps*); и дискурсивные (напр.: маркеры отклонения от темы типа *by the way*).

К. Каффи объединяет выделенные Дж. Холмс способы модификации РА общим термином «модуляция» и определяет митигацию как прагматическую категорию, включающую в себя широкий набор стратегий, позволяющих коммуникантам повысить эффективность своей речи за счет ‘смягчения’ одного или более ее аспектов [13 с. 881]. Действие митигации, по ее мнению, направлено на три компонента РА: пропозицию, иллокуцию и источник высказывания, в соответствии с чем митигаторы делятся на *bushes* (напр.: маркеры неопределенности), *hedges* (напр.: косвенное выражение интенции), *shields* (напр.: деперсонализация) и выполняют две функции: инструментальную – обеспечивая успешность коммуника-

тивных действий, и эмотивную – регулируя эмоциональную дистанцию и создавая психологический комфорт в общении.

В немецкой литературе явление митигации исследуется на основе дискуссий на семинарских занятиях в высшей школе [17]. В указанном типе интеракции отмечается осторожная, ‘мягкая’ форма высказываний, выбор которой обусловлен желанием интерактантов снизить риск противостояния, конфликта и т.п. Используя средства митигации, общающиеся стремятся ослабить обязательство (*Obligationen*), накладываемые на них и их собеседников при совершении различных типов РА, с целью минимизации нарушения ‘личного пространства’ [17, с. 22ff].

Несмотря на различия в приведенных выше трактовках, все авторы едины в понимании митигации как коммуникативного поведения, для которого характерно ‘смягчение’ речевых действий относительно адресата с целью снижения риска разногласий, предотвращения или устранения конфликтов и повышения эффективности речевого контакта. Под ‘смягчением’ в прагматическом аспекте традиционно принято понимать снижение интенсивности иллокутивной силы высказываний, обусловленное как личностными параметрами коммуникации, так и социальными – теми нормами и правилами, которые обеспечивают успешное протекание речевого взаимодействия [9, с. 8]. В этой связи митигация рассматривается как проявление вежливости в общении, а именно как способ ‘смягчения’ ликоповреждающих актов [10, с. 17], которые несут в себе опасность как для ‘лица’ адресата, так и самого говорящего.

Понятие ‘лица’ получило наибольший отклик среди прагматистов в трактовке П. Браун и С. Левинсона – как представления человека о самом себе, своеобразного социального имиджа, в сохранении которого заинтересован каждый член общества [12, с. 61]. Авторы различают две грани ‘лица’: негативное – желание человека не испытывать помехи в своих действиях, и позитивное – желание человека ощущать признание и одобрение со стороны собеседника. Невыполнение этих желаний наносит ущерб ‘лицу’ общающихся и может привести к межличностным ‘трениям’. В этой связи учеными выделяются общие поведенческие стратегии, направленные на снижение угрозы ‘самоуважения’ коммуникантов: негативная вежливость, связанная с предоставлением свободы человеку, и позитивная вежливость, предполагающая демонстрацию единства и солидарности.

Митигация удовлетворяет взаимные нужды как позитивного, так и негативного ‘лица’ участников коммуникации, ослабляя иллокутивную силу соответствующих ликоповреждающих актов. В качестве таких адресатом могут восприниматься, помимо ярко выраженных (критика, отказ и т.п.), практически любые речевые действия по причине их возможной неверной интерпретации, а также индивидуально-психологических, социальных и других факторов, влияющих на его реакцию (ср.: «окончательное решение относительно того, как воспринимается высказывание – вежливым или невежливым, зависит от интерпретации адресата, который судит о его межличностном аспекте исходя из своих собственных норм

(социальных представлений, уместности, ожиданий, индивидуальных характеристик, прочее)» [19, с. 90]) (здесь и далее – перевод мой – С.К.).

Следовательно, с точки зрения субъекта речи реализация РА потенциально может вызывать два перлокутивных эффекта: интендируемый, соотносящийся с целью воздействия говорящего, и неинтендируемый, не входящий в его перлокутивную цель, – перлокутивное последствие. Перлокутивные последствия могут интерпретироваться говорящим как желательные – реакция адресата отвечает его потребностям, и как нежелательные – адресат реагирует не в его интересах. Нежелательные перлокутивные последствия проявляются в дискурсе, как правило, в виде отрицательных эмоций адресата на вербальное ликоповреждение и сводятся к огорчению, раздражению, обиде и т.п. [7, с. 12]. Поскольку такие эффекты способны нарушить психологический комфорт в общении и привести к коммуникативному конфликту, основная задача митигации состоит в их предупреждении, смягчении или устранении.

Прагматическое значение митигации, а именно нейтрализация нежелательных перлокутивных последствий РА, указывает на ее перлокутивную направленность и позволяет рассматривать ее как один из способов регуляции РВ с целью повышения его эффективности. Так, использование перлокутивных митигаторов способствует достижению коммуникантами целей своего интендируемого воздействия за счет сохранения баланса межличностных отношений с собеседником и создания благоприятного фона в общении. Осознанный выбор средств митигации для коррекции воздействующего эффекта РА свидетельствует также о ее стратегическом характере. На этом основании перлокутивная митигация относится к одной из стратегий оптимизации РВ, обеспечивающих его максимальную эффективность [7, с. 9]. Ее реализация в немецкоязычном диалогическом дискурсе актуальна в коммуникативных ситуациях двух типов:

- при нежелательном перлокутивном последствии в результате осуществления ликоповреждающего действия:

Blanche: *...Ja, klag mich jetzt an! Steh da und durchbore mich mit deinen Blicken und denke, es war meine Schuld, daß uns Belle Reve verlorengegangen ist. Meine Schuld! Und wo warst du? Im Bett mit deinem – Pollaken!*

Stella aufspringend: *Schweig! Es ist genug! Sie geht zur Badezimmertür. <...>*

Blanche hält sie auf: *Oh Stella, Stella, du weinst!*

Stella: *Überrascht dich das?*

Blanche: *Verzeih mir! – Ich wollte nicht –! (Williams, c. 221)*

- при вероятности возникновения нежелательного перлокутивного последствия в результате осуществления ликоповреждающего действия:

Valentin: *Entschuldige ... Und werde nicht ärgerlich.*

Molina: *Was ist?*

Valentin: *Ich kann mich nicht konzentrieren auf das, was du erzählst. (Puig, c. 139)*

Выделенные случаи реализации стратегии перлокутивной митигации проявляются в дискурсе в виде нежелательной реакции адресата на ликоповреж-

дающий акт или использования интерактантами соответствующего митигатора. Так, К. Каффи отмечает парадоксальность природы митигации: именно в тот момент, когда говорящий совершает попытку 'смягчить' свое высказывание, он автоматически маркирует его как (потенциально) ликоугрожающее [13, с. 885], даже если адресат не воспринимает его таким. Данное поведение объясняется наличием у общающихся коммуникативного опыта, на основе которого они с определенной долей вероятности могут прогнозировать возможные эффекты своих РА и при необходимости их предупреждать. Таким образом, одно лишь использование перлокутивных митигаторов является достаточным основанием для определения ситуации общения как способной вызывать нежелательные перлокутивные последствия.

В прагмалингвистике стратегия понимается как процесс «соотнесения речевых действий с целью коммуникации и <...> речевыми средствами, с помощью которых она реализуется» [8, с. 53]. Как видно из краткого обзора выше, арсенал средств стратегии перлокутивной митигации достаточно разнообразен и охватывает все уровни языка: фонетический, лексический и грамматический. С учетом тезиса Э. Белленжье о метакоммуникативной природе митигации [11], целесообразно рассмотреть перлокутивные митигаторы и на уровне высказывания, а именно как метакоммуникативные высказывания, посредством которых реализуется РА метакоммуникативный контактив. Используя их, «адресант поясняет, описывает другие свои РА, которые он совершил или намеревается совершить <...>, обращая внимание адресата на свои слова и делая акцент на определенных единицах содержания» [1, с. 59].

Метакоммуникативные высказывания реализуют ряд митигативных тактик – одного или нескольких «действий, которые способствуют реализации стратегии» [4, с. 110]. Одной из них является тактика 'обезоруживания'. Ее реализация осуществляется посредством 'обезоруживающих' высказываний (*disarmers*), способствующих установлению более благосклонного отношения адресата к своему собеседнику [21, с. 217]. Такие митигаторы исследуются в лингвистике как средства 'смягчения' директивных интенций и служат для 'обезоруживания' адресата от любой возможности отказать говорящему в выполнении желаемого им действия [20, с. 92]. Коммуниканты, предвидя вероятные возражения собеседника, предварительно эксплицируют их, лишая тем самым партнера возможности использовать их в качестве обоснования своего отказа:

„Olivia, *ich weiß, du bist schrecklich beschäftigt, aber könntest du nicht einrichten, irgendwo zu lunchen?*“ (Pilcher, с. 697).

Представляется возможным расширить арсенал средств тактики 'обезоруживания' за счет метакоммуникативных высказываний, действие которых направлено не только на предотвращение перлокутивной неудачи (отказа, несогласия и т.п.), но и, в первую очередь, на предупреждение нежелательных перлокутивных последствий – негативной эмоциональной реакции адресата на разного рода ликоугрозы. Так, предвидя нежелательную реакцию собеседника,

коммуниканты стремятся заблаговременно 'обезоружить' его – лишить возможности / оснований эмоционально отреагировать и выразить им претензии за совершенное ликоповреждение. Используя такие митигаторы, они также преследуют цель 'смягчить удар' по 'самоуважению' адресата за счет разного рода 'имиджевых' компенсаций, проявляя заботу о 'лице' партнера для стабилизации отношений с ним. Поскольку 'обезоруживающие' высказывания заранее предупреждают адресата о потенциальной ликоугрозе, их можно квалифицировать также как предупредительные.

В дискурсе рассматриваемые митигаторы реализуются в рамках модели *OB, aber PA*, где *OB* является 'обезоруживающим' высказыванием с различным семантическим наполнением, *PA* – речевым актом, содержащим (потенциальную) угрозу для 'лица' адресата:

„*Ich weiß, mein Kollege Stolzen hat Sie das alles schon einmal gefragt, aber wir müssen ein paar Fragen noch mal durchgehen, es tut mir leid. Also, fangen wir an, Herr Müller*“ <...> (Koch, с. 174)

По семантическому критерию среди них можно выделить следующие типы:

- выражение извинения / сожаления говорящим за свои речевые действия, потенциально угрожающие 'лицу' собеседника (подробнее об 'обезоруживающих' извинениях см. [14]): *Entschuldigen Sie meine Direktheit, aber ...; Verzeihen Sie mir diese Worte, aber ...* и др. Извинения обладают комплексным ликоповреждением – ликоповышением адресата и ликоповреждением говорящего [5, с. 83], что позволяет частично компенсировать 'имиджевые' потери адресата:

„*Es tut mir Leid, Sie heute nochmals behelligen zu müssen, aber <...> Macht es Ihnen etwas aus, mich zu dem Grab zu bringen?*“ (Bloom, с. 25)

- экспликация говорящим прогнозируемой им негативной эмоциональной реакции собеседника на свое речевое действие. В этом случае говорящий может заранее отказываться от намерения вызвать такой перлокутивный эффект у адресата: *Ich möchte dich nicht beleidigen, aber...; Ich will Sie nicht enttäuschen, aber...;* либо призывать партнера не реагировать подобным образом: *Nehmen Sie es mir nicht übel, aber...; Sei mir nicht böse, aber...; Seien Sie nicht ungehalten über meine Worte, aber...;*

„*Bitte*“, *sagte sie, „seien Sie nicht böse, aber wenn ich darf, möchte ich die Schokolade bezahlen.“*

„*Sie dürfen*“, *sagte ich, steckte mein Geld zurück und fühlte mich elend angesichts dieses jungen blühenden Mädchens.* (Böll, с. 62)

- объяснение говорящим иллокутивной цели своего речевого действия, если, по его мнению, оно может быть ошибочно истолковано адресатом как ликоповреждающее и привести к нежелательным перлокутивным последствиям: *Das ist kein Vorwurf, aber ...; Es ist nicht als Kritik gemeint, aber ...;*

Stella, du wirst mir Vorwürfe machen, ich weiß das, du kannst nicht anders – aber bevor du es tust, mußt du eines in Betracht ziehen: du bist weggegangen! <...> Du hattest nur für dich zu sorgen! Ich bin in Belle Reve geblieben und habe versucht, uns das Haus zu erhalten! –

Das soll kein Vorwurf für dich sein, aber die ganze Last war auf meinen Schultern! (Williams, c. 229)

- предварительная оценка говорящим совершаемого им речевого действия. Говорящий информирует партнера о том, что реализуемый им РА способен произвести неприятное впечатление или вызвать отрицательные оценки: *Es klingt schrecklich / blöde, aber ...; Ich finde es dumm, aber ...*

„Und was hast du dann gemacht?“

„Oh... ich weiß. Es klingt schrecklich, aber wir mußten ihn möglichst schnell begraben.“ (Pilcher, c. 237)

- выражение говорящим отношения к своему речевому действию: подчеркивание, что реализация РА неприятна ему самому и он совершает его против своей воли: *Ich sage das nicht gern, aber...; Es ist mir unangenehm zu sagen, aber...*

Dick: <...> *vielleicht habe ich zu jung geheiratet. Sie war so schön... die Erste in der Klasse... ich dachte, das ist das ideale Aushängeschild für eine junge Führungskraft.*

Allan: *Ich sag das nicht gerne, mein Lieber, aber das klingt ein bißchen gefühllos.* (Allen, c. 32)

Следует отметить, что в митигативной модели *OB*, *aber PA* противительный союз *aber* может опускаться, тем не менее, его значение легко выводится из контекста:

„Was ist mit Truus? Wo...?“

„Es tut mir unendlich leid, Ihnen mitteilen zu müssen: Noch haben wir keine Spur.“ (Simmel, c. 222)

Как видно из примеров, перлокутивны митигаторы, реализующие тактику ‘обезоруживания’, представлены метакоммуникативными высказываниями повествовательной и побудительной структуры и находятся в препозиции к потенциально ликоповреждающему РА, предупреждая возникновение нежелательных перлокутивных эффектов или ‘смягчая’ их.

Реализуясь в дискурсе в рамках модели *OB*, *aber PA*, они сопутствуют РА всех иллокутивных типов за исключением декларативов ввиду институционального характера последних.

Итак, подведем **итоги** вышеизложенного. В процессе коммуникации общающиеся воздействуют друг на друга посредством РА в целях изменения (не)речевого поведения собеседника. Для повышения эффективности своих действий они прибегают к коммуникативным стратегиям оптимизации РВ, в том числе к стратегии перлокутивной митигации. Ее прагматическая задача состоит в предупреждении, смягчении или устранении нежелательных перлокутивных последствий РА, что способствует сохранению коммуникативного баланса в общении и достижению говорящим целей своего воздействия. Нежелательные перлокутивные эффекты проявляются в дискурсе в виде негативной эмоциональной реакции адресата на речеактовую ликоугрозу. Их регуляция осуществляется за счет ослабления иллокутивной силы ликоповреждающего действия посредством перлокутивных митигаторов, представленных фонетическими и лексико-грамматическими средствами языка, а также метакоммуникативными высказываниями. Перлокутивные митигаторы реализуют ряд митигативных тактик, способствующих реализации стратегии перлокутивной митигации. К ним относится среди прочих тактика ‘обезоруживания’, включающая в себя различные способы предварительной подготовки адресата к последующему ликоповреждению с целью снижения ответственности говорящего за его совершение и минимизации рисков возникновения коммуникативного конфликта. К **перспективам** исследования относим выявление новых речевых средств стратегии перлокутивной митигации в немецкоязычном диалогическом дискурсе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Безугла Л. Р. Перлокутивні індикатори імпліцитного смислу у висловленнях німецької мови / Л. Р. Безугла // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2009. – № 848. – С. 58–62.
2. Грайс Г. П. Логика и речевое общение / Г. П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16. – С. 217–237.
3. Ейгер Г. В. Прагматическая характеристика перлокутивных оптимизаторов / Г. В. Ейгер // Вісник Харківського університету. – Харків : Константа, 1996. – № 386. – С. 58–61.
4. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / Иссерс О. С. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 284 с.
5. Карабан В. И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетических полипредикативных образований / Карабан В.И. - К. : Вища школа, 1989. - 131 с.
6. Ключев Е. В. Речевая коммуникация: Успешность речевого взаимодействия / Ключев Е. В. – М. : Рипол классик, 2002. – 317 с.
7. Криворучко С. І. Лінгвопрагматичні властивості перлокутивних оптимізаторів у сучасному німецькомовному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / С. І. Криворучко. – Харків, 2011. – 20 с.
8. Ларина Т. В. Вежливость как национально-специфическая коммуникативная категория / Т. В. Ларина // Коммуникативное поведение. Вежливость как коммуникативная категория. – Воронеж : Истоки, 2003. – Вып. 17. – С. 48–57.
9. Тахтарова С. С. Категория коммуникативного смягчения (когнитивно-дискурсивный и этнокультурный аспекты) : автореф. дис. на соискание уч. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / С. С. Тахтарова. – Волгоград, 2010. – 40 с.
10. Ярхо А. В. Коммуникативная стратегия неуверенности в современном англоязычном диалогическом дискурсе : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Ярхо А. В. – Харьков, 2004. – 249 с.
11. Bellengier E. Mitigation in discourse : a dialog gameboard study [Electronic resource] / Bellengier E., Priego-Valverde B. – 2004. – Режим доступа : [ipra.uantwerpen.be/download.aspx?c=*CONFERENCE2006&n=1294&ct=1167&e=3891](http://pra.uantwerpen.be/download.aspx?c=*CONFERENCE2006&n=1294&ct=1167&e=3891)
12. Brown P. Politeness: Some Universals in Language Usage / P. Brown, S. Levinson. – Cambridge : CUP, 1987. – 345 p.
13. Caffi C. On mitigation / C. Caffi // Journal of pragmatics. – 1999. – Vol. 31. – P. 881–909.
14. Edmondson W. On saying you're sorry / W. Edmondson // Conversational Routine: Explorations in Standardized Communication Situations and Prepatterned Speech. – [F. Coulmas (ed.)]. - The Hague : Mouton, 1981. - P. 273-288.
15. Fraser B. Conversational mitigation / B. Fraser // Journal of Pragmatics. – 1980. – Vol. 4, H. 4. – P. 341–350.
16. Holmes J. Modifying illocutionary force / J. Holmes // Journal of Pragmatics. – 1984. – V. 8. – P. 345–365.

17. Langner M. Zur kommunikativen Funktion von Abschwächungen : Pragma- und soziolinguistische Untersuchungen / Langner M. – Münster : Nodus-Publ., 1994. – 251 S.
18. Leech G. Principles of Pragmatics / Leech G. – London, N.Y. : Routledge, 1983. – 250 p.
19. Locher M. A. Power and Politeness in Action : Disagreements in Oral Communication. / Locher M. A. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2004.
20. Schauer G. A. Interlanguage pragmatic development : The study abroad context. / Schauer G. A. – London : Continuum / Bloomsbury, 2009. – 255 p.
21. Trosborg A. Interlanguage Pragmatics : requests, Complaints and Apologies / Trosborg A. – Berlin; N.Y. : Mouton de Gruyter, 1995. – 581 p.

REFERENCES

1. Bezuhla L. R. Perlocutionary markers of implicit meaning in German utterances / L. R. Bezuhla // Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. – 2009. – № 848. – P. 58–62.
2. Grajs G. P. Logics and verbal communication / G. P. Grajs // New in foreign linguistics. – M. : Progress, 1985. – Is. 16. – P. 217–237.
3. Ejger G. V. Pragmatic features of perlocutionary optimizers / G. V. Ejger // Kharkiv University Bulletin. – Harkiv : Konstanta, 1996. – № 386. – P. 58–61.
4. Issers O. S. Communicative strategies and tactics of Russian speech / Issers O. S. – M. : Editorial URSS, 2002. – 284 p.
5. Karaban V. I. Complex speech units: pragmatics of English asyndetic polypredicative formations / Karaban V. I. – K. : Vishha shkola, 1989. – 131 p.
6. Kljuev E. V. Speech communication. Efficiency of speech interaction / Kljuev E. V. – M. : Ripol klassik, 2002. – 317 p.
7. Kryvoruchko S. I. Linguistic and pragmatic properties of perlocutionary optimizers in modern German discourse : PhD thesis : speciality 10.02.04 / S. I. Kryvoruchko. – Kharkiv, 2011. – 20 p.
8. Larina T. V. Politeness as a nationally specific communicative category / T. V. Larina // Communicative behavior. Politeness as a communicative category. – Voronezh : Istoki, 2003. – Is. 17. – P. 48–57.
9. Tahtarova S. S. Category of communicative softening (cognitive, discourse and ethnocultural aspects) : Thesis for a Doctoral Degree in Philology : speciality 10.02.19 / S. S. Tahtarova. – Volgograd, 2010. – 40 p.
10. Yarkho A. V. Communicative strategy of uncertainty in contemporary English dialogical discourse : PhD dissertation : speciality 10.02.04 / Yarkho A. V. – Har'kov, 2004. – 249 p.

ИСТОЧНИКИ ИЛЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРИАЛА (SOURCES OF ILLUSTRATIONS)

1. Allen W. Spiel's nochmal, Sam / Woody Allen // Spectaculum 63. Moderne Theaterstücke. – [Dt. von Jürgen Fischer]. – Fr./M. : Suhrkamp, 1997. – S. 9–50.
2. Bloom L. Rosen in Sankt Johannis / Bloom L. – Fr./M. [u.a.] : Fouque Literaturverlag, 2002. – 287 S.
3. Böll H. Und sagte kein einziges Wort / Böll H. – Москва : Айрис-пресс, 2002. – 315 S.
4. Koch A. Der Retter / Koch A. – Hillesheim : KBV Verlags- und Mediengesellschaft mbH, 2002. – 192 S.
5. Pilcher R. Die Muschelsucher / Pilcher R. – Hamburg : Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1997. – 704 S.
6. Puig M. Der Kuß der Spinnenfrau / M. Puig // Spectaculum 47. Sechs moderne Theaterstücke. – Fr./M. : Suhrkamp Verlag, 1987. – S. 131–183.
7. Simmel J. Wir heißen euch hoffen / Simmel J. – Ascona ; [München] : Droemer Knauer, 1980. – 638 S.
8. Williams T. Endstation Sehnsucht / T. Williams // Spectaculum 45. Sechs moderne Theaterstücke. – Fr./M. : Suhrkamp Verlag, 1987. – S. 209–308.

Strategy of perlocutionary mitigation as the means of optimizing speech influence Kryvoruchko S.

Abstract. The present article studies linguistic and pragmatic features of perlocutionary mitigation – one of the strategies of optimizing speech influence. The mechanism and aims of perlocutionary mitigation strategy, communicative situations, tactics as well as means of its realization in German dialogue discourse are described. The 'disarming' tactic of mitigation realized in discourse by means of metacommunicative utterances serves as an illustration.

Keywords: mitigation, perlocutionary optimization, speech influence, strategy, tactic.

Специфіка сучасних мас-медіа та іспанські спеціалізовані тревел-журнали

Д. П. Кульбіда

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: missdee89@mail.ru

Paper received 29.10.16; Accepted for publication 10.11.16.

Анотація. У статті зроблено спробу дослідити особливості сучасного мас-медіа дискурсу. Розглядається дихотомія якісна vs. масова преса та охарактеризовано спеціалізовані періодичні видання. Аналізується туристичний дискурс, представлений іспанською періодикою, та визначено його цільову установку. Досліджуються рубрики іспанських журналів про подорожі. Розглядаються гендерні ознаки рекламних оголошень у сучасних іспанських журналах.

Ключові слова: мас-медіа дискурс, англomовні запозичення, туристичний дискурс, тревел-журнали.

Масова комунікація забезпечує цілісність суспільства. Завдяки мас-медіа підтримується зв'язок між іншими країнами і культурами, а більша частина населення формує свої думки та ціннісні орієнтації. Саме тому діяльності засобів масової інформації притаманна соціальна відповідальність, адже вони мають надавати достовірну, своєчасну та повну інформацію. Туристична преса – дзеркало світу, оскільки однією з особливостей туристичного дискурсу є міжнародний формат комунікації, що охоплює локальні, історичні, культурні реалії певного географічного ареалу. Вони, в свою чергу, відбиваються і на лексичних ресурсах.

Актуальність зумовлена тим, що туристичний дискурс є відкритим до змін утворенням і потужним засобом впливу на свідомість носіїв мови. Новітньому періоду властиве прискорення асиміляції запозичених англіцизмів. Наразі нові іноземні слова, які часто повторюються в ЗМІ, значно швидше засвоюються мовцями, ніж це відбувалося в попередні історичні періоди, і набувають статусу запозичених, а згодом повністю закріплених в мові-реципієнті.

Мета даної статті полягає у дослідженні особливостей мас-медіа текстів та спеціалізованих періодичних видань **на матеріалі** сучасних іспанських туристичних журналів *Viajar, Geo, Viajeros, National Geographic España, deViajes, Condé Nast Traveler, Viajes National Geographic, Lonely Planet* та ін.

Мова масової комунікації знаходиться в центрі досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів (М. Альваро, А. А. Артеменко, А. Белла, А. Г. Джакера, М.Х. Гонсалес Родрігес, Дж. Танстолла, Х. Фернандес дель Мораль та ін.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Мас-медіа є тим засобом, який об'єктивно розглядає факти про віддалені події. У тій чи іншій мірі вони формують наше світобачення у рамках категорій “звичайний” vs. “незвичайний”, “активний” vs. “пасивний” [7, с. 19].

Мова мас-медіа – це мова сучасного суспільства. Вона не є суб'єктивною, оскільки над створенням та редагуванням мас-медійного тексту працює група професіоналів: відповідальний репортер, журналіст, помічник редактора, відповідальний редактор [3, с. 36]. Завданням відповідального редактора, зокрема, є укоротити, уточнити, максимізувати інформаційну цінність поданого матеріалу (їдеться про вираження максимальної кількості інформації мінімальною кількістю слів) та стандартизувати мову статті, позбавити її індивідуальних особливостей авторського стилю [8, с. 76].

Дихотомія *якісна* (елітарна) vs. *масова* (популярна) преса характерна періодиці кожної цивілізованої країни [5, с. 9]. Періодичні видання різняться за розміром, ілюстративним наповненням, інформативною цінністю матеріалу, мовною нормою, аудиторією та ціною видання.

Окрім достовірності та ґрунтовності інформації, широкого спектру тематики, якісна преса характеризується високим поліграфічним рівнем, порівняно невеликим тиражем й довготривалим перебуванням на ринку друкованих ЗМІ. Вона орієнтована на освіченого читача з високим соціоекономічним статусом, який цікавиться різноманітними тем та глибиною їх розкриття, читача, який може витратити кілька годин на прочитання одного випуску.

Масові преси притаманна суб'єктивна, дещо драматична презентація інформації. Буденна, емоційна та навіть різка мова захоплює свого читача вже з титкульних рядків, які, зазвичай, об'ємні та довгі, на відміну від самого тексту статті.

Відомо, що головним джерелом прибутку преси є рекламні оголошення. Рекламодавці, що вибирають якісну пресу для поширення свого рекламного звернення, не використовують такий показник як охоплення, у даному випадку мова йде про наклад видання. Їх цікавить вибіркова аудиторія, що має відповідний статус.

Однак у випадку масової преси дохід від реклами майже сходиться нанівець – витрати на чорнило дорівнюють вартості самої реклами [8, с. 77]. Даний вид ЗМІ успішно розвивається завдяки своїй численності, масовості, адже його мета – охопити якомога більшу аудиторію читачів.

Таким чином, преса потребує або невеликої кількості читачів з гарними прибутками, або велику аудиторію з середніми доходами [5, с. 13].

Утім, уже кілька десятиріч років фахівці використовують поняття “*змішаного типу періодики*” [6]. Мається на увазі, що в одному виданні поєднуються і корисна, розвиваюча аудиторію інформація, і розважальні компоненти змісту. До такого виду преси ми відносимо іспанські туристичні журнали: *Viajar* – 1978, *Geo* – 1987, *Rutas del mundo* – 1989, *Altair* – 1991, *Viajeros* – 1991, *National Geographic España* – 1997, *deViajes* – 1999, *Condé Nast Traveler* – 1999, *Viajes National Geographic* – 1999, *Lonely Planet* – 2007. Вони надають максимально повну інформацію з вузької тематики, висвітлюють технічні нововведення і є щедро ілюстровані. Такі видання орієнтовані на

вузький прошарок високоосвіченого населення віком від 20 до 60 років, які люблять подорожувати й шукають натхнення.

Вибір тематики журнальних статей в туристичному виданні обов'язково повинен ґрунтуватися на кількох принципах: часова актуальність новини, просторова або культурна близькість між читачем та об'єктом повідомлення, інновації (насамперед технологічні), маловідомі факти, відомі люди в туристичній індустрії, персональний досвід у подорожах [4, с. 24].

В іспанських тревел-журналах виокремлюємо такі рубрики: *від редактора* (editorial), *слово читача або штатного журналіста чи фотографа* (fotorreportero; firmas; postales; punto de encuentro etc.), *подорожі/країни, наука і дослідження, археологія, гастрономія, готелі, авіалінії, мобільні додатки* (gran reportaje, en portada, miradas, trotamundos, 10 escapadas, fines de semana, 48 horas en ...; ciencia e investigación; arqueología; gastronomía; hoteles; a bordo; apps), *інтерв'ю* (entrevista, algo que declarar), *визначні особистості* (icono, grandes viajeros), *анонс наступного номера* ((en el) próximo número, nos vemos). Оскільки туризм як явище належить до культурних феноменів, його основним завданням є формування і розвиток духовної культури суспільства та особистості. У досліджуваних туристичних журналах Іспанії також знаходимо рубрику “Щоденник” (agenda), в якій розповідається про сучасну культуру та події, що відбудуться найближчим часом (виставки (*El diseño, motor del continente africano; Dalí, también escultor*), святкування (*Fiestas de San Juan del Monte*); фестивалі (*En la cuna del jazz; Filadelfia sube el telón*); відкриття музеїв (*Museo Atlántico de Lanzarote*); випуск музичних альбомів (*DOMUS Silvia Pérez Cruz; CALL IT WHAT IT IS Ben Harper*)). Рубрика “Книги” (libros) ознайомлює читача з новими іспаномовними книгами вітчизняних та зарубіжних письменників (переважна більшість яких про подорожі), які щойно з'явилися на полицях книжкових магазинів, або нещодавно удостоєні певної літературної премії (“*Viajes de película*” Luis Argeo Fernández, “*El africano de Groenlandia*” Tété-Michel Kpomassie, “*El azar y el destino*” Cees Nooteboom). Рубрика “Покупки” (shopping/bazar) заохочує мотивованих читачів бути в тренді останніх новинок одягу для відпочинку та туризму, аксесуарів і косметики. Однією з виразних рис іспанських журнальних статей про подорожі, рекламних текстів і навіть заголовків є використання англомовних запозичень. У рубриці “Покупки” англіцизми зустрічаються попри те, що відразу можемо віднайти у лексиці активного вжитку їх питомий іспанський відповідник. Робимо висновок, що таким способом автор засвідчує свою проінформованість, сучасність та створює видимість чогось нового в маніпулятивних цілях.

Наприклад: *LYLE & SCOTT Estilo british* (Viajeros № 180, 110). Еквівалент в іспанській мові *británico*. Lyle & Scott – це шотландський бренд чоловічого одягу з більш ніж 140-річною історією, який ретельно шанує традиції якості і виробляє добротний трикотаж в особливому, благородному стилі.

París. Tienes una cita en el número 31 de la Rue Cambon con tu nuevo shopping bag de Chanel (2.950 €)

(CN Traveler № 73, 24). Еквівалент в іспанській мові *bolsa de compras*.

З 80-тих рр. XX ст. на вимогу аудиторії у розширенні та деталізації інформації з певної тематики, а також завдяки оперативній роботі та інновацій в сфері інформаційних технологій, розпочалася ера спеціалізованої періодики. Сучасний читач не бажає витратити гроші на газету чи журнал, що пише на теми, які йому не цікаві.

Сьогодні переважна більшість друкованих засобів масової інформації має свої онлайн-видання. Для їх веб-сайтів є характерний респонсивний дизайн, що дає змогу повністю відображати контент на екранах різного розміру. Спостерігається новий формат подачі текстової інформації – *лонґрид* (з англ. *long read* – довге читання). Мова йде про поділ великого віртуального тексту різними вставками: презентаціями, роликами, цитатами, виносками та ін. Таким чином, перед сучасним журналістом стоїть завдання не лише написати текст, а й безпосередньо брати участь у багаторічному процесі формування контенту, який можна розповсюджувати на інші платформи. Відповідно знання монтажу, інфографіки, програмування є необхідними. Варто розумітися на тому, як працюють соціальні мережі, оскільки все частіше люди отримують “вторинні” новини, тобто читають те, що побачили у стрічці своїх друзів на Фейсбуці чи у тренді Твіттера.

У досліджуваних паперових туристичних виданнях часто зустрічаємо посилання на веб-сайти та соціальні мережі в рубриці “Подорожі/країни”, зокрема в додатку “Практичний гід” (Guía práctica), та в кінці рекламних оголошень. Наприклад: *Irlanda. Guía práctica. Cómo llegar: www.ryanair.com, www.vueling.com, www.iberiaexpress.com. Dónde alojarse: www.millparkhotel.com, www.arnoldshotel.com. Dónde comer: www.theharbour.ie, www.slieveleaguecliffs.ie* (Viajeros № 180, 71); *Elementary my dear, one. The London № 1: www.thelondon1.com, twitter.com/ginlondon1, facebook.com/thelondon1* (Viajes NatGeo № 170, 4). Рекламу оригінального лондонського джину преміум-класу. Іспанський туристичний журнал *Viajeros*, який в цьому році відзначає свою 25-ту річницю на видавничому ринку, найбільше вирізняється серед інших великою кількістю посилань на інтернет-сторінки. Практично кожна рубрика розширює свій матеріал за рахунок додаткової інформації в Інтернеті, і це попри те, що журнал має онлайн-видання.

У мас-медіа дискурсі, представленому друкованою періодикою, існує комунікативний розрив у часі і просторі між адресантом і адресатом повідомлення. Першим фідбеком, а саме зворотньою реакцією на отриману інформацію, є тираж видання. Таким чином аудиторія впливає на мас-медіа вже тільки тим, що вона є. Другим – прямию відповідь аудиторії. У досліджуваному туристичному дискурсі вона проявляється у формі листів читачів до редакції.

Відомо, що заголовки є одним із засобів привернення уваги читачів та її керування в мас-медійному просторі. Відповідно, те, що “вноситься на вітрину”, показує якими засобами журналісти збираються маніпулювати потенційною аудиторією [4, с. 22].

Тематичні заголовки головних журнальних статей в сучасній іспанській туристичній пресі зазвичай супроводжуються підзаголовками, які пояснюють, уточнюють і розвивають зміст заголовка.

Наприклад: *RUTAS EN COCHE La épica de los viajes se vive hoy con las manos al volante. Ajústate el cinturón: comienza ViajeroS on the road* (Viajeros № 180, 29); *CÁCERES Paisajes insospechados. Into the wild... tomamos prestado el título de la novela de Jon Krakauer para adentrarnos por algunos de los parajes más agrestes de la provincia de Cáceres. Los roadtrips como este hacia rutas salvajes crean adicción. Estáis avisados...* (Viajeros № 180, 40); *En este far west oriental, los montes están llenos de pequeñas iglesias y monasterios* (GEO № 350, 24); *LABERINTOS DE ARENA La Desert Run acerca la magia del Sáhara a todos los aficionados al "running"* (Lonely Planet № 102, 112). Вважаємо, що англомовні запозичення в заголовках уживаються лише, щоб зацікавити читача, оскільки це найперше, що впадає в око.

Слід зауважити, що в сучасному суспільстві вчителі-мовники менше впливають на формування та дотримання стандартизованості мови, аніж журналісти, тому що їх аудиторія менша. Журналісти, у свою чергу, в погоні за сенсаціями, часто нехтують таким важливим питанням як "чистота" мови. Те, що пише журналіст, читають тисячі або мільйони людей, багато з яких вважають за взірць мову преси, і якщо взірць продукує помилки, або з нормативної граматики використовує непідходящі форми, результати можуть бути негативними. Ця відповідальність накладається і на Інтернет, адже кількість газет і журналів, що мають електронний варіант, збільшується. М. Альваро зазначає, що на сьогодні Королівська академія іспанської мови не спроможна справитися з таким напливом лексичних запозичень [2, с. 177]. Вона працює, але її результати малопомітні; вона приймає рішення, але не має повноважень змусити їх виконувати; вона дає рекомендації мільйонам носіїв іспанської мови по всьому світу щодо правильності використання мови, але в різних його кінцях до них прислухаться по-різному.

Варто згадати, що 1926 році *BBC* (Британська Телерадіомовна Корпорація) вирішила вести свої програми тільки англійською мовою високого рівня, тобто мовою, якою розмовляла еліта, вищий клас населення (ісп. *clase media alta*/ англ. *upper-middle class*). Коли у 1938 році на *BBC* почали з'являтися розважальні передачі, компанія не втратила своєї навчальної мовної норми [2, с. 177]. Таким чином, у їх слухачів постійно відкладалася в пам'яті правильна мова. Адже неможливо досягнути певного соціального рівня, не володіючи належним лінгвістичним рівнем.

А. А. Артеменко розглядаючи гендерні особливості іспанського рекламного мовлення, зазначає, що жінки є найбільш дискримінованою групою в публіцистичному дискурсі. Жінки рекламують переважно продукти та заняття пов'язані з оселею та дітьми. У той час як чоловіки представляють дорогі товари, підкреслюючи цим самим свою владу, силу, розум та відпові-

дальність за прийняття рішень [1]. На досліджуваних сторінках іспанських журналів про подорожі цільовою аудиторією рекламних оголошень виступають як чоловіки, так і жінки. Здебільшого реклама не ділиться на суцільно чоловічу чи жіночу.

Наприклад: реклама іспанського походження – *Renfe. Conecta tu modo tren* (реклама потягів Іспанії); *Festival de los cruceros lo tienes en logitravel.com* (реклама он-лайн турагенції, що займається організацією круїзів); *Historia National Geographic presenta "Los grandes reyes de la historia"* (реклама книги); *Un libro excepcional. El retrato inédito del hombre que cambió el destino de miles de personas. "Vicente Ferrer" Manuel Rivas* (реклама книги). Іноземна реклама – *Martin Millers Gin. Amor, obsesión y un toque de locura* (реклама британського спиртного напою преміум-класу); *Tu máquina del tiempo... libre. Nuevo Golf Variant por 18800 €* (реклама автомобілів Фольксваген) (Viajes National Geographic № 187). Таким чином, 70% у вищезгаданому журналі становить іспанська реклама загального характеру і 30% – реклама іноземного походження для чоловічої аудиторії. У жодній з них немає образів чоловіка і жінки. В іншому виді іспанського тревел-журналу *GEO* № 331 60% рекламних оголошень орієнтовано на загальну аудиторію і 40% (виключно іноземної реклами) – на чоловічу. В одному з оголошень товар рекламують чоловік і жінка (*Barbour international. Motorcycle clothing since 1936*), оскільки представляють британський бренд чоловічого та жіночого одягу. У журналі *National Geographic España* (за березень 2015 року) співвідношення реклами між загальною і чоловічою аудиторією становить 30%/70%. Чоловіча продукція знову трапляється лише в рекламі іноземного походження. Можемо зробити висновок, що рекламна продукція в сучасній туристичній пресі Іспанії жодним чином не дискримінує жінок.

Зазначимо, що засоби масової інформації є одним із основних джерел у сфері інформування та формування громадської думки. Звісно, щоб ЗМІ впливали на формування громадської думки, потрібно, щоб населення ними користувалося.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Відмінною рисою сучасних медіатекстів стає наслідування англо-американського публіцистичного стилю, що знаходить відображення в динаміці використання англіцизмів. Для дослідження цей процес є цікавим з тієї причини, що наочно відображає зв'язок мови з громадським життям, з культурою часу. Будучи інноваційним у дослідженні англомовного лексичного запозичення, іспанське семантичне поле туризм потребує розробки універсальних словників запозичення, що дасть змогу деталізовано пояснити іноземні терміни і реалії, відшукати власне іспанські відповідники або стане ґрунтом для їх створення. Наявність правил, згідно яких здійснюються адаптаційні процеси, не є повністю і законно унормованими, відповідно, потрапивши в іспанську мову, чи не кожен англіцизм має кілька графічних та фонетичних варіацій, що є прийнятними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артеменко А.А. Estereotipos de género en el lenguaje publicitario / Анна Андреевна Артеменко // Перспективы глобального мира сквозь призму испанского языка и культуры: исследования и преподавание : [доклады и тезисы IV международной научной конференции испанистов 1–4 апреля 2010 года, МГИМО] / отв. редактор М.В. Ларионова. — М. : МГИМО, 2010. — С. 52–56
2. Alvar M. La lengua de ... / Manuel Alvar. — Alcalá de Henares : Universidad Alcalá de Henares, 1993. — 205 p.
3. Bell A. The language of news media / Allan Bell. — Oxford : Blackwell Oxford UK and Cambridge MA, 1991. — 277 p.
4. Fernández del Moral J. La medida de la calidad periodística en la acción responsable del profesional de la información // Teoría y técnicas del periodismo especializado / [Javier Fernández del Moral, F. Esteve Ramírez, M. Angel Moncholi (eds.)]. — Madrid : Fraguas. — 13–29 pp.
5. González Rodríguez M.J. Cultura y estructura del discurso: la prensa nacional británica / María José González Rodríguez. — Munich : Lincom GmbH, 2008. — 88 p.
6. Jucker, Andreas H. Social stylistics. Syntactic variation in British newspapers / Andreas Henry Jucker. — Berlin : Mouton de Gruyter, 1992. — P. 48.
7. McNair B. News and journalism in the UK: a textbook / Brian McNair. — London : Clays Ltd, St Ives plc, 1994. — 212 p.
8. Tunstall J. The media in Britain / Jeremy Tunstall. — London : Constable, 1983. — 304 p.

REFERENCES

1. Artemenko A.A. Estereotipos de género en el lenguaje publicitario / Anna Andreevna Artemenko // Prospects of the global world through the prism of the Spanish language and culture: research and teaching: [reports and conference papers of IV international scientific conference of Hispanists April 1–4, 2010, MGIMO] / ed. M.V. Larionova. — M. : MGIMO, 2010. — P. 52–56

Peculiarities of modern mass media and Spanish specialized travel magazines

Kulbida D. P.

Abstract. This article attempts to examine the peculiarities of the modern mass media discourse and specialized magazines, to explore the dichotomy quality vs. popular papers. Tourism discourse, presented by Spanish periodicals, is analyzed and its objective is defined. The columns of Spanish travel magazines are investigated. We study the gender peculiarities of advertisements in modern Spanish magazines.

Keywords: mass media discourse, English borrowings, tourism discourse, travel magazines.

Специфика современных масс-медиа и испанские специализированные тревел-журналы

Д. П. Кульбида

Аннотация. В статье сделана попытка исследовать особенности современного масс-медиа дискурса. Рассматривается дихотомия качественная vs. массовая пресса и охарактеризованы специализированные периодические издания. Анализируется туристический дискурс, представленный испанской периодикой, и определено его целевую установку. Исследуются рубрики испанских журналов о путешествиях. Рассматриваются гендерные признаки рекламных объявлений в современных испанских журналах.

Ключевые слова: масс-медиа дискурс, англоязычные заимствования, туристический дискурс, тревел-журналы.

Фреймова структура концепту “Дія”

В. В. Куранда

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: vitalinka2407@rambler.ru

Paper received 19.10.16; Accepted for publication 25.10.16.

Анотація. У статті досліджується фреймова структура концепту “Дія”, яку формують деривати лексико-словотвірних гнізд з вершиною імені тварини. Застосовуються два основні види аналізу: концептуальний та когнітивний. Концептуальний аналіз, як явище сучасного мовознавства, є одним із тих напрямів досліджень, які зосередились на людині, на її когнітивних та мовних особливостях. Когнітивний аналіз базується на тому, що творення похідної основи передбачає використання попереднього досвіду людини з залученням уже існуючих у мові словотвірних моделей, завдяки чому схожі концептуальні структури втілюються в однакових мовних формах.

Ключові слова: мовна картина світу, концепт, лексико-словотвірне гніздо, фрейм, фреймове моделювання.

Когнітивний підхід до словотвору передбачає уважне вивчення специфіки виділеного об’єкта навколишньої дійсності, його адекватну концептуалізацію і перетворення складного концепту в однослівну номінацію, яка має розчленоване значення. За словотвірною структурою, як уважають учені [2, с. 11], стоїть певна концептуальна сутність, що експлікується словотвірними засобами.

Структура навколишнього світу знаходить у мовній свідомості людини відображення у концептах. У зв’язку з розвитком лінгвістики одним з дієвих способів моделювання та аналізу концептів є фреймове моделювання, яке реалізує фреймовий підхід і визначає фрейм як одиницю знань.

Проблеми когнітивної інтерпретації структури мовної картини світу засобами словотвору порушуються в працях І. В. Євсєєвої [7-8], Л. О. Араєвої [1], Є. А. Карпіловської [10], М. С. Косиревої [11], О. С. Кубрякової [12], М. А. Осадчого [14-15]. У центрі уваги мовознавців опиняються як окремі похідні, так і комплексні одиниці словотвору як засоби мовної репрезентації концептуальних утворень. В нашій роботі особлива увага приділяється такій комплексній одиниці, як словотвірне гніздо з вершиною імені тварини. Ми погоджуємося з думкою Л. О. Араєвої, “кожне словотвірне гніздо містить у собі та відтворює мовними засобами фрагмент життя людини” [1, с. 18].

Мета статті полягає у виявленні, описі та формуванні в концепти лексико-словотвірних гнізд з вершиною імені тварини в італійській мові.

Матеріалом дослідження слугували похідні лексико-словотвірних гнізд з вершиною імені тварини досліджуваного концепту, відібраних з Біблії.

Методи дослідження. Основними методами дослідження є аналіз словникових дефініцій, описовий методи, що дозволяють здійснювати комплексний аналіз досліджуваних явищ, етимологічний аналіз та методика фреймової пропозиційно-семантичної організації лексико-словотвірних гнізд.

За допомогою цих методів ми можемо пояснити особливості дериваційної семантики лексико-словотвірних гнізд, визначити їх будову та функціонування на різних етапах розвитку мови, а також пізнати мову як цілісну функціональну структуру, елементи якої співвіднесені й пов’язані чіткою системою відношень і зв’язків. Межі і склад гнізд визначаються за допомогою методу компонентного аналізу лексичних значень слів. Когнітивно-семантична методика семного

опису значення являє собою сукупність прийомів опису семного складу слова через опис концепту, що номінується даним словом. Даний метод використовується для вивчення глибинної семантики мовних одиниць і пояснення семантичних процесів у мові.

Словотвірна категорія дії притаманна, як відомо, дієслову. Такі деривати, як: *gattigliare, gatteggiare, gattonare, aggattonare, sgattaiolare, straccanarsi, accanare, incanire, scagnare, rincagnarsi, capriolare, caprioleggiare, volpeggiare* відносяться до концепту “Дія”. Але серед іменників – дериватів тваринництва сучасної італійської мови виявлена основа дієслова зі значенням іменника: *lupanare* – бордель.

Концепт ДІЯ сучасної італійської мови презентують словотвірні моделі:

SV=SN+ -are: *gattigliare; gattonare; capriolare;*

SV=SN+ -eggiare: *gatteggiare; caprioleggiare; volpeggiare;*

SV=a- + SN+ -are: *gattonare;*

SV=s- + SN+ -are: *sgattaiolare;*

SV=stra- + SN+ -arsi: *straccanarsi;*

SV=ac- + SN+ -are: *accanare;*

SV=in- + SN+ -ire: *incanire;*

SV=s- + SN+ -are: *scagnare;*

SV=rin- + SN+ -arsi: *rincagnarsi.*

Усі наведені деривати тваринництва мають єдину пропозиційну схему “дія – предикат – об’єкт”. Семантичні відношення “дія – предикат – об’єкт” є, на думку А. О. Уфимцевої, одиницями концептуальної моделі світу і не можуть не бути присутніми в мовній картині світу [16, с. 135].

В даній пропозиційній схемі можна виділити такий тип пропозиційних відношень:

1. виконувати дію: *gattigliare, gatteggiare, gattonare, aggattonare, sgattaiolare, straccanarsi, accanare, accanire, incanire, scagnare, rincagnarsi, capriolare, caprioleggiare, volpeggiare.*

Gattigliare – лаятись, сперечатись образливими словами. Словник Grande Dizionario Italiano Габріеллі Альдо пояснює значення цього дієслова метафоричним переносом [18]. На думку італійського філолога Джанбаттисто Віко, мова метафоричних образів являє собою первинний мовний код, а метафора виступає як інструмент первинної когнітивної функції свідомості, що визначає так зване раціональне мислення і формування концептуальних уявлень [3, с. 435].

Gatteggiare – блищати, переливатись, що нагадує котячі очі. Дієлово складається з основи *gatt* та

суфікса – *eggiare*. І належить до першої групи дієслів із закінченням –*are*. Суфікс –*eggiare* в основному формує дієслова розмовних реєстрів [поняття “ре-гістр”, вперше запроваджене Еге. П. Шубінім, визначає класифікацію мовної комунікації з її векторності. Вибір реєстра залежить від комунікативної ситуації, в якій знаходиться мовець, або від окремих факторів таких, як мета мовця та адресат [17, с. 27]. Словотвірний ланцюжок дієслова *gatteggiare*: *gattus* – *gatto* – *gattiggiare*.

Gattonare – має три лексико-семантичні варіанти: 1) підкрадатись, 2) повзати 3) вкрасти. *Gattonare* утворюється таким чином: основа *gattop* + закінчення –*are*, яке характерне для першої групи правильних дієслів в італійській мові.

Походження даного слова ми розглядаємо таким чином: підкрадатись, тобто повзти по землі, щоб підійти до своєї здобичі якомога ближче, при цьому бути не поміченим. Таку поведінку можна спостерігати в хижаків сімейства котячих та власне у котів. Тому цей термін має метафоричне значення і позначає поведінку людей та використовується в поліванні. Мисливець підкрадається до цілі, як кіт до своєї здобичі [6, с. 876].

Другий варіант дієслова *gattonare* – повзати. Етимологічний словник італійської мови пояснює це, як переміщення накарячки, просування на руках і ногах (відноситься до дітей, які ще не можуть ходити).

Третій варіант перекладу *gattonare* звучить як вкрасти. Це значення утворилося на основі метафоричного переносу поведінки kota на поведінку людини [22, с. 345].

Метафори, за словами Дональда Девідсона, змушують нас побачити одні речі замість інших, які виступають у прямому значенні як допоміжні структури і дають ключ до їх розуміння [4, с. 175]. Традиційна точка зору на метафору змушує розглядати метафору тільки як мовний засіб, як результат заміни слів або тематичних зрушень, в той час як в основі метафори лежить запозичення ідей. Метафорична сама думка, вона розвивається через порівняння, і звідси виникає метафора в мові, тобто когнітивна метафора. Когнітивна метафора дозволяє осмислити одні концепти з опорою на інші. М. Мінський стверджує, що аналогії, засновані на основі когнітивної метафори, дають нам можливість побачити який-небудь предмет або ідею як би в світлі іншого предмета чи ідеї, що дозволяє застосувати знання і досвід, набутий в одній галузі, для вирішення проблеми в іншій [13, с. 289]. Когнітивна метафора забезпечує концептуалізацію невивченого об'єкта за аналогією з уже сформованою системою понять.

Дієслово *sgattaiolare* має три метафоричних значення: 1) відійти потихеньку, швидко і таємно, 2) ухилитися, або ж 3) пройти легко через дуже вузькі проходи, як це робить кішка [19]. *Sgattaiolare* утворене способом парасинтезу і має такі форманти: префікс *s-*, основа *gattaiola* (отвір в нижній частині дверей для kota), що утворилась в свою чергу від іменника *gatta*, та дієслівне закінчення –*are* першої відміни. Префікс *s-* вказує на завершену форму дієслова (в італійській мові вони називаються *verbi telici*).

Stracarnarsi – дуже тяжко працювати. Складається з

префіксу *stra*, основи *can*, та закінчення першої групи зворотніх дієслів –*arsi*. Префікс *stra* –поширений в італійській мові і вказує на надмірність, тобто багато (надмірно) працювати [20].

Assanare – травити собаками (*Li porci non si poteron mai trar di quel luogo ec. e con questo erano si accanati, e accesi, che fu gran pena a potergli cacciar fuori* [24, с.252] або переслідувати в переносному значенні (*Egano i suoi uomini tutti accanati contro a lui* [23, с. 158]). Лексема складається із префікса *ac*, що означає напрямок або намір, основи *can*, та закінчення першої групи дієслів –*are*.

Incanire – злитися, біситися. Лексема утворена на основі парасинтезу і має такі форманти: префікс *in-*, основа *can* та дієслівне закінчення –*ire*. Префіксація в італійській мові не спричиняє зміну частиномовної приналежності твірних і похідних слів. Однак префікси найчастіше суттєво змінюють основні значення лексем [5, с. 45].

Вище проаналізовані дієслова відносяться до групи паронімів з семантичним значенням злості, впертості. Диференціюючи значення дієслів *assanare* – 1) травити собаками 2) переслідувати; *assanire* – 1) ставати жорстоким 2) вперто домагатись чогось; *incanire* – біситися, злитися можна відмітити їх негативний відтінок значення. Необхідно зазначити, що вживання даних паронімів визначається їх співвіднесеністю з відповідними поняттями. Так, значення паронімів *assanare* та *assanire*, *incanire* співпадають лише частково, тому дієслово *assanare* не може трактуватися як словниковий еквівалент дієслів *assanire*, *incanire*. Між дієсловом *assanire* та *incanire* існують лише часткові семантичні розбіжності в лексико-семантичному варіанті “вперто домагатися чогось”.

Scagnare – обгавкувати. Походить від іменника *sagna* (що в свою чергу від *sane*) з додаванням префікса –*s* та закінчення першої групи дієслів –*are*. Даний дериват характерний для тосканського діалекту.

Rincagnarsi – оскалюватися. Дієслово має метафоричне значення: обличчя, стає схоже на собачу морду. Дієслово складається з префіксу *rin-*, основи *cagn*, та закінчення –*arsi*. Префікс *rin-* поєднує в собі два латинських префікси *ge-* та *in-*. Використовується для формування дієслів або дієслівних похідних.

Capriolare, *caprioleggiare* – скакати, стрибати. Етимологія дієслова *capriolare*: від *capriola*, яке в свою чергу походить від латинської *capreolus* + дієслівне закінчення (1 група дієслів) –*are*.

Caprioleggiare – має таку ж етимологію, як і попереднє дієслово. Суфікс –*eggiare* можна знайти в багатьох дієсловах, переважно в тих, що належать до неформальних реєстрів. Вказує на реалізацію або вираження того, що виражає основне слово [21, с. 91].

Вказані вище значення похідних слів (*capriolare*, *caprioleggiare*) утворюють семантичну мережу, “вузли” (тобто теми похідних) якої співвідносяться зі словом *carro*. Останнє є вершиною даного гнізда не тільки за принципом радіальної метонімії, коли всі деривати тяжіють до одного мотиватора. Самі ці “вузли” теж у вказаній логічній послідовності обумовлюють появу один одного. Іншими словами, ієрархія і зв'язки вузлів визначаються принципом ланцюжкової метонімії, коли значення одного похідного слова се-

мантично пов'язане зі значенням іншого, яке провокує появу наступного [7, с. 197].

Volpeggiare – хитрити, говорити не правду. Слово складається з основи volpe та суфікса –eggiare. Вказує на реалізацію або позначення того, що виражає базове слово: Con volpe conviene volpeggiare [9, с. 298].

Для дієслів, які презентують даний концепт, характерним є точне відображення зв'язку між членами пропозиції та лише один тип пропозиціональних відношень.

Закінчення -age дієслів даного концепту є найбільш продуктивним і утворює більшу частину дериватів, які можуть поповнюватися відповідно до потреб людини виконувати якусь дію. Отже, загальна

картина структур знань концепту “Дія” у терміно-системі тваринництва сучасної італійської мови характеризується ясністю, і в більшості випадків співвіднесеністю словотвірної моделі структурам знань. Деривати на позначення дії засвідчують широкі можливості соціолектів, зумовлені активним використанням експресивної оцінки дії людини. За таких умов визначальною рисою аналізованих одиниць визнаємо актуалізацію конотованих сем, підґрунтям чого стають світоглядні особливості носіїв соціолектів. Цим зумовлене й активніше використання позамовних чинників мотивування, серед яких особливе місце посідають асоціації, пов'язані зі специфікою поведінки тварини, що переноситься на людину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Араева Л. А., Евсеєва И. В. Пропозиціонально-дискурсивний аналіз гнізда однокоренних слів / Л.А. Араева, И.В. Евсеєва // Наука и образование. – Белово: Беловский полиграфист., 2006. – Ч. 3. – С. 18–24.
2. Борисенкова Л. М. Когнітивні аспекти словообразования (на матеріалі німецького мови) / Лариса Михайловна Борисенкова. – М.: Ин-т лінгвістики РАН., 2007. – 244 с.
3. Вико Дж. Основания новой науки об общей природе наций / Джанбаттиста Вико. – К.: REFL-book., 1994. – 637 с.
4. Девідсон Д. Що означають метафори /Д. Девідсон // Теорія метафори. – М.: Прогрес, 1990. – С. 172–193.
5. Дель Гаудіо С. Типологічні риси словотвору в італійській та українській мовах / Дель Гаудіо С // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. – Київ, 2010. – С. 35–50.
6. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / [редкол.: О.С. Мельничук та ін.]. – К.: Наукова думка, 1982–1989. – Т. 1 – 688 с.
7. Евсеєва И. В. Комплексные единицы русского словообразования: Когнитивный подход / Ирина Владимировна Евсеєва. – М.: Книжный дом “Либроком”, 2012. – 312 с.
8. Евсеєва И. В. Когнитивное моделирование словообразовательной системы русского языка (на материале комплексных единиц): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Ирина Владимировна Евсеєва. – Кемерово, 2011. – 430 с.
9. Зорько Г.Ф. Новый большой итальянско-русский словарь / Г.Ф. Зорько. – 3-е издание. – М.: Русский язык медиа, 2006. – 1223 с.
10. Карпиловская Е. А. Гнезда в системной организации лексикона: возможности моделирования и межязыкового сопоставления / Е. А. Карпиловская // Исследования по славянским языкам. – Сеул, 2007. – с. 229–243.
11. Косырева М. С. Деривационно-фреймовая парадигма как единица когнитивного описания системных отношений на уровне словообразования / М. С. Косырева. – режим доступу: <http://www.lib.csu.ru/vch/131/010.pdf>.
12. Кубрякова Е. С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира / Е. С. Кубрякова // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – С. 141–172.
13. Мінський М. Дотепність і логіка когнітивного і несвідомого / М. Мінський // Нове в зарубіжній лінгвістиці. – М.: Прогрес., 1988. – С. 281–309.
14. Осадчий М. А. Пропозиціонально-фреймовое моделирование гнезда однокоренных слов (на материале русских народных говоров): дис. ... канд. филол. наук / Михаил Андреевич Осадчий. – Кемерово, 2007. – 285 с.
15. Осадчий М. А. Комплексное моделирование словообразовательной системы когнитивными методами (фрейм и пропозиция в применении к словообразовательному типу и гнезду) / М. А. Осадчий // Русский язык: исторические судьбы и современность: Материалы III Конгресса исследователей русского языка. – М.: Макс-Пресс., 2007. – С. 224–225.
16. Уфимцева А. А. К вопросу о так называемом дефиниционном методе описания лексического значения / А.А. Уфимцева // Слово в грамматике и словаре. – М.: Наука, 1984. – С. 131 – 141.
17. Шубин Э. П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам / Эммануил Петрович Шубин. – М.: Просвещение, 1972. – 351 с. Shubin E.P. Language Communication and Foreign Language Teaching / Emmanuel P. Shubin. – М.: Education, 1972. – 351 p.
18. Aldo G. Grande dizionario italiano / G. Aldo. – режим доступу: <http://www.grandidizionari.it>.
19. Bonomi F. Dizionario etimologico [Електронний ресурс] – режим доступу: online <http://www.etimo.it>.
20. I Nuovi Grandi Dizionari italiani Garzanti Linguistica [Електронний ресурс] / De Agostini Scuola Spa. – режим доступу: <http://www.garzantilinguistica.it>
21. Iacobini C. Composizione con elementi neoclassici / F. Rainer (a c. di) // La formazione delle parole in italiano, Tübingen, Niemeyer, 2004. – pp. 69–95.
22. Grossmann M. Rainer F. La storia della formazione delle parole in italiano / Maria Grossman, Franz Rainer. – Tübingen: Niemeyer, 2004. – 449 p
23. Morelli G. Ricordi / G. Morelli // Cronica – Firenze., 1882. – pp. 143–149.
24. Sacchetti F. IITrecentonovelle / Franco Sacchetti. – Torino:UTET., 2008. – 721 p.

REFERENCES

1. Araeva L.A., Evseeva I.V. Propositional-discursive analysis of the nest of paronyms / L.A. Araeva, I.V. Evseeva // Science and education. – Belovo: Belovo's printer., 2006. – Part 3. – pp. 18–24.
2. Borisenkova L.M. Cognitive aspects of word-formation (on the material of german language) / Larisa Mihailovna Borisenkova. – М.: Institute of linguistics RAN., 2007. – 244 p.
3. Giambattista Viko New science / Giambattista Viko. – К.: REFL-book., 1994. – 637 p.
4. Davidson D. What Metaphors Mean / D. Davidson // Theory of metaphors. – М.: Progress, 1990. – pp. 172–193.
5. Del Gaudio C. Tipological traits of word-building in Italian and Ukrainian languages / Del Gaudio C. // Comparative

- reseaches of Slavic languages and literatures. – Kyiv, 2010. – pp 35–50.
6. Etimological dictionary of Ukrainian language: in 7 v. / [editorial board: O.S. Mel'nychuk and others]. – K.: Science idea, 1982-1989. – Т. 1 – 688 p.
  7. Evseeva I.V. Complex units of Russian word-building: Cognitive approach / Irina Vladimirovna Evseeva. – M.: Publishing house: “Librocom”, 2012. – 312 p.
  8. Evseeva I.V. Cognitive modeling of Russian word-formative system (on the material of complex units): thesis ... Candidate of filological science: 10.02.01 / Irina Vlaimirovna Evseeva. – Kemerovo, 2011. – 430 p.
  9. Zorko G.F. New Big dictionary Italian-Russian / G.F. Zorko. – 3-d ed. – M.: Russian language media, 2006. – 1223 p.
  10. Karpilovskaya E.A. Nests in the systemic organization of the lexicon: modeling and cross-language comparisons / E.A. Karpilovskaya // Studies in Slavic languages. – Seoul, 2007. – pp. 229–243.
  11. Kosyreva M.S. diversion-frame paradigm as a unit of the cognitive describing of the system of relations at the level of word formation / M.S. Kosyreva. - Access mode: <http://www.lib.csu.ru/vch/131/010.pdf>.
  12. Kubryakova E. S. The role of word-building in the formation of a language picture of the world / E.S. Kubryakova // The role of human factor in language. The language and world view. – M.: Nauka, 1988. – pp. 141–172.
  13. Minsky M. Jokes and the logic of the cognitive unconscious / M. Minsky // New in foreign linguistics. – M.: Progress., 1988. – pp. 281–309.
  14. Osadchy M.A. Propositional-frame modeling nest of single-root words (on the material of Russian folk dialects): dis. ... Cand. Philology. Science / Mikhail Andreevich Osadchy. - Kemerovo, 2007. – 285 p.
  15. Osadchy M.A. Complex modeling of formative system by cognitive methods (frame and proposition applied to the word-building type and nest) / M.A. Osadchy // Russian Language: Historical Destiny and Present: Proceedings of the III Congress of Russian researchers. – M.: Max-Press, 2007. - pp. 224-225.
  16. Ufimtseva A.A. To the question of the so-called method of definitional descriptions of lexical meaning / A.A. Ufimtseva // Word in grammar and vocabulary. – M.: Nauka, 1984. – pp. 131–141.
  17. Shubin E.P. Language Communication and Foreign Language Teaching / Emmanuel P. Shubin. – M.: Education, 1972. – 351 p.

Frame structure of the concept “action”

Kuranda V.V.

Abstract. The article examines the frame structure of this concept, which form the derivatives lexical and structural word-building nests with the top of animals. There are two main types of analysis: conceptual and cognitive. Conceptual analysis as a phenomenon of modern linguistics, is one of those areas of research that focused on the human, on his cognitive and linguistic features. Cognitive analysis based on the fact that the formation of derivative foundation involves the use of prior human experience involving already existing in language structural models, so similar conceptual structure embodied in the same linguistic forms.

Keywords: language representation of world, concept, lexical word-building nest, frame, frame design.

Фреймовая структура концепта “действие”

В. В. Куранды

Аннотация. В статье исследуется фреймовая структура данного концепта, которую формируют дериваты лексико-словообразовательных гнезд с вершиной имени животного. Применяются два основных вида анализа: концептуальный и когнитивный. Концептуальный анализ, как явление современного языкознания, является одним из тех направлений исследования, которое сосредоточилось на человеке, на его когнитивных и языковых особенностях. Когнитивный анализ базируется на том, что создание производной основы предусматривает использование предыдущего опыта человека с привлечением уже существующих в языке словообразовательных моделей, благодаря чему похожи концептуальные структуры воплощаются в одинаковых языковых формах.

Ключевые слова: языковая картина мира, концепт, лексико-словообразовательное гнездо, фрейм, фреймовое моделирование.

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu